

MAGYAR FIATALOK 2021 ELÉGEDETLENSÉG, POLARIZÁCIÓ, EU-PÁRTISÁG

TARTALOMJEGYZÉK

1	VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	4
2	ELŐSZÓ	8
3	A KUTATÁS MÓDSZERTANA	10
4	ALAPVETŐ DEMOGRÁFIAI JELLEGZETESSÉGEK	12
5	OKTATÁSI HELYZETKÉP	18
6	MUNKAVÁLLALÁS ÉS KIVÁNDORLÁS	28
7	CSALÁD ÉS BARÁTI KAPCSOLATOK	38
8	SEMEMÉLYES ÉRTÉKREND, FÉLELMER ÉS VALLÁSOSság	48
9	A MAGYAR FIATALOK ÉS A POLITIKA	56
10	KONKLÚZIÓK	78
11	HIVATKOZÁSOK	82
12	ÁBRA ÉS TÁBLÁZATJEGYZÉK	88
13	A SZERZŐKRŐL	92

1.

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az alábbiakban összefoglaljuk a *Magyar Fiatalok 2021* kutatás legfontosabb eredményeit. A kvalitatív és kvantitatív kutatási módszereket egyaránt alkalmazó nagyszabású projekt a Friedrich-Ebert-Stiftung támogatásával 2021 tavaszán és nyarán egyszerre hét országban (a visegrádi és a balti országokban) valósult meg. Célunk az volt, hogy azonos módszertannal és közös kérdésekkel tárjuk fel a 15–29 éves korosztály értékrendjét, véleményeit és preferenciáit. A *Magyar Fiatalok 2021* kutatás eredményeinek elemzésekor kifejezetten törekedtünk arra, hogy éljünk a regionális összehasonlíthatóság kivételes lehetőségével: a magyar adatokat rendre a többi visegrádi ország kontextusában elemeztük.

1. A V4-ek közül a magyar fiatalok a legkevésbé elégedettek az életükkel, de a legoptimistábbak a jövővel kapcsolatosan. Félelmeiket posztmaterális ügyek uralják (klímaválság, társadalmi igazságtalanságok és a korrupció), míg a bűnözéstől, a bevándorlástól és a terrorizmustól tartanak a legkevésbé.
2. Korábbi önmagukhoz képest a magyar fiatalok az utóbbi években érdeklődőbbé váltak a politikai ügyek iránt, azonban ez az érdeklődés még jelentősen elmarad a hasonló korú közép-európai társaikétól. Bármilyen részvételi formát is vizsgálunk, kitűnik, hogy a magyar 15–29 évesek politikai részvétele és részvételi szándéka messze elmarad a V4-es országokban élő kortársakétól.
3. Kevesebb magyar fiatal zavarna egy muszlim szomszéd, mint egy roma család. Legkevésbé a homoszexuálisok és a zsidók irányába táplálnak negatív érzéseket a fiatalok. A magyar fiatalok közül többen bevándorlás ellenesek (63%), mint ahányan büszkék a magyar állampolgárságukra (40%). A fiataloknak csak harmada tekinthető keményvonalas nativistának (kirekesztő, asszimiláció párti).
4. A V4-eken belül a fiatalok nagy többsége maradna az EU-ban. A politikai csoportok között Magyarországon a legnagyobb a különbség: az ellenzékiek és bizonytalanok közül csupán minden tizedik, a kormánypártiak közül minden ötödik fiatal HUXIT-párti. A magyar fiatalok értékvilágában a magyarságtudat és az európai polgár képe jól megfér egymással. A globális, nemzeti és lokális identitások lényegesen, nagyságrendileg nem térnek el egymástól a visegrádi országokban, a leszűkítő, nacionalista gondolkodás távol áll a közép-európai 15–29 évesek identitásától.
5. Egészen szélsőséges polarizáció mutatható ki a demokrácia magyarországi működéséhez, a politikai rendszerhez való hozzáállás terén. Míg a kormánypárti magyar fiatalok közel hattizede szerint Magyarországon a választások szabadok és tisztességesek, az ellenzékieknél ez az arány 10 százalék körül van. A magyar fiatalok harmada (33%), az ellenzékiek több mint fele szerint csak erőszakkal lehet leváltani a Fideszt. De a nyilvánosságban elérhető információk, illetve a fékek és ellensúlyok rendszerével kapcsolatban is a politikailag szélsőségesen megosztott magyar ifjúság képe rajzolódik ki.
6. A magyar fiatalok az ideológiai értékeket tekintve erősen fragmentáltak. Az érték-címkek közül a relatíve legnagyobb elfogadottsága a „liberalizmusnak” van (17%). A második leggyakrabban választott érték címke a zöld, környezetvédő, amelyet minden tizedik 15–29 éves választott.

7. V4-es összehasonlításban a magyar fiatalok szubjektív jövedelemérzékelése a legkedvezőtlenebb. Itt a legmagasabb a kifejezetten kedvezőtlen anyagi helyzetben élők aránya, ugyanakkor az igazán jó körülmények között élőké fele, harmada a cseh, lengyel vagy szlovák fiatalok által érzékeltnek. Ennek ellenére a magyar fiatalok relatív többsége, négytizede úgy véli, hogy nincs alapvető anyagi probléma a háztartásban, ahol élnek, de nagyobb kiadásokat már nem nagyon engedhetnek meg maguknak.
8. A magyar fiatalok kritikusak az iskolarendszer színvonalát illetően. A politikai polarizáció eredményeként egy ellenzéki és egy kormánypárti fiatal merőben másként látja az oktatás színvonalát.
9. A V4-es országok fiataljai, köztük a magyar fiatalok attitűdjeiben a generális lázadásnak, a szülők nézeteivel való nyílt szembenállásnak, a konfliktusos együttélésnek nincsenek empirikus bizonyítékai. Emellett a magyar fiatalok 12 százaléka nagyon egyetért, további 29 százalékuk pedig nagy vonalakban azonos politikai nézeteket vall szüleivel. Ezzel a magyar fiatalok értenek egyet a legnagyobb mértékben a visegrádi országok között. Ráadásul mindössze 18 százalékuk állítja, hogy nem ért egyet egyáltalán vagy csak kicsit ért egyet a szüleivel. A személyes konformizmus mellett tehát politikai konformizmusról is beszélhetünk.
10. Az összes visegrádi országban az alábbi három tényezőt tartják a legfontosabbnak a munkakeresésnél a fiatalok: szakértelem, végzettségi szint, ismeretség. Ugyanakkor egyedül Magyarországon gondolják fontosabbnak a külföldi munkatapasztalatnál a befolyásos emberekkel való kapcsolatot. A nők között szinte az összes visegrádi országban több a pályaelhagyó és a munkájához túlképzett munkavállaló, de a nemi szakadék Magyarországon a legnagyobb.
11. Magyarországon óriási a politikai szakadék a kivándorlás kérdésében is: háromszor annyi ellenzéki (36%) és kétszer annyi bizonytalan szavazó (24%) szeretné elhagyni az országot, mint kormánypárti fiatal (12%). A többi visegrádi országra is igaz, hogy nagyobb az ellenzéki és bizonytalan szavazók kivándorlási szándéka, de jóval kisebbek a különbségek a politikai csoportok között.

2.

ELŐSZÓ

A *Magyar Fiatalok 2021* kutatás egy nagyszabású nemzetközi ifjúságkutatási projekt részeként született meg. A Friedrich-Ebert-Stiftung támogatásával 2021 tavaszán és nyarán egyszerre hét országban (a visegrádi és a balti országokban) lebonyolított ifjúságkutatás célja az volt, hogy azonos módszertannal és közös kérdésekkel tárja fel a 15–29 éves korosztály értékrendjét, véleményeit és preferenciáit. A *Magyar Fiatalok 2021* kutatás eredményeinek elemzésekor kifejezetten törekedtünk arra, hogy éljünk a regionális összehasonlíthatóság kivételes lehetőségével: a magyar adatokat rendre a többi visegrádi ország kontextusában elemeztük. Szintén célunk volt, hogy ahol lehetséges, a korábbi évtizedek hazai ifjúságkutatási eredményeinek fényében értelmezzük a 2021-es helyzetet.

A magyar kontextus sajátossága, hogy a vizsgált korosztály politikai szocializációja nagyrészt vagy teljes egészében a 2010 utáni Orbán-kormányok idején zajlott. A 15–29 évesek közül a fiatalabbak közéleti eszmélése a 2021-ben is hatalmon lévő rezsim alatt történt, míg a húszas éveik második felében járók esetében is elmondható, hogy felnőtt koruk egészét Fidesz-kormányok alatt töltötték. Ennek fényében különösen fontosnak tartottuk, hogy a közös régiós kérdőívet az Orbán-rezsimre vonatkozó további, speciálisan magyar kérdésekkel egészítsük ki, annak érdekében, hogy megismerhessük a magyar fiatalok véleményét a demokrácia hazai verziójáról.

A *Magyar Fiatalok 2021* adatfelvétele, a koronavírus-járvány alatt Európa-szerte fennálló személyes adatfelvételi bizonytalanságok okán, online módszerrel zajlott. Ez azonban a legifjabb korosztályok kiemelkedően aktív internetes jelenléte miatt nem jelent számottevő problémát: a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság adatai szerint az internethasználók aránya 2021-ben a 15–24 évesek körében 93,5%, a 25–40 évesek között pedig 92,4%.¹ A kérdőíves vizsgálaton túl kvalitatív eszközökkel (a magyarországi válságrégiókban, a hátrányosabb helyzetű fiatalok részvételével rendezett fókuszcsoportokkal és egyéni mélyinterjúkkal) pedig arra törekedtünk, hogy kvantitatív kutatásunk eredményeit tovább finomítsuk.

Kutatásunk összességében nemcsak azt teszi lehetővé, hogy mélyfúrást végezzünk a magyar fiatalok gondolkodásában (legyen szó akár az oktatásról, a munkavállalásról, a kivándorlásról, a családalapításról vagy a közéletéről), hanem abban is segítséget nyújt az olvasónak, hogy el tudja helyezni a hazai folyamatokat a regionális trendek között, és ezáltal minden korábbinál egyértelműbben rajzolódjon ki, hogy miben különlegeseek és miben számítanak átlagosnak a magyar fiatalok.

Budapest, 2021. november

Bíró-Nagy András, Szabó Andrea

¹ https://nmhh.hu/cikk/224565/Internetes_kozonsegmeresi_adatok_2021_III_negyedev.

3.

A KUTATÁS MÓDSZERTANA

KVANTITATÍV TEREPMUNKA

A magyarországi célcsoport olyan 15 és 29 év közötti magyar állampolgárokból állt, akik internet-hozzáféréssel rendelkeznek és beszélnek magyarul. Az 1500 válaszadóból álló mintát az Ipsos Online Access Panelből vették. A mintát életkor, nem és régió szerinti kvótás mintavétellel vették fel, hogy a minta e jellemzők tekintetében megfelelően tükrözze vissza a célcsoportot. Ezeket az alapvető szociodemográfiai jellemzőket előre meghatározták, így a válaszadókat közvetlenül e-mailben lehetett megcélózni.

Az adatgyűjtésre 2021. június 10. és 2021. július 20. között került sor. Az interjúkat az Ipsos online folytatta le. A kérdőívet a Friedrich-Ebert-Stiftung biztosította angol nyelven, és az Ipsos fordította le magyarra. A felmérés végső medián időtartamának hossza 17 perc volt.

Bár a mintavétel gondosan úgy került kialakításra, hogy az a népesség kor, nem és régió szerinti rétegeinek feleljen meg, mégis előfordult néhány, az optimális struktúrától való kisebb eltérés. Súlyozással a súlyozatlan mintavétel szerkezetét a kor, a nem és a régió tekintetében a hivatalos adatokhoz igazították.

KVALITATÍV TEREPMUNKA

A kvalitatív terepmunka 10 mélyinterjúból és 3 fókuszcsoportból állt. A fókuszcsoportok esetében korosztályi bontás történt, hogy a releváns életkörülmények a lehető legjobban jelenjenek meg:

- 14–18 éves korig: iskolai végzettség, érettségi és az első döntéshozatali folyamatok a jövőbeli képzés és szakma kiválasztásával kapcsolatban.
- 19–24 évesek: szavazókorúak, az első lépések az önállósá válás felé a szülői házból való kiköltözéssel.
- 25–29 évesek: diploma, munkába állás és a családtervezés megkezdése.

A mintában a nemek, az élethelyzet és az iskolai végzettség/munkahelyi státuszának keveréke szerepelt.

Budapest mellett két további mintavételi pont (Miskolc, Pécs és környéke) is szerepelt a vizsgálatban, hogy az ország különböző régiói, valamint a szegényebb térségek is reprezentációt kapjanak.

A terepmunkára 2021. április 12. és április 22. között került sor. Minden interjú és fókuszcsoport online zajlott az MS Teams platformon keresztül. Az interjúk átlagos időtartama 60 perc, a fókuszcsoportok átlagos időtartama pedig 90 perc volt. Minden résztvevő aláírta a részvételére és az adatvédelemre vonatkozó beleegyező nyilatkozatot. Minden egyes interjú és fókuszcsoport rögzítésre került, és átiratok is készültek.

Az Ipsos GmbH közlése

4.

ALAPVETŐ DEMOGRÁFIAI JELLEGZETES- SÉGEK

A DEMOGRÁFIAI HELYZET MAGYARORSZÁGON

Magyarország 1980 óta, azaz több mint 40 éve a népességét tekintve a tartósan fogyó nemzetek közé tartozik. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) közlése szerint, míg 1980-ban több mint 10 millió 700 ezer lakosa volt az országnak, 2021. január 1-én ennél lényegesen kevesebb, 9 millió 730 ezer.² A népesség fogyása abból következik, hogy kevesebb gyermek születik egy évben, mint ahányan elhaláloznak. Míg az 1980-as években átlagosan 130 ezer gyermek született egy évben, a 2010-es években alig 90 ezer.³ Ezen száraz statisztikai adatoknak – illetve a mögötte zajló társadalmi folyamatoknak – rendkívül komoly következményei vannak a magyar társadalom egészére nézve éppúgy, mint a politikai történésekre.

A társadalmi következmények közül kettőt emelünk ki. Egyrészt csökkent a fiatal korcsoportok mérete, nagysága, súlya⁴ a magyar társadalmon belül úgy, hogy közben a 60 éven felülieké folyamatosan emelkedett.⁵ A politika számára így az idősebbek megszólítása, a 60 éven felüliek igényeinek való megfelelés a szavazatmaximalizálás szempontjából több eredménnyel, nagyobb haszonnal, egyszerűen több szavazattal jár, mint a 30 éven aluliak kedvében járni. Másrészt viszont a csökkenő fiatal és képzett munkaerőlétszám következményeként a munkaerőpiacon mutatkozó munkaerőhiány olyan, korábban ismeretlen demográfiai dilemmákat hozott a politikai közbeszédbe, mint „gyermekszám-növelésen” vagy „bevándorláson” alapuló családpolitika kérdésköre. A gyermekszületés társadalmi haszna az egyik leggyakrabban használt napi szintű politikai toposzá vált, amelyre az egyes kormányok, különösen a 2010 óta regnáló Orbán-kormányzatok jelentős politikai kampányokat építettek és építenek. A demográfia, különösen a gyermekszám, a fiatalok gyermekvállalási hajlandósága így a mindennapi politikai kommunikáció eszközévé vált az elmúlt évtized-

ben. Az alábbi, jellemzően leíró jellegű empirikus kutatási eredményeket, valamint a családi kapcsolatokkal foglalkozó fejezet eredményeit a vázolt társadalmi és politikai szituációban érdemes értelmezni.

A MAGYAR FIATALOK DEMOGRÁFIAI KARAKTERE

A mintába került 1500 magyar fiatal 23 százaléka 15–18 éves,⁶ 39 százaléka 19 és 24 év közötti, míg 38 százalékuk 25–29 éves. Többségük, közel egyharmaduk saját lakókörnyezetét városiasnak jellemzi, további egynegyedük pedig inkább városias, mint vidéki környezetből származik. A kistelepülésen, községekben élők aránya 22 százalék, amit kiegészít a 9 százaléknyi inkább vidéki, mint városias környezet. A két tényező között van összefüggés (Pearson $R^2=27,044$, $\text{sig}=0,001$): az átlagos eloszláshoz képest a fiatalabb korcsoportokhoz tartozók inkább vidéken, míg az idősebbek inkább nagyvárosi környezetből kerülnek ki. Magyarországon egészen 50 éves korig férfitöbbség mutatkozik, minél fiatalabb korosztályokat vizsgálunk, ez az összefüggés annál erőteljesebb.⁷ A mintába került 15–29 évesek 51 százaléka fiú/férfi, 49 százaléka pedig lány/nő.

Az államszocializmus 40 éve alatt jelentősen emelkedett a magyar társadalom intézményesült kulturális tőkéje (Bourdieu 1978). A második világháborút megelőzően az elvárt iskolai szint a 4 elemi volt, amely először 8 osztályra emelkedett, majd a 60-as évektől a szakiskolai, a 80-as évektől pedig az érettségi lett a társadalmilag elfogadott és egyben elvárt iskolázottsági szint. A rendszerváltás után egészen a 2000-es évek közepéig, társadalmi és politikai konszenzus volt abban, hogy a felsőoktatást minél többen végezzék el, és az uniós vállalásainknak megfelelően, 1990-es 10 százalékos szintről legalább 25 százalékra növekedjen a diplomások aránya. Ezek a törekvések világosan megmutatkoznak a kibocsátó családok intézményesült kulturális tőkéjét vizsgálva (1. táblázat).

² Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0001.html

³ Sőt, több olyan év is volt, amikor nem érte el a 90 ezret. Adatok forrása: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0006.html.

⁴ Jellemző adat, hogy míg 1980-ban a magyar társadalom 22 százaléka volt 15–29 éves, 2018-ban már csak 17,3%. Forrás: saját számítás a KSH adatai alapján.

⁵ Az ún. öregedési index értéke Magyarországon 2019-ben 132,9% volt, ami a legmagasabb érték a V4-es és a balti országok között. Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0053.html

⁶ Nagyon fontos jelezni, hogy a magyarországi törvények miatt csak 15. életévét betöltött személlyel készült interjú.

⁷ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmozg20/index.html>

1. TÁBLÁZAT: A SZÜLŐK LEGMAGASABB, BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉGE (%)

	ANYA ISKOLAI VÉGZETTSÉGE	APA ISKOLAI VÉGZETTSÉGE
Alapfok (legfeljebb 8. osztály)	11	9
Szakiskola, szakközépiskola	35	44
Gimnázium	20	15
Diploma	29	24
Nem tudja / Nem válaszol	5	8
Összesen	100	100

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A családok döntő többségében legalább az egyik szülőnek gimnáziumi érettségije van, sőt a 15–29 éves fiatalok 39 százaléka olyan családban él, ahol minimum az egyik szülő diplomás. A kibocsátó családok 18 százaléka pedig egyenesen olyan, ahol mindkét szülő felsőfokú végzettséggel rendelkezik.

Az online mintába került magyar fiatalok 39 százaléka olyan családban él, ahol minimum az egyik szülő diplomás.

Annak a településnek a típusa, ahol a fiatal jelenleg él, valamint az anya iskolázottsága között érdemi szociológiai összefüggés, társadalmon belüli szociokulturális törésvonal mutatható ki (Pearson $R^2=63,985$, $\text{sig}=0,000$, Cramer $V=0,123$). Minél kisebb (rural, village) településen él a kérdezett, annál valószínűbb, hogy az anya iskolázottsága az átlagnál alacsonyabb lesz. A községekben élő 15–29 évesek egyötöde állította, hogy édesanyja alapfokú végzettségű, a diplomások aránya 18%. Azoknál, akik városias környezetűnek írták le a települést, ahol élnek, ezek az arányok lényegesen eltérőek. Az alapfokú végzettségűek aránya mindössze 8 százalék, a diplomások aránya viszont közelíti a 40 százalékot (37%). Vagyis, minél urbanizáltabb környezetből származik a fiatal, annál valószínűbb, hogy a kibocsátó család kulturális tőkével magasabban ellátott lesz, és fordítva. A települési lejtő kulturális lejtővel párosul Magyarországon. Az adatok egyébként arra is utalnak, hogy a fiatalabb (15–18 évesek) korcsoport esetében magasabb a szülők iskolai végzettsége, mint az idősebb korcsoportoké.

A települési lejtő kulturális lejtővel párosul Magyarországon: minél urbanizáltabb környezetből származik a fiatal, annál valószínűbb, hogy a kibocsátó családja kulturális tőkével magasabban ellátott lesz, és fordítva.

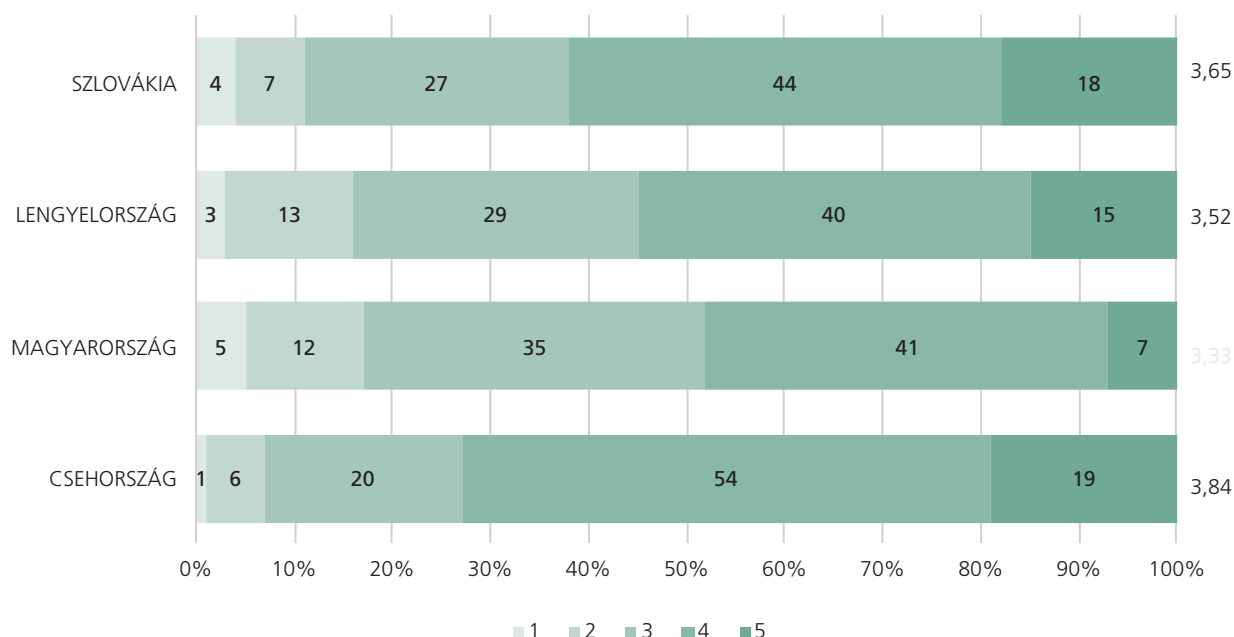
AZ ANYAGI HELYZET MEGÍTÉLÉSÉNEK MAGYAR PARADOXONA

Végül az anyagi helyzet szubjektív megítélését érdemes megvizsgálni. A kutatás keretében a fiatalok 5 kategóriával jellemezhetők háztartásuk anyagi helyzetét egy verbális skálán:

1. „Nincs elég pénzünk az alapvető számlákra (áram, fűtés stb.) és élelmiszerekre;
2. Elegendő pénzünk van az alapvető számlákra és élelmiszerekre, azonban a ruhadarabokra és lábbelikre nem;
3. Elegendő pénzünk van az élelmiszerekre, ruhadarabokra és lábbelikre, azonban a drágább dolgokra (hűtőszekrény, TV stb.) nem;
4. Megengedhetjük magunknak, hogy drágább dolgokat vásároljunk, de nem olyan drágákat, mint például egy autó vagy egy lakás;
5. Megengedhetjük magunknak, hogy bármit megvásároljunk, amire csak szükségünk van a jó életszínvonal érdekében.”

Ahogy az 1. ábra mutatja, a mintába került magyar fiatalok relatív többsége, mintegy négytizede úgy véli, hogy nincs alapvető anyagi probléma abban a háztartásban, ahol élnek: a legtöbb mindenre telik, de nagyobb kiadásokat, mint autóvásárlás, új lakás vétele, már nem nagyon engedhetnek meg maguknak (tehetősek). Az igazán jó anyagi helyzetben élők aránya 7 százalék (gazdagok),

1. ÁBRA: A HÁZTARTÁS ANYAGI HELYZETÉNEK MEGÍTÉLÉSE A VIZSGÁLT V4-ES ORSZÁGOKBAN
(AZ ALÁBBI ÁLLÍTÁSOK KÖZÜL MELYIK ÍRJA LE A LEGJOBBAN A HÁZTARTÁSA PÉNZÜGYI HELYZETÉT?)
(1–5 SKÁLA MEGOSZLÁSAI ÉS ÁTLAGOK) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

vagyis összességében a négyes és ötös kategóriát választók aránya 48 százalék.⁸

A magyar fiatalok relatív többsége, négytizede úgy véli, hogy nincs alapvető anyagi probléma a háztartásban, ahol élnek, a legtöbb mindenre telik, de nagyobb kiadásokat, mint autóvásárlás, új lakás vétele, már nem nagyon engedhetnek meg maguknak.

Ezek az eredmények összhangban állnak a 2020 őszén készített nagymintás Magyar Ifjúság Kutatás által közölt tendenciákkal. A kutatók ugyanis 8000 magyarországi

fiatal megkérdezésekor azt találták, hogy az anyagi helyzet szubjektív megítélése sokat javult 4 év alatt, a 15–29 évesek 9 százaléka gondok nélkül él, 57 százaléka pedig beosztással jól kijön a jövedelméből (Székely et al. 2021).

Kutatásunk szerint a magyar 15–29 évesek 5 százaléka él olyan háztartásban, amelyet mindennapi anyagi gondok feszítenek (súlyosan nélkülözők), további 12 százalék ugyan ki tudja fizetni a rezsizámlákat, még alapvető élelmiszerre is jut, de a ruházzkodást, a szórakozást, a kulturális kiadásokat már nem engedhetik meg maguknak (nélkülözők). Különösen tetten érhető a kedvezőtlen anyagi helyzet a községekben élők körében, akiknek több mint a tizede jelezte, hogy a legalapvetőbb kiadások is megterhelik a családi büdzsét. Azok a fiatalok, akik azt állították, hogy bármilyen anyagi kiadást megengedhetnek maguknak, egyébként az átlagot meghaladó arányban élnek városias környezetben (39%).

A másik fontos tényező, amely az anyagi helyzet megítélésével összefüggésbe hozható, az anya iskolai végzettsége (Pearson $R^2=88,457$, $\text{sig}=0,000$, Cramer' $V=0,144$). A magasabban iskolázott anyák gyermekeinek anyagi helyzete ugyanis lényegesen kedvezőbb, mint az ala-

⁸ A 2008–2009-es gazdasági válságot Magyarországon egy majdnem 10 évig tartó gazdasági konjunktúra követte. A gazdaság teljesítménye 2013 és 2020 között minden évben meghaladta az előzőt, 2017 és 2019 között évente több mint 4–4 százalékponttal. Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt001.html. A gazdasági teljesítmény eredményeként 2016 és 2020 között jelentősen nőtt a minimálbér és a szakmunkásoknak járó garantált bérminimum forintban fizetett összege is. 2016 január 1-én a mindenkinek járó minimálbér 116 000 Forint volt (≈372 €), 2020. január 1-én pedig már 161 000 Ft (≈459 €); a szakmunkásbér pedig 129 000 Forintról (≈413 €) 210 600 forintra emelkedett (600 €). A különböző szociális támogatások, adókedvezmények bevezetésével együtt, 2017 és 2020 között a magyar társadalom anyagi körülményei kedvező irányba változtak.

csongan iskolázottaké. Akiknek az édesanyja legfeljebb 8 osztályt végzett, azoknak egyharmada legfeljebb az alapvető kiadásokat engedheti meg magának, sőt egyhatedük még azt sem, ezzel szemben a diplomás anyák esetében a nélkülözők, vagy csak a minimális kiadásokat finanszírozók aránya 10 százalék körül van. Ezzel szemben, azon fiatalok egynyolcada, akiknek édesanyja vagy nevelőanyja felsőfokú végzettséggel rendelkezik, minden kiadást megengedhet magának, további 46% pedig tulajdonképpen nem szenved semmiben sem hiányt (4-es értéket választ). Nagyon érdekes, hogy még ezek a válaszok sem közelítik meg a cseh vagy éppen a szlovák fiatalok pozitív helyzetértékelését.

Ha ugyanis, nemcsak önmagában a magyar adatokat vizsgáljuk, hanem összehasonlítjuk a V4-es országok fiataljainak véleményét, igen kedvezőtlen tendenciákat rögzíthetünk.

V4-es összehasonlításban a magyar fiatalok szubjektív jövedelemérzékelése a legkedvezőtlenebb. Itt a legmagasabb a kifejezetten kedvezőtlen anyagi helyzetben élők aránya, ugyanakkor az igazán jó körülmények között élőké fele, harmada a cseh, lengyel vagy szlovák fiatalok által érzékeltnek.

A magyar 15–29 évesek körében a legmagasabb az egyes és kettős értéket választók aránya, viszont messze a legalacsonyabb, gyakorlatilag fele, harmada az igazán jó körülmények között élők. A válaszokban meglévő eltérést támasztja alá az 1-től 5-ig terjedő skála átlagainak összehasonlítása is. A legmagasabb szubjektív anyagi helyzet érzékelése a cseh fiataloknál mutatható ki (3,84 átlagpont), őket a szlovákok követik (3,64), míg a magyar 15–29 évesek átlagos életszínvonal értékelése 3,33 pont. Ez 0,3 átlagponttal alacsonyabb, mint a Magyarországon kívüli három ország fiataljainak átlaga (3,67 átlagpont). Az adatok alapján úgy tűnik, hogy a magyar fiatalok jóval rosszabb anyagi helyzetben élnek, vagy legalábbis jóval rosszabbul élik meg azt, mint a cseh, a lengyel, a szlovák hasonló életkorú társaik.

ÖSSZEFOGLALÁS

1. Az online mintába került magyar fiatalok 39 százaléka olyan családban él, ahol minimum az egyik szülő diplomás.
2. A települési lejtő kulturális lejtővel párosul Magyarországon: minél urbanizáltabb környezetből származik a fiatal, annál valószínűbb, hogy a kibocsátó családja kulturális tőkével magasabban ellátott lesz, és fordítva.
3. A magyar fiatalok relatív többsége, négytizede úgy véli, hogy nincs alapvető anyagi probléma a háztartásban, ahol élnek, a legtöbb mindenre telik, de nagyobb kiadásokat, mint autóvásárlás, új lakás vétele, már nem nagyon engedhetnek meg maguknak.
4. V4-es összehasonlításban a magyar fiatalok szubjektív jövedelemérzékelése a legkedvezőtlenebb. Itt a legmagasabb a kifejezetten kedvezőtlen anyagi helyzetben élők aránya, ugyanakkor az igazán jó körülmények között élőké fele, harmada a cseh, lengyel vagy szlovák fiatalok által érzékeltnek.

5.

OKTATÁSI HELYZETKÉP

Az Európai Unióban az oktatáspolitikai alapvetően tagállami szintű döntésekre épül, de vannak közös pontjai ennek a területnek is. Az Oktatás és képzés 2020 munkaprogramhoz való csatlakozás során az egyes országos tettek vállalásokat az oktatással kapcsolatban (Szegedi 2016), így vállalták többek között, hogy 2020-ra az olvasás, a matematika és a természettudományok terén gyengén teljesítő 15 évesek arányát 15% alá kell csökkenteni vagy, a felsőfokú végzettséggel rendelkező 30–34 év közöttiek aránya érje el legalább a 40%-ot. Továbbá a célok között szerepelt, hogy 2020-ra az oktatást és a képzést korán elhagyók arányát 10% alá szorítsák.⁹ Ezen célok világosan jelzik, hogy az EU tagországai elkötelezték a minőségi oktatás irányába, és támogatják, hogy a fiatalok minél magasabb aránya rendelkezzen valamilyen végzettséggel, képzettséggel.

A KÖZÉPFOKÚ VÉGZETTSÉG A LEGELTERJEDTEBB A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN

A mintába került magyar 15–29 évesek mintegy ötöde rendelkezik legfeljebb befejezett általános iskolai (8 osztály) végzettséggel, az ún. ISCED¹⁰ besorolás szerinti ISCED-2 szinttel. Az eltérő iskolarendszerek miatt a V4-es országok fiataljainak befejezett iskolai végzettségeit nehezen lehet összehasonlítani. Az ISCED besorolás erre ad támpontot. A kutatás három egyszerű kategóriába sorolta az egyes országok iskolai végzettségeit: alacsony, közepes, magas. Ebben a nagyon tág rendszerben a magyar fiatalok befejezett iskolai végzettségei semmiben sem különböznek a közép-európai kortársaikétól.

⁹ A magyar vállalások: alulteljesítő 15 évesek részaránya a PISA szerint: 15% alatt; korai iskolaelhagyók: 10% alatt; felsőfokú végzettségűek aránya 30–34 évesek körében: 34%;

¹⁰ Nemzetközi Oktatási Osztályozás (International Standard Classification of Education), amelyet az ENSZ szakosított oktatási szervezete, az UNESCO dolgozott ki abból a célból, hogy összehasonlíthatóvá tegye a világban meglévő oktatási statisztikákat. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_Standard_Classification_of_Education_\(ISCED\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_Standard_Classification_of_Education_(ISCED))

A három vizsgált életkori kategóriában (15–18, 19–24, 25–29) igen eltérő az alacsony iskolázottsági szint aránya. A legfeljebb 18 évesek magyar fiataloknál értelemszerűen még ez az általános (63%), ugyanakkor az életkor előrehaladtával csökken az arány 10 és 5 százalékra. A 25 év feletti 5 százalék azt jelenti, hogy az alacsony iskolázottság, és az ezzel járó összes hátrányos következmény náluk minden valószínűség szerint tovább öröklődik (2. ábra).

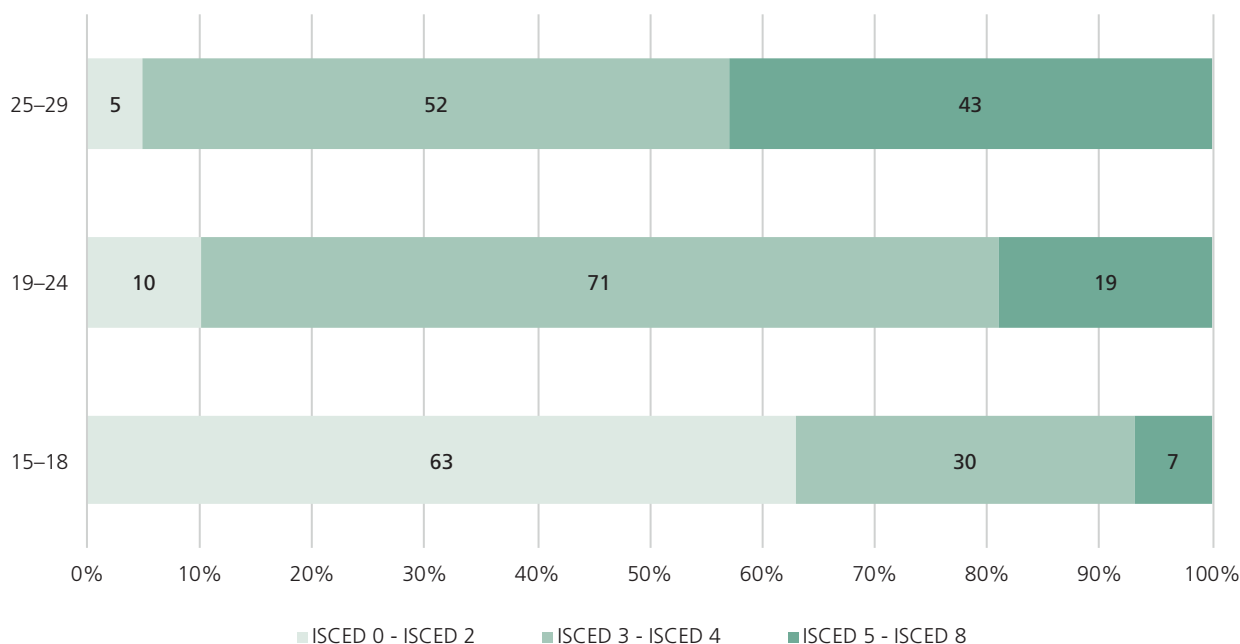
A magyar fiatalok körében az alapfokú végzettségűek aránya (ISCED 0–ISCED 2) az életkor előrehaladtával csökken, de még így is a 19–24 évesek 10, a 25–29 évesek 5 százaléka tartozik a hátrányos helyzetet előrevetítő kategóriába.

A fiatalok 54 százaléka különböző középiskolai végzettséggel rendelkezik. A magyar iskolarendszer bonyolultsága miatt az 54 százalék mögött legalább öt-hatféle iskolai végzettségi szisztéma található. A 19–24 évesek több mint héttizede, a 25 évesek és idősebbek mintegy fele tartozik az ISCED-rendszerben a 3-as és 4-es értékek közé.

Végül a mintába került magyar 15–29 évesek negyedének felsőfokú végzettségéből, vagyis legalább felsőfokú technikumból, illetve felsőfokú akkreditált szakképzésből származó oklevele van. A diplomások aránya, akik tehát oklevelet kapnak az elvégzett egyetemi képzésükről, azonban ennél szűkebb, 20 százalék.

A 19–24 évesek 19, míg a 25–29 évesek 43 százaléka tartozik az ISCED 5–8 kategóriába. Ha azonban csak a diplomásokat (ISCED 6–8) vizsgáljuk a középső életkori korcsoportban, a 19–24 éves korcsoportban 14%, az „idősebbek” között 34% ez az arány.

2. ÁBRA: LEGMAGASABB, BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG MAGYARORSZÁGON AZ ISCED BESOROLÁS ALAPJÁN (MI A LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉGE?) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

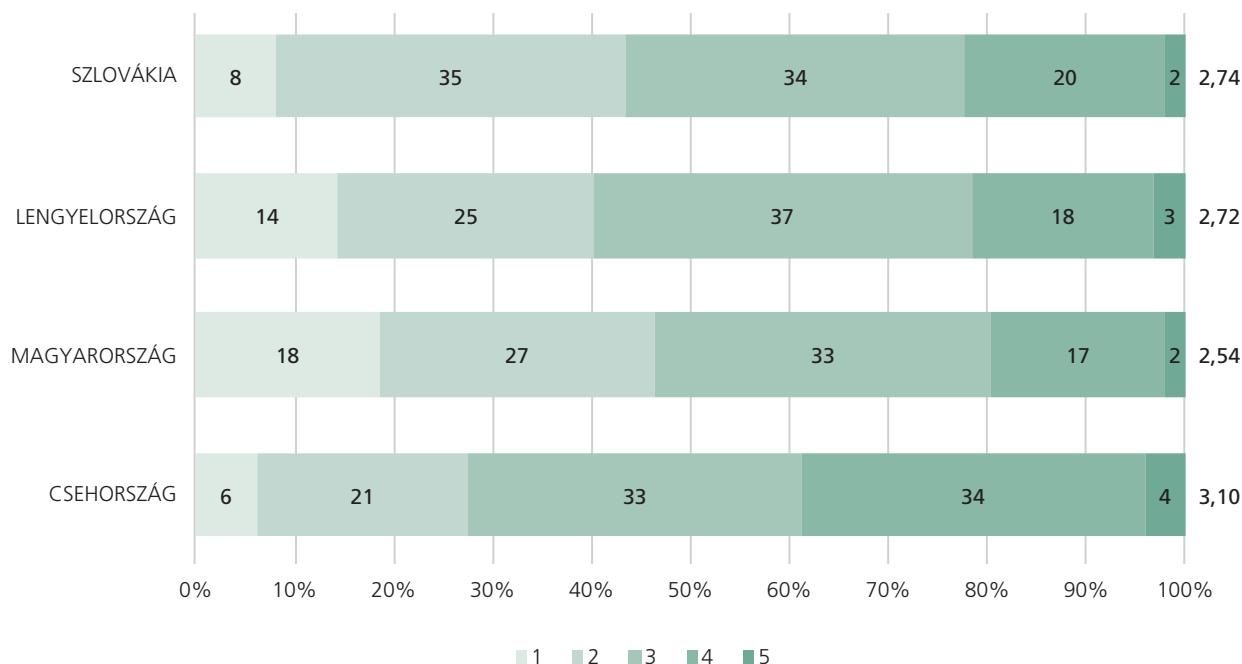
Fontos azt is látni, hogy a „kibocsátó” család, ezen belül is az anya megszerzett legmagasabb iskolai végzettsége és a kérdezett legmagasabb iskolai végzettsége világosan együtt mozog mind a négy visegrádi országban. Magyarországon, ha az anya végzettsége legfeljebb alapfok, akkor az átlagosnál jóval nagyobb a valószínűsége, hogy a gyermeke is alapfokú végzettségű lesz (35%), és egyre kisebb a valószínűsége, hogy diplomát szerez. A magyar iskolarendszerben az anya szakmunkásvégzettsége a középfokú végzettséggel jár legnagyobb arányban együtt (65%), míg az érettségizett anyának a gyermeke vagy maga is érettségizetté vagy diplomássá válik. Végül, a kutatás eredményei azt mutatják, hogy a diplomás anyák gyermekei a mintában képviselt súlyukhoz képest nagyobb arányban szereznek felsőfokú végzettséget (35%), mint az alacsonyabb végzettségű anyák gyermekei.

Ahogy jeleztük, ez az összefüggés mind a négy országban teljesen hasonló mintázatot követ. Figyelembe véve az iskolarendszerek közötti különbséget, az adatok arra utalnak, hogy a közép-európai országokban, ha az anya iskolázottsága középfoknál alacsonyabb, akkor ennek átöröklődése viszonylag magas, mint ahogy annak is nagy a valószínűsége, hogy a diplomás anyák a magas végzettséget vagy annak esélyét hagyományozzák tovább.

A MAGYAR 15–29 ÉVESEK KRITIKUSAN SZEMLÉLIK AZ OKTATÁS SZÍNVONALÁT

Az iskolarendszerekkel kapcsolatos elvi, állami szintű vállalások, az iskolázottsági szintek emelkedése mintha mégsem lenne teljesen összhangban a magyar fiatalok hétköznapi iskolai tapasztalatával. A kérdezetteknek az iskolai osztályzatoknak megfelelően egytől ötig kellett értékelniük az oktatás általános színvonalát. Mindössze két százalékuk elégedett maximálisan a magyar iskolarendszer színvonalával és 17 százalékuk adott „jó” osztályzatot, ezzel szemben 45 százalékuk egyesre vagy kettesre értékelte a magyar oktatási rendszer általános színvonalát (1–5 skála átlaga: 2,54 átlagpont). Figyelemre méltó tényező, hogy az, hogy valaki éppen diák/hallgató, vagy már kikerült az oktatási rendszerből, statisztikailag nem befolyásolja az oktatási színvonalról kialakított véleményét (egyébként legjobb véleményen az MA és PhD-képzésre járók vannak 2,79-es átlagponttal). Hasonló megállapítások tehetők életkori csoportok, nem, város–vidék, anya iskolai végzettsége alapján. A magyar oktatás színvonalát tehát a 15–29 éves fiatalok társadalmi hovatartozása

**3. ÁBRA: AZ OKTATÁS SZÍNVONALÁNAK MEGÍTÉLÉSE A VIZSGÁLT V4-ES ORSZÁGOKBAN
(ÁLTALÁBAN MENNYIRE ELÉGEDETT AZ OKTATÁS MINŐSÉGÉVEL?)
(1–5 SKÁLA MEGOSZLÁSAI ÉS ÁTLAGOK)**

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

tozásuktól függetlenül, egységesen kritikusán értékeli. A magyar oktatás színvonalának megítélése ugyanis alapvetően ideológiai, politikai hovatartozás kérdése.

A magyar fiatalok kritikusak az iskolarendszer színvonalát illetően. Ennek hátterében az ideológiai, illetve politikai beállítódás áll. A politikai polarizáció eredményeként egy ellenzéki és egy kormánypárti fiatal merőben másként látja az oktatás színvonalát.

Egy lineáris regressziós modell¹¹ alapján minél konzervatívabb a kérdezett, annál jobbra értékeli az oktatás színvonalát, minél mérsékeltabb, annál kedvezőtlenebb a véleménye, és végül minél jobboldalibb, annál kedvezőbb

az iskolai színvonal megítélése. Még ezeknél is fontosabb ugyanakkor a politikai hovatartozás: a kormánypárti szavazók ugyanis lényegesen jobbra (2,98 átlagpont), az ellenzék hívei pedig lényegesen rosszabbra¹² (2,33 pont) értékeli a magyar oktatás színvonalát, mint a 15–29 évesek úgy általában. A pártos polarizáció tehát 15–29 éves korban is erősen megosztja a véleményeket (Patkós 2019; Bíró-Nagy 2019).

A magyar fiatalok véleménye V4-es összehasonlításban is kedvezőtlen (3. ábra). Nem a 4-es és 5-ös osztályzatot adók véleménye tér el alapvetően a többi ország hasonló korú – leginkább a lengyel és a szlovák – kérdezettjeitől, hanem többen vannak az egyértelműen negatív, vagy inkább negatív véleményt kinyilvánítók. Feltűnő, hogy a cseh kortársak véleményében az 1-es és 2-es értékek választottsága jóval kisebb, míg az 5-ös, de leginkább a 4-es értéke jóval nagyobb.

¹¹ A lineáris regresszió modellje $R^2=0,143$; $F=13,94$; $Sig=0,000$. Az egyes $p \leq 0,05$ szinten független változók β értékei: liberális-konzervatív $\beta=0,1687$; mérsékelt-radikális $\beta=-0,098$; baloldali-jobboldali $\beta=0,085$. A VIF értéke sehol sem haladja meg a 2-es értéket. Érdemes jelezni, hogy az anyagi helyzet szubjektív megítélése is szignifikáns a modellben: minél jobb a kérdezett anyagi helyzete, annál valószínűbb, hogy kedvező képe van a magyar oktatási rendszer színvonaláról ($\beta=0,093$, $sig=0,011$).

¹² Ellenzék-kormány $\beta=-0,237$, $sig=0,000$.

A fentiekkel talán kissé ellentmondó véleménystruktúra figyelhető meg, ha az oktatási intézményen belüli korupció lehetőségét vizsgáljuk. A pontos kérdés így hangzott: „Egyetért azzal, hogy vannak olyan esetek, amikor Magyarországon az intézetekben/egyetemeken megvásárolják az osztályzatokat és vizsgákat?” Az összes közép-európai ország közül ugyanis Magyarországon tudják legkevésbé elképzelni a kérdésre válaszolók, hogy az osztályzatok nem legális módon dőlnek el.¹³ A magyar 15–29 évesek 15 százaléka egyáltalán nem tudja elképzelni ezt a szituációt, ami majdnem kétszer magasabb arány a szlovák (8%) és közel négyszer nagyobb a cseh és a lengyel fiatalok véleményéhez képest (1–5 skála átlaga 2,94 átlagpont). A kettes (inkább nem ért egyet) értéket választók aránya 14 százalék.

A legkritikusabbak ennél a kérdésnél egyébként a szlovákok (3,71 pont), akiknek több mint a fele egyetért azzal, hogy az oktatási intézményekben megvásárolható az osztályzat vagy a vizsga. Összehasonlításképpen a magyar fiatalok 28, a csehek 40, míg a lengyelek 37 százaléka feltételezi, hogy a vizsga vagy az iskolai osztályzat megvehető az adott országban.

Az összes közép-európai ország közül Magyarországon tudják legkevésbé elképzelni a fiatalok, hogy az osztályzatok és vizsgák megvásárolhatók, az iskolai korupcióérzékelés tehát relative alacsony.

2020. január eleje óta, amikor Európában is detektálhatóvá vált a koronavírus, más korszakról beszélhetünk. Szabó Andrea és munkatársai több tanulmányukban generációképző eseményként írják le a pandémiát (Szabó 2020; Szabó 2021; Szabó–Déri 2021), olyan exogén hatásként, amely, mint egy aszteroida, megváltoztatta a korábban „normalitásnak” tekintett hétköznapi dolgokat. Az aszteroida-hatás egyik nyilvánvaló, kézzelfogható terepe a személyes, kontakt órák áthelyezése az online térbe, azaz a digitális oktatás általánossá válása Magyarországon a 2019/2020-as tanév második félévében, és a 2020/2021-es tanév szinte egész időtartamában.

¹³ Vizsgálataink szerint sem a szociodemográfiai dimenziók, sem az ideológiai hovatartozás nem befolyásolja statisztikailag szignifikáns módon a fiatalok véleményét ezen a területen. Egyedül az számít, hogy a kérdezett kormánypárti vagy ellenzéki szavazó-e. A kormánypártiak kevésbé, míg az ellenzékiek inkább elhiszik, hogy az osztályzatok és a vizsgaeredmények megvásárolhatók Magyarországon.

A MAGYAR FIATALOK KEVESEBB MINT TIZEDE SZENVEDETT HIÁNYT A DIGITÁLIS OKTATÁSHOZ SZÜKSÉGES ESZKÖZÖK TERÉN

A távolléti oktatás következményeit mostanában próbálják a társadalomtudósok felmérni. Magyarországon a számítások szerint a fiatalok 25 százaléka kimaradhatott a digitális oktatási szisztémából oly módon, hogy a felzárkóztatásukra és visszaintegrációjukra vajmi kevés esély mutatkozik (Keller–Kiss Hubert 2020; Kende–Messing–Fejes, 2021). A távolléti oktatás ugyanakkor még az olyan internetes infrastruktúrát tekintve jól ellátott országokban, mint Hollandia vagy Németország is komoly károkat okozott, felerősítette, és könnyen elképzelhető, hogy végzetessé, behozhatatlanná tette a társadalmi rétegek közötti esélykülönbségeket (Grewenig et al. 2020).

A kutatásunk eredményei szerint a fiatalok túlnyomó, döntő többségének adott volt az eszközrendszer (pl. számítógép, jó internetes hozzáférés) a távoktatásba való bekapcsolódáshoz. Mintegy felük minden eszközzel rendelkezett (Magyarországon ez az arány 54%), további – országonként eltérő módon – egynegyedük, egyharmaduk, ha nem is mindennel, de az alapvető eszközöket birtokolta (Magyarország 28%). A mindenben hiányt szenvedők aránya 2, a nagyon kevés eszközzel rendelkezők aránya pedig 5 százalék volt.

A digitális technikai egyenlőtlenség életkori és települési lejtőt mutat, hiszen a 25–29 évesek, valamint a saját lakhelyüket „vidékieként” leírók körében volt az átlagosnál magasabb a valamiben hiányszennvedők aránya. Azonban ebben az esetben sem beszélhetünk extrém magas értékekről.

Közép-Európában élő fiatalok döntő többségének – Magyarországon 54% – minden technikai feltétel adott volt a távolléti oktatáson való megfelelő részvételhez. 28 százalékuk, ha nem is minden technikai eszközt birtokolt, de az alapvető eszközökkel rendelkezett. A kisebb–nagyobb hiányt szenvedők aránya 7 százalékot tett ki.

Fontos azonban itt egy módszertani megjegyzést tenni. Az adatfelvétel, épp a pandémia miatti lezárások miatt, online módon került lekérdezésre, így az igazán hátrányos helyzetű, a digitális világtól teljesen elzárt 15–29 évesek elérése nehezebb lehetett, mint, ha a kutatás személyes interjúkkal készült volna.

A fókuszcsoportos beszélgetések alapján a helyzet ugyanis nem ennyire kedvező. Néhány idézet azt jelzi, hogy az online oktatás minimum kényelmetlenséget okozott a fiatalok számára, de sokan ennél kiszolgáltatottabb helyzetbe kerültek:

Mert hogy nem lehet egyszerűen online oktatásban felkészülni. Bárki bármit mond, nem lehet felkészülni.

(Lány, 18 éves, Miskolc)

Szerintem tanulás szempontjából sokkal rosszabb az egész. Én legalábbis sokkal nehezebben veszem át az információkat.

(Fiú, 17 éves, Budapest)

DIGITÁLIS VAGY TANTERMI OKTATÁS: NINCS HATÁROZOTT PREFERENCIA

Pontosan ezért érdemes megvizsgálni, hogy melyik tanulási formát preferálják inkább a 15–29 évesek: a személyes órákat vagy az online oktatást. A kérdezettek egy 1-től 10-ig terjedő skálán jelölhették be preferenciájukat, ahol az 1 a teljesen tantermi, a 10 a teljesen digitális oktatást jelentette. A négy visegrádi ország fiataljainak véleménye ezen a téren sem mutat nagyságrendi eltérést. A magyar kérdezettek 16 százaléka szeretne egyértelműen tantermi és tizede digitális oktatást. A legnagyobb arányban (22%) egyébként a szlovák fiatalok preferálták az osztálytermi oktatást, míg legkevésbé a lengyelek (13%). Érdekes módon, a digitális oktatási mód mellett maximálisan kiállók (10-es osztályzatot adók), szinte azonos arányban (9–12 százalékban) vannak a régió országaiban. A fenti adatok következménye, hogy az 1–10 skála átlagai is hasonlóan alakulnak: 4,70 átlagpont és 5,47 átlagpont között szóródnak oly módon, hogy a magyar fiatalok véleménye teljesen átlagos a maga 5,14

pontjával. Ez pedig azt jelenti, hogy nincs egyértelmű elköteleződés egyik tanítási forma irányába sem.

A V4-es országok fiataljainak véleménye érdemben nem különbözik a tantermi és a digitális oktatás közötti választás terén. Egy 1-től 10-ig terjedő skálán a magyar fiatalok közel egyharmada a tantermi (1–3-as érték) és mintegy negyede a digitális oktatást preferálja.

Természetesen, ilyen esetben azokat is szükséges megvizsgálni, akik érintettek a kérdésben, azaz éppen tanulnak valamilyen szinten. Mind a négy országban statisztikailag szignifikáns véleménykülönbségek mutathatók ki a tanulók és a nem tanulók véleménye között. Magyarországon, akárcsak a többi V4 országban, a nem tanulók valamivel jobban támogatják a tantermi, kontakt órákat (átlag 1–10-es skálán 4,73 átlagpont), mint a legérintettebbek, a valamilyen oktatási intézménybe járók (5,50 pont).¹⁴ A magyar fiatalok esetében a községekben élők valamivel jobban preferálják a tantermi oktatást (4,88) – és őket, és talán ez kissé meglepő adat, a kifejezetten városi környezetben élők (4,99) követik –, mint városi és kistélepi környezet közötti (kisvárosokban) élők (5,60 átlagpont). Ami viszont különösen érdekes, hogy az anyagi helyzet szubjektív megítélése nem befolyásolja a tantermi és digitális oktatás közötti választást Magyarországon.¹⁵ Nem állíthatjuk tehát, hogy a rosszabb anyagi helyzetben élők egyértelműen a tantermi oktatás mellett teszik le a voksukat.

¹⁴ A master vagy PhD-képzésre járók karakteresen állnak ki a digitális oktatás mellett (6,12 átlagpont), a többi egyetemi hallgató esetében azonban nem tapasztalható ez a markáns véleménystruktúra. Fontos megjegyezni, hogy az alacsony elemszám miatt ez az adat inkább tájékoztató jellegű. Mindenesetre a választ adó magyar felsőbb éves egyetemisták vagy doktoranduszok mind a 4 ország minden diákcsoportjához képest is a leginkább elkötelezettek a digitális oktatás mellett.

¹⁵ Csehországban és Lengyelországban viszont befolyásolja, ugyanakkor az eredmények itt sem jeleznek lineáris kapcsolatot a kedvezőtlenebb anyagi helyzet és a tantermi oktatás preferálása között.

A MAGYAR 15–29 ÉVESEK HARMADA VETT RÉSZT GYAKORNOKI PROGRAMBAN

A magyar iskolarendszerrel szembeni egyik, igen régóta hangoztatott és visszatérő kifogás, hogy nem az „életre készít fel”, túl elméleti jellegű, sok a feleslegesen megtanulandó közismereti anyag, ugyanakkor a való életben használható készségek, a gyakorlati ismeretek elhanyagolódnak. Vizsgálatunk eredményei szerint ennek a problémafelvetésnek lehet valami alapja, ugyanis a négy közép-európai ország fiataljai közül messze a legkisebb arányban a magyarok vettek részt valamilyen gyakornoki programban (34%). Jeleznünk kell azonban, hogy a gyakornoki program Magyarországon nem általánosan elérhető szolgáltatás, alapvetően egyes szakképzést nyújtó középiskolásoknak, a különböző tanfolyamokra, speciális képzésekre járóknak, illetve, leginkább a felsőéves egyetemistáknak vannak ilyen lehetőségeik. A többi országban 60 százalékot közelíti a gyakornoki programban résztvevők aránya.

TANULÁSSAL TÖLTÖTT IDŐ

A koronavírus-járvány egyik világos következménye lehetett az otthoni tanulással töltött idő megnövekedése. A hagyományos, jelenléti oktatás rendszerében megvan egy átlagos munkanap ritmusa: iskolai órák, ha vannak különórák és nem kötelező órák (beleértve a sportot és a kulturális külön foglalkozásokat), némi tanulás (házi feladatok megoldása), felkészülés a következő napra. Ez a napirend adja a hétköznapiak rendjét. A koronavírus-járvány következtében elrendelt digitális oktatás ezt a ritmust boríthatta fel és alakíthatta át.

Kutatásunk szerint egy átlagos magyar iskolás – általános iskolástól a PhD-hallgatókig – átlagosan és naponta 2,5 órát tölt tanulással az iskolai/egyetemi órákat követően. Az órák utáni tanulás átlagos időtartamával a magyar fiatalok nem különböznek a közép-európai országok fiataljaitól. Statisztikai értelemben az egyes iskolatípusba – alapfokú és közép-fokú intézménybe járók, egyetemisták, MA és PhD-hallgatók, más oktatási formában részesülők – járók tanulással eltöltött idejében sincs érdemi különbség. Ez azért is érdekes, mert a cseh, lengyel és szlovák fiataloknál ez nem

így van: megfigyelhető a tanulással eltöltött idő növekedése az alap és középfokú oktatástól a doktorandusz szintig.

Egy átlagos magyar iskolás, saját bevallása szerint, átlagosan és naponta 2,5 órát tölt tanulással az iskolai/egyetemi órákat követően. Ezzel a magyar fiatalok érdemben nem különböznek a közép-európai országok fiataljaitól.

AZ ONLINE AKTIVITÁSOK KÖZÜL A KÖZÖSSÉGI OLDALAK MINDENT VISZNEK

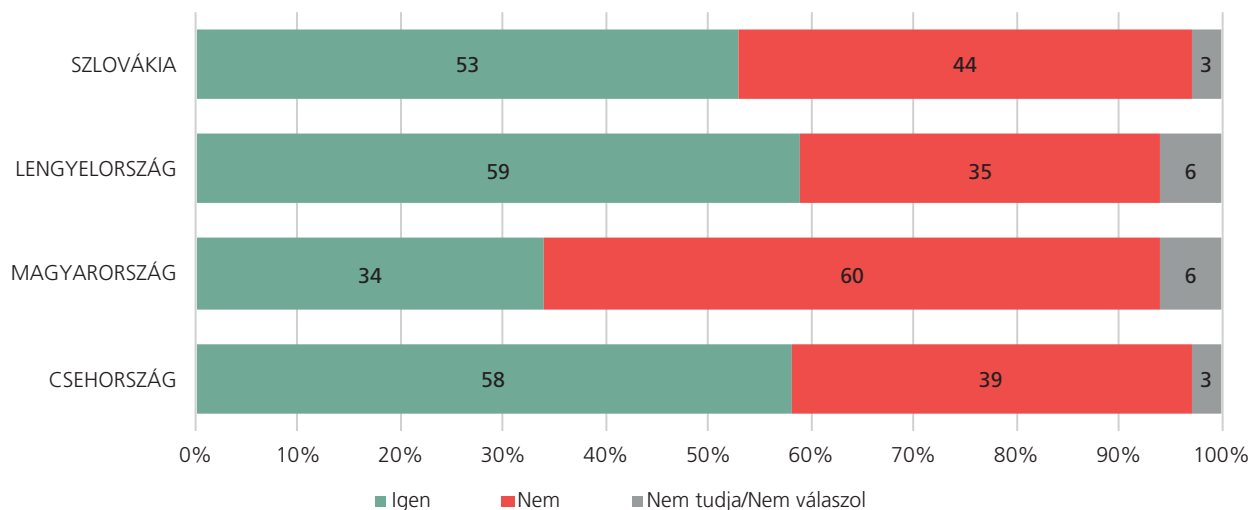
Négyféle online aktivitással eltöltött idő gyakoriságát vizsgáltuk. Ezek a következők:

- A tanulmányaimmal kapcsolatos dolgokat végzek;
- A munkámmal kapcsolatos dolgokat végzek (fizetett tevékenységek);
- Online újságokat, informatív portálokat olvasok;
- Időt töltök olyan közösségi oldalakon, mint a Facebook, Instagram, TikTok, Snapchat stb.

A kérdezettek nem saját maguk határozták meg az időt, amit ezekre a tevékenységekre fordítottak, hanem időtartamok között lehetett választani (pl. 1–2 óra vagy 3–5 óra). Az 5. ábra alapján a négy vizsgált időtöltési forma közül messze a közösségi médiában eltöltött idő a legmagasabb: a magyar fiatalok 8 százaléka extrém magas, 5 órát is meghaladó mennyiséget Facebookozik, TikTokozik vagy Instagramozik egy átlagos munkanapon. Ezzel szemben mindössze 2 százalék azok aránya, akik egyetlen percet sem töltenek a közösségi médiában. Minden második fiatal minimum 1 órát, legfeljebb 3–5 órát használja a közösségi média felületeket.

Ehhez képest munkavégzésre, illetve tanulásra a kérdezettek mintegy harmada-harmada nem használja egyáltalán az internetet. Összhangban az előző kérdéssel az interneten tanulók 28 százaléka 30 perc és 2 óra közötti időt tölt egy átlagos munkanapon ezzel a tevékenységgel. A közösségi médiában eltöltött idő egyébként eléggé hasonlatos a vizsgált országokban. Mindenütt megfigyelhető, hogy ez a legnépszerűbb időtöltés, és országonként 2–3 százaléknyi fiatal marad ki a közösségi oldalak fogyasztásából.

**4. ÁBRA: GYAKORLATI KÉPZÉS A VIZSGÁLT V4-ES ORSZÁGOKBAN
(A TANULMÁNYAI SORÁN RÉSZT VETT GYAKORNOKI PROGRAMBAN?) (SZÁZALÉK)**

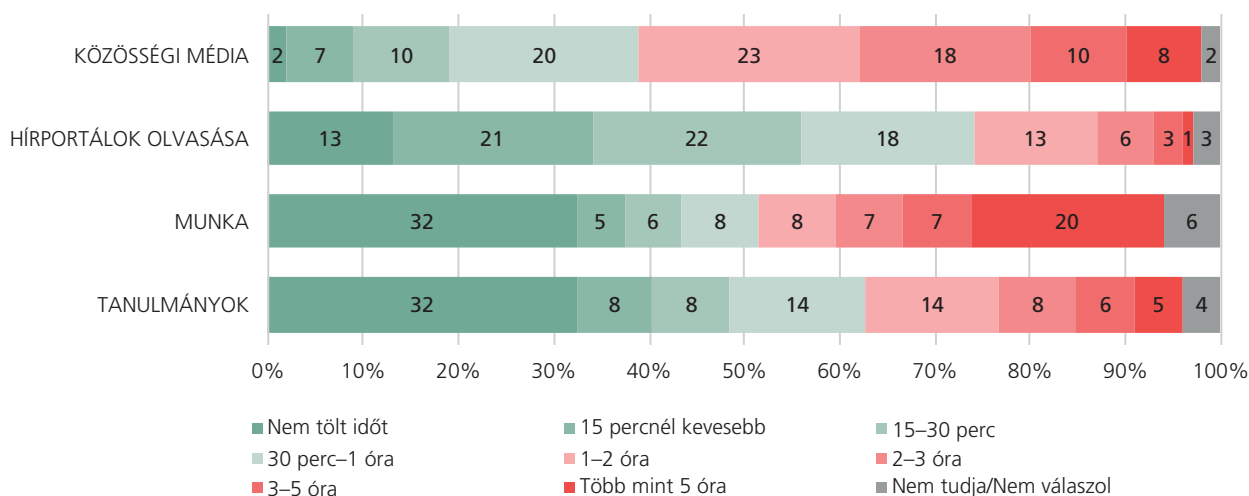
Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A magyar fiatalok 8 százaléka több mint 5 órát Facebookozik, TikTokozik vagy Instagramozik egy átlagos munkanapon, két százalék azok aránya, akik egyáltalán nem töltenek időt a közösségi médiában.

Végül az internetes hírportálokat a kérdezettek 13 százaléka egyáltalán nem olvassa, további 43 százalékuk pedig maximum fél órát tölt hírek vagy informatív portálok né-

zegetésével. Az extrém internetes hírfogyasztók aránya, vagyis akik saját bevallásuk szerint legalább 3 órát vagy még többet böngészik az internetes hírportálokat kb. 4 százalék. Van azonban további mintegy 20 százaléknál magyar fiatal, aki naponta átlagosan minimum egy 1 órát arra szán az idejéből, hogy híreket fogyasszon. A hírfogyasztásra töltött online idő nagyjából hasonló a szlovák 15–29 éveseknél, és valamivel magasabb a lengyel, de még inkább a cseh fiataloknál.

5. ÁBRA: ONLINE AKTIVITÁSSAL TÖLTÖTT IDŐ A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (KÖRÜLBELÜL MENNYI IDŐT TÖLT AZ ALÁBBI ONLINE TEVÉKENYSÉGEKKEL EGY ÁTLAGOS MUNKANAPON?) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

ÖSSZEFOGLALÁS

1. A magyar fiatalok körében az alapfokú végzettségűek aránya (ISCED 0–ISCED 2) az életkor előrehaladtával csökken, de még így is a 19–24 évesek 10, a 25–29 évesek 5 százaléka tartozik a hátrányos helyzetet előrevetítő kategóriába.
2. A magyar fiatalok kritikusak az iskolarendszer színvonalát illetően. Ennek hátterében az ideológiai, illetve politikai beállítódás áll. A politikai polarizáció eredményeként egy ellenzéki és egy kormánypárti fiatal merőben másként látja az oktatás színvonalát.
3. Az összes közép-európai ország közül Magyarországon tudják legkevésbé elképzelni a fiatalok, hogy az osztályzatok és vizsgák megvásárolhatók, az iskolai korrupcióérzékelés tehát relatíve alacsony.
4. A Közép-Európában élő fiatalok döntő többségének – Magyarországon 54% – minden technikai feltétel adott volt a távolléti oktatáson való megfelelő részvételhez. 28 százalékuk, ha nem is minden technikai eszközt birtokolt, de az alapvető eszközökkel rendelkezett. A kisebb–nagyobb hiányt szenvedők aránya 7 százalékot tett ki.
5. A V4-es országok fiataljainak véleménye érdemben nem különbözik a tantermi és a digitális oktatás közötti választás terén. Egy 1-től 10-ig terjedő skálán a magyar fiatalok közel egyharmada a tantermi (1–3-as érték) és mintegy negyede a digitális oktatást preferálja.
6. Egy átlagos magyar iskolás, saját bevallása szerint, átlagosan és naponta 2,5 órát tölt tanulással az iskolai/egyetemi órákat követően. Ezzel a magyar fiatalok érdemben nem különböznek a közép-európai országok fiataljaitól.
7. A magyar fiatalok 8 százaléka több mint 5 órát Facebookozik/TikTokozik vagy Instagramozik egy átlagos munkanapon, két százalék azok aránya, akik egyáltalán nem töltenek időt a közösségi médiában.

6.

MUNKA- VÁLLALÁS ÉS KIVÁNDORLÁS

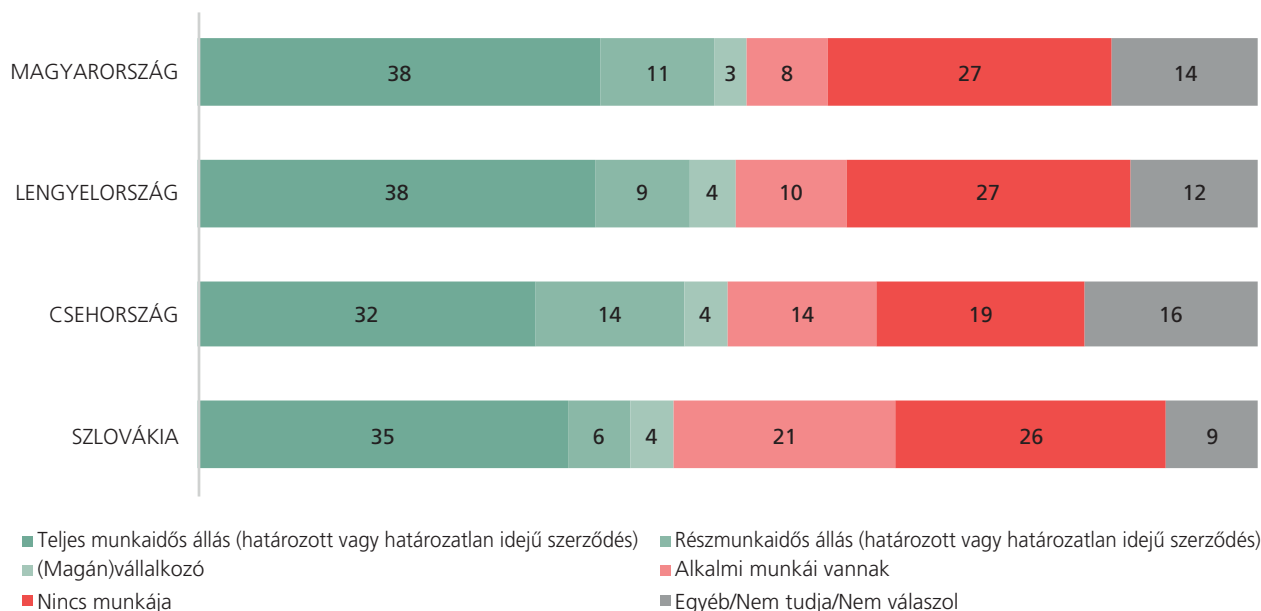
A MAGYAR FIATALOK FELE DOLGOZIK RENDSZERESEN

Az európai gazdasági és munkaerőpiaci trendekkel párhuzamosan haladtak az elmúlt bő évtizedben a magyar ifjúsági munkanélküliségi adatok is. Az Eurostat adatai alapján az ifjúsági munkanélküliség 2009–2013 között 25% feletti volt Magyarországon, és 2012-ben érte el a csúcspontját (28%).¹⁶ Az első év, amikor a pénzügyi és gazdasági válságot követően az ifjúsági munkanélküliség 20% alá került, az Orbán-kormány 2010 utáni kormányzásának ötödik éve, 2015 volt. A 2014–2018-as ciklusban sokat javult a helyzet ezen a téren, 2018-ban 10,2%-on érte el az eddigi legjobb értékét az ifjúsági munkanélküliségi ráta. A Covid-válság 2020–2021-ben egyértelmű nehézségeket okozott a fiatalok elhelyezkedési lehetőségeiben is: kutatásunk adatfelvételének időpontjában, 2021 nyarán 15%-os volt az ifjúsági munkanélküliség Magyarországon.

Kérdőíves kutatásunkban a visegrádi országokban hasonló mintázatot mutat a fiatalok foglalkoztatottsága és a foglalkoztatottság formáinak megoszlása (6. ábra). Az összes országban a teljes állásban foglalkoztatottak vannak a legtöbben (32–38%), őket a munkanélküliek követik (19–27%). Magyarországon hasonló arányban vannak a részmunkaidőben dolgozók (11%) és azok, akik alkalmi munkákat vállaltak (8%). Utóbbi aránya Magyarországon a legalacsonyabb a régióban, még Lengyelországban dolgoznak hasonlóan kevesen alkalmi jelleggel (10%), Csehországban valamelyest többen (14%), Szlovákiában pedig kiugróan sokan (21%). Az összes vizsgált országban a vállalkozás a legritkább munkavállalási forma (3–4%).

A V4-ek közül Magyarországon a legmagasabb a határozatlan idejű (állandó) szerződéssel foglalkoztatottak aránya a teljes munkaidőben (32%) és a részmunkaidőben foglalkoztatottak között egyaránt (8%). A többi országban 6–12 százalékponttal kevesebben vannak határozatlan idejű szerződéssel alkalmazva, ugyanakkor 3–8 százalékponttal többen vannak határozott idejű (ideiglenes) munkaszerződéssel foglalkoztatva.

6. ÁBRA: A FIATALOK FOGLALKOZTATÁSI FORMÁI A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

¹⁶ Az Eurostat adatainak forrása: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipslm80/default/table?lang=en>

A magyar fiatalok több mint felének van valamilyen rendszeres munkája (52%), míg negyedének nincs semmilyen munkája (27%). A magyar fiatalok között van a legkevesebb alkalmi munkavállaló (8%) és a legtöbb határozatlan idejű (állandó) szerződéssel alkalmazott dolgozó (40%) a térségben.

Az életkorral együtt természetesen a munkát vállalók aránya is fokozatosan nő. Míg a 15–18 évesek 30 százalékának van valamilyen munkája, addig a 19–24 évesek között már 59%, a 25–29 évesek között pedig 78% ez az arány. A legfiatalabb csoportban 15%, a középső csoportban 32%, a legidősebbek között 58% a teljes állásban foglalkoztatottak aránya.

Minden harmadik középiskoláskorú (15–18 éves) magyar fiatal dolgozik (30%), minden hatodik pedig teljes állásban (15%). A foglalkoztatottak aránya az életkorral jelentősen nő.

A kutatás résztvevőitől azt is megkérdeztük, hogy átlagosan hány órát dolgoznak egy héten. Ez alapján a teljes állásban foglalkoztatás az összes visegrádi országban a 40 órát jelenti. Magyarországon 40,5, Szlovákiában 39,3, Csehországban 39,2 Lengyelországban 38,8 volt a vallott heti munkaórák átlaga a teljes állásban foglalkoztatottak körében. A részmunkaidő tekintetében azonban már különbségek mutatkoztak. A részmunkaidőben dolgozó fiatalok átlagosan 26 órát dolgoznak Magyarországon, ennél kevesebbet Csehországban (22 óra), és jelentősen többet Szlovákiában (30 óra) és Lengyelországban (33 óra).

A NŐK KÖRÉBEN SZÁMOTTEVŐEN MAGASABB A PÁLYAELHAGYÓK ÉS A TÚLKÉPZETTEK ARÁNYA

Azok körében, akiknek van munkája, a pályaelhagyók aránya a magyar fiatalok között a legalacsonyabb a régióban (35%), de Lengyelországban is hasonló ez az arány (38%). Fontos továbbá, hogy a V4-ek közül egyedül Magyarországon voltak abszolút többségben azok, akik a szakmájukon belül, vagy ahhoz közeli területen tudtak elhelyezkedni (54%). Lengyelországban 5 százalékponttal, Csehországban és Szlovákiában 10–11 százalékponttal kevesebb fiatalra volt ugyanez elmondható (7. ábra).

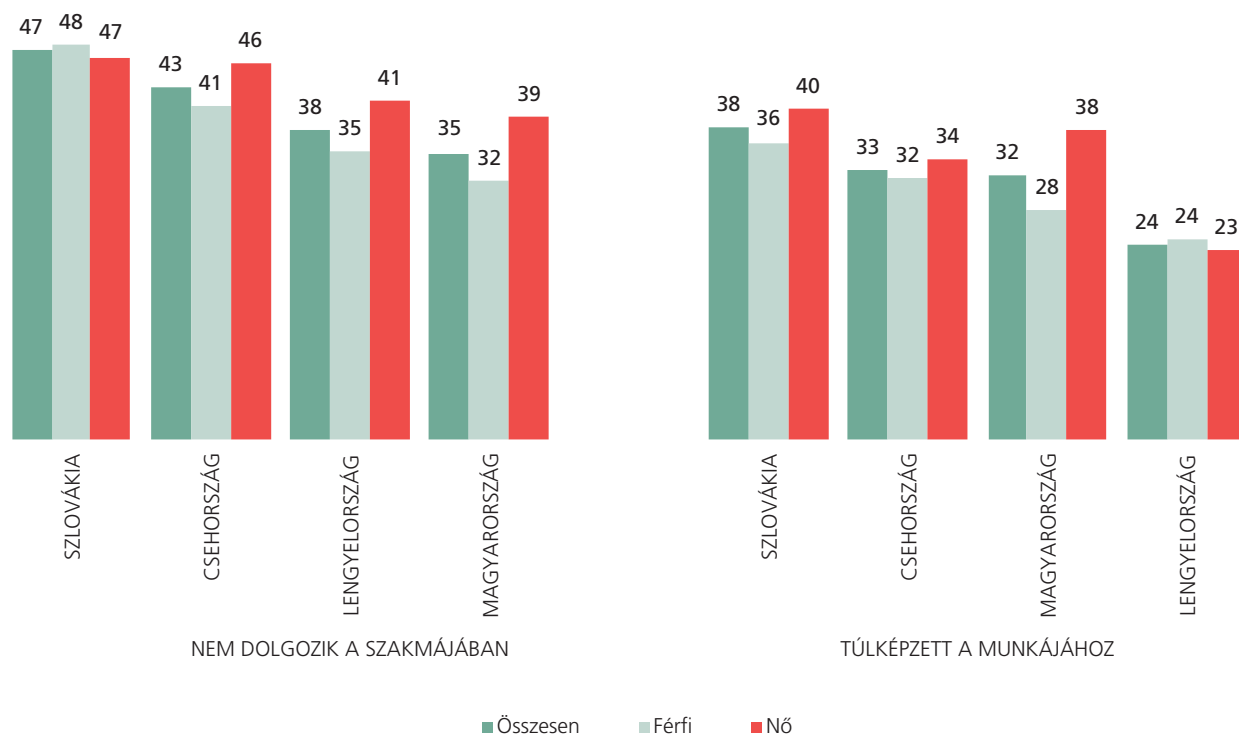
A magyar fiatalok harmada érezte úgy, hogy túlképzett az aktuális munkájához (32%), ez az arány a többi visegrádi országban is hasonló (Csehországban és Szlovákiában viszont kimagaslóan sok pályaelhagyó volt (43% és 47%). Ettől jelentősen elmarad, hogy a válaszadók kb. tizede vallotta magát alulképzettnek az állásához az összes vizsgált országban.

A nők között szinte az összes visegrádi országban több a pályaelhagyó és a munkájához túlképzett munkavállaló, de a nemi szakadék Magyarországon a legnagyobb.

A magyar fiatalok között 7 százalékponttal több nő mondta, mint férfi, hogy a szakmáján kívül dolgozik (39% vs. 32%), és 10 százalékponttal többen mondták, hogy túlképzettek a munkájukhoz (38% vs. 28%).

Az életkorral növekszik a szakmájukban vagy szakmájukhoz közel elhelyezkedők aránya: a 14–18 éves magyar fiatalok között csak 45%, a 25–29 évesek körében már 62% ez a szám. Ezt nem a pályaelhagyók arányának változása magyarázza, hanem hogy a fiatalabbak között többen vannak, akiket még nem képeztek semmilyen szakmára (15–18 évesek között 23%), míg a 24 évnél idősebbek között már elenyésző a képzetlenek aránya (4%).

**7. ÁBRA: PÁLYAELHAGYÓK ÉS TÚLKÉPZETTEK ARÁNYA
(AZOK KÖRÉBEN, AKIKNEK VAN MUNKÁJA) (SZÁZALÉK)**

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

Minden harmadik magyar fiatal (32%) a privátszférában dolgozik. A közszférában a fiatalok közel ötöde (17%), a civil szférában pedig valamelyest több mint tizede helyezkedett el (12%). Nagyon kevesen (3%) dolgoznak valamelyik nemzetközi szervezetben. A válaszadók kb. negyede (27%) valamilyen más szervezetnél dolgozik.

Arról is kérdeztük a kutatás résztvevőit, hogy melyik szektorban szeretnének legszívesebben dolgozni a jövőben. A magyar fiatalok közül a privátszférában dolgozók között voltak a legkevesebben, akik valamely másik szektorban szívesebben dolgoznának (27%). A közszférában dolgozók 43 százaléka, a civil szervezetek alkalmazottainak 56 százaléka választana magának másik szektort, amikor új munkahely után néz.

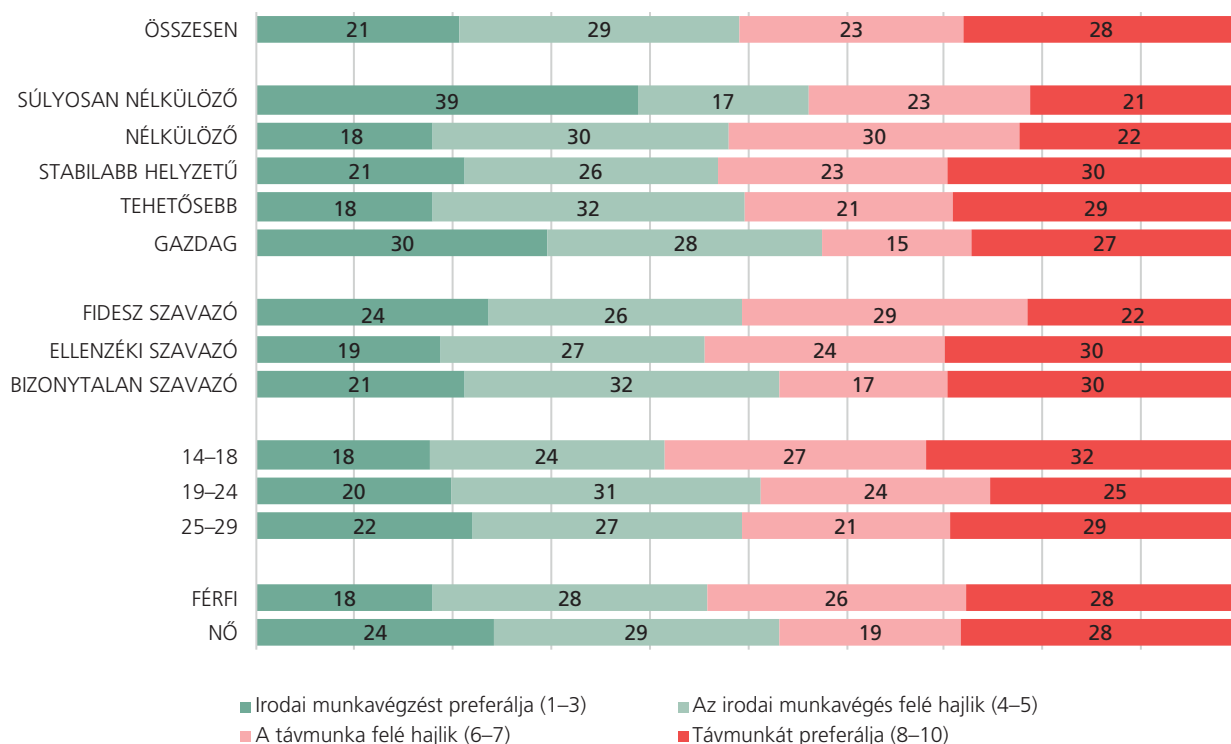
AZ OTTHONI MUNKAVÉGZÉS EGYELŐRE MEGOSZTJA A FIATALOKAT

Az összes visegrádi országban megosztó a távmunka kérdése, általában fele-fele arányban preferálják a munkahelyi és az otthoni munkavégzést a fiatalok. Ez alól Szlovákia jelent némileg kivételt, ahol többségben vannak az irodai munkavégzést preferáló fiatalok (59% vs. 41%).

A magyar fiatalok fele-fele arányban hajlanak a munkahelyi és otthoni munkavégzés irányába. A középiskolás korúak körében népszerűbb, a legelső és a legfelső vagyoni kategóriában kevésbé népszerű az otthoni munkavégzés. A Fidesz-szavazók közül kevesebben vannak, akiknek erős preferenciája a home office.

8. ÁBRA: AZ IRODAI MUNKA ÉS A TÁVMUNKA NÉPSZERŰSÉGE

(VAN, AKI AZ IRODAI MUNKÁT RÉSZESÍTI ELŐNYBEN, MÍG MÁSOK INKÁBB A TÁVMUNKA FELÉ HAJLANAK. HOVÁ HELYEZNÉ MAGÁT EZEN A SKÁLÁN?) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

Ahogy a 8. ábrán látható, a home office kérdésének szociodemográfiai bontásai a magyar válaszadók körében érdekes mintákat mutatnak. A súlyosan nélkülözők és a gazdagok körében a legkevésbé népszerű a távmunka.¹⁷ Előbbi csoportban kiugróan sokan vannak, akiknek stabil választása, hogy inkább egy munkahelyre járnának be dolgozni (39%). A súlyosan nélkülözők és a nélkülözők csoportjában is kevesebben vannak azok a válaszadók, akik határozottan a távmunkát választanák (21%–22%), mint a vagyonosabbak között (27%–30%). Ez abból a szempontból nem meglepő, hogy feltételezhetően ezeknek a csoportoknak a lakhatási körülményei nem megfelelőek az otthoni munkavégzéshez. Közöttük vélhetően kevesebben vannak

olyan fiatalok, akik otthonra könnyen kiszervezhető munkakörben dolgoznak (pl. számítógéphez kötött munkában dolgozók).

Az életkori alcsoportok közül a legfiatalabbak körében a legnépszerűbb az otthoni munkavégzés. A 15–18 évesek 8–10 százalékponttal nagyobb arányban választanák inkább a távmunkát (59%), mint az idősebb korcsoportok tagjai. A politikai csoportok között is mérsékelt különbségek mutatkoznak. Az ellenzéki szavazók között vannak a legtöbben az inkább otthoni munkavégzést választó megkérdezettek (54%), de nem sokkal maradnak le a kormánypártiak (51%) és a bizonytalanok sem (47%). Amennyiben az erős, egyértelmű preferenciákat nézzük, akkor már számottevően (8 százalékponttal) elmaradnak a kormánypárti home office-t választók (22%) az ellenzékiektől és bizonytalanoktól (30%–30%). A fentiekben túl mérsékelt nemi különbségeket is felfedezhetünk. Míg a nők körében az irodai munkavégzés valamivel népszerűbb (53% vs. 47%), addig a férfiak között a home office-t választanák többen (46% vs. 54%).

¹⁷ Ahogy azt az előző fejezetben jeleztük, azok tartoznak a súlyosan nélkülözők csoportjába, akiknek nincs elég pénze az alapvető számlák és élelem beszerzésére sem. A nélkülözők csoportja azokat fedi le, akiknek előbbiekre van pénze, de ruházódásra már nincs. Azokra hivatkozunk stabilabb helyzetűként, akiknek ételre és ruházatra van pénzüik, de drágább dolgokra (hűtő, TV) már nincs. Tehetősebbek, akik drágább dolgokat meg tudnak venni, de pl. autót, vagy lakást már nem. Gazdagok, akik bármit meg tudnak venni a jó életszínvonal érdekében.

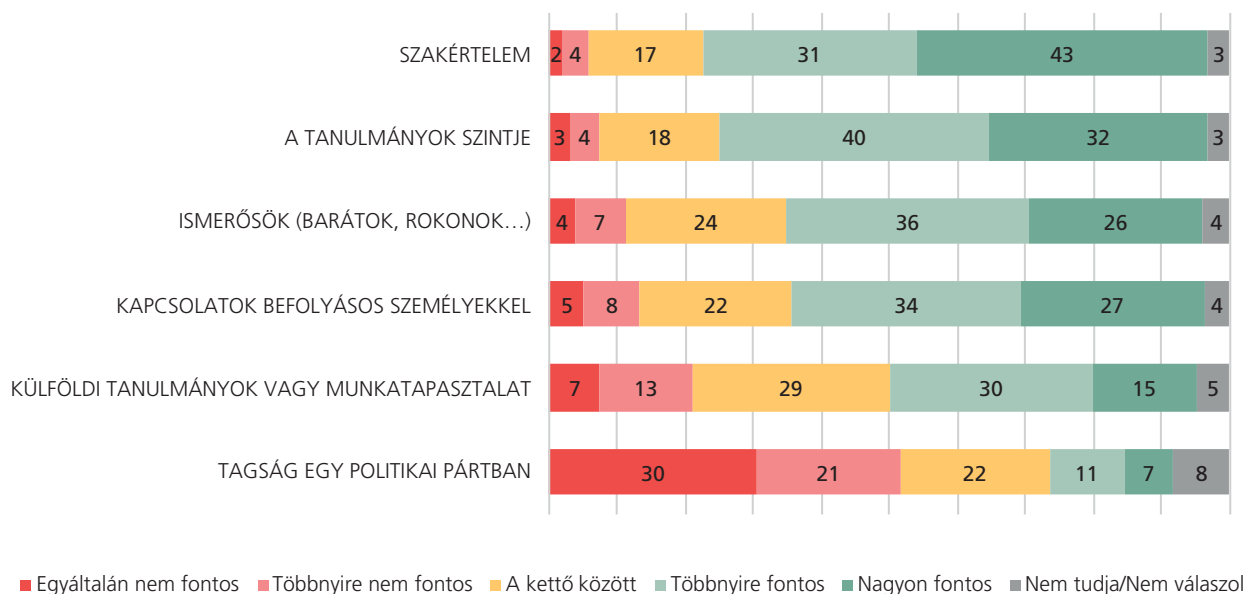
A kutatásunkban tízből nyolc magyar fiatal azt válaszolta (78%), hogy kellő eszközzel vagy minden szükséges eszközzel rendelkezik az otthoni munkavégzéshez. Az online mintavétel miatt ez nem ad teljesen megbízható képet a magyar fiatalok technikai felszereltségéről. Arra viszont tudunk ez alapján következtetni, hogy a home office helyett inkább a munkahelyet választó fiatalok döntését nem a technikai felszereltség határozza meg. Ezt onnan tudjuk, hogy nem tért el szignifikánsan a megfelelő felszereltségű, és a hiányos vagy felszereltség nélküli fiatalok preferenciája az otthoni munkavégzést illetően.

Ezt többváltozós elemzés is alátámasztja, amiben a technikai felszereltség mellett a vagyoni helyzet, politikai preferencia, korcsoport és a nemek hatását is vizsgáltuk a munkavégzés helyszínével kapcsolatos preferenciákra.¹⁸ Az elemzés alapján azonban már csak a nem hatása szignifikáns: a nők 0,37 ponttal adtak átlagosan alacsonyabb értéket válaszként a fenti kérdésre ($p < 0,05$).

A SZAKÉRTELMET ÉS A VÉGZETTSÉGET TARTJÁK A MUNKAKERESÉSNÉL A LEGFONTOSABBNAK A FIATALOK

Arról is kérdeztük a kutatásunk résztvevőit, hogy szerintük milyen tényezők fontosak az országukban az álláskeresésnél. Mind a négy országban ugyanaz volt az első három szempont sorrendje. A visegrádi térségben a fiatalok a szakértelmet tartják a legfontosabbnak. A magyarok háromnegyede (74%) nevezte ezt többnyire, vagy nagyon fontos tényezőnek a munkakeresésnél (9. ábra). Hasonló arányban gondolkoztak így Szlovákiában (75%) és Lengyelországban (78%), míg Csehországban ennél is többen emelték ki a szakértelm szerepét (81%).

9. ÁBRA: A MUNKAKERESÉSNÉL FONTOS TÉNYEZŐK A FIATALOK SZERINT (VÉLEMÉNYE SZERINT MENNYIRE FONTOSAK AZ ALÁBBI SZEMÉLYEK, CSOPORTOK, TÉNYEZŐK, AMIKOR EGY FIATAL MUNKÁT KERES MAGYARORSZÁGON?) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

¹⁸ OLS regressziót futtattunk, amiben kategóriaváltozóként vontuk be az említett tényezőket. A függő változó a home office-szal kapcsolatos kérdésre adott válaszárték volt. Két fajta modell specifikációt futtattunk, az elsőben 6 féle értéket vett fel a technikai felszereltség ($R^2=0,046$), a második modellben három féle értéket vett fel a technikai felszereltség ($R^2=0,027$). A modellek nagyon hasonló eredményeket mutattak.

Második helyre az elvégzett tanulmányok szintje került: Magyarországon és Lengyelországban a fiatalok közel háromnegyede tartotta a végzettséget fontos tényezőnek (72%–72%), valamivel alacsonyabb ez az arány Szlovákiában és Lengyelországban (69% és 66%). Harmadiknak az ismerősök (rokonok, barátok) szerepét emelték ki. A magyar fiatalok 62 százaléka gondolta úgy, hogy az ismerősök szerepe fontos az álláskeresésnél. Ez az arány ettől nem tért el jelentősen (csupán 1–3 százalékponttal) a többi visegrádi országban sem.

A befolyásos emberekkel való kapcsolatot tízből hat magyar fiatal fontosnak tartja a munkakeresésnél (61%). Ez kimagasló arány a régióban: Csehországban 12, Szlovákiában 14, Lengyelországban 19 százalékponttal kevesebben választottak hasonlóan. Ezekben az országokban a jó kapcsolatoknál fontosabbnak tartották a külföldi iskolai vagy munkatapasztalatot (49–56%). Magyarországon viszont kisebbségben vannak azok, akik szerint előnyt jelent a külföldi tapasztalat (45%). Fontos továbbá, hogy a befolyásos emberekkel ápoltságok fontosságáról ugyanolyan mértékben vannak meggyőződve azok a magyar fiatalok, akiknek van állása, és akiknek nincs. Az ismerősök segítségét ugyanakkor 3,5 százalékponttal többen tartják fontosnak azok körében, akik már elhelyezkedtek a munkaerőpiacon.

Uram-bátyám országa. Ha szeretne az ember egyről a kettőre jutni anélkül, hogy állandóan falakba ütközne, ismernie kell valakit fentebb, legalábbis én ezt vettem észre.

(Lány, 18, Miskolc)

Az összes visegrádi országban az alábbi három tényezőt tartják a legfontosabbnak a munkakeresésnél a fiatalok: szakértelem, végzettségi szint, ismeretség. Ugyanakkor egyedül Magyarországon gondolják fontosabbnak a külföldi tapasztalatnál a befolyásos emberekkel való kapcsolatot.

Magyarországhoz hasonlóan Lengyelországban is csupán a fiatalok ötöde tartja értékesnek a munkaerőpiacon a tagságot valamilyen politikai pártban (18–18%). Még ennél is kevesebben gondolják fontosnak a párttagságot Szlovákiában és Csehországban (11% és 8%), ha munkakeresésről van szó. E kérdésben azonban már jelentős az eltérés azon magyar fiatalok körében, akik már dol-

goznak, azokhoz képest, akiknek nincs munkájuk. A dolgozó, tehát tényleges tapasztalattal rendelkező fiatalok 21 százaléka szerint hasznos a politikai hátszél a munkakereséshez, míg a munkaerőpiacon még nem aktívak között csak 14 százalék ez az arány.

ALACSONY A CIVIL AKTIVITÁS SZINTJE

Az állampolgárok világszinten csökkenő politikai aktivitását sok társadalomtudós egy általánosabb negatív trendbe illeszti be, aminek részeként a civil aktivitás hagyományos formái (templomba járás, szakszervezeti tagság, hagyományos közösségekben való részvétel) is egyre jobban visszaszorulnak (Dalton–Klingermann 2011). Ezzel szemben Magyarországon szétválak a politikai és a civil aktivitás: miközben hagyományosan magas a választási részvétel, a civil aktivitás régiós összehasonlításban is kifejezetten alacsony (Mikecz 2020).

Ezzel a megállapítással valamelyest kontrasztban áll a fiatalok önkéntes aktivitásának V4-es összehasonlítása: a magyar adatok nem lógnak ki a többi visegrádi ország közül. Mind a négy országban alacsony az önkéntes akciókban résztvevők aránya: Magyarországon 28%, Lengyelországban 30%, Csehországban 32%, míg Szlovákiában csak 23%. Az életkorral jelentősen csökken az önkéntes aktivitás szintje: míg a 15–18 éves magyar fiatalok 38 százaléka önkénteskedett az elmúlt évben, addig a 19–24 éveseknek már csak 29 százaléka, a 25–29 éveseknek pedig 21 százaléka. Ez 17 százalékpontos különbséget jelent a legfiatalabb és a legidősebb korcsoport között, Lengyelországban még ennél is nagyobb (23 százalékpont), míg Csehországban és Szlovákiában valamivel kisebb a különbség (9 és 6 százalékpont). Itt mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy Magyarországon 2016. január 1-től csak az érettségizhet, aki középiskolai éve alatt legalább 50 óra közösségi munkát végzett. Ezt a szabályt a koronavírus-járvány alatt sem törölték el.

Robert Putnam (2000) elmélete szerint a csökkenő civil aktivitás okai többek között a hagyományos társadalmi intézmények gyengülése, a városiasodás, a növekvő televízió használat, a nők munkaerőpiaci integrációja. A kutatásunkban fent bemutatott életkori trend alapján viszont arra következtethetünk, hogy a tanintézmények

közösségei, a kötelező középiskolai önkéntes munka valamelyest ellensúlyozni tudják ezt a trendet – legalább az oktatásban való részvétel idejéig. Ezt bizonyítja az is, hogy a magyar fiatalok a leggyakrabban valamilyen iskolai/egyetemi szervezetben tevékenykedtek (az önkénteskedők 29 százaléka). Ezen túl sokan vettek részt valamilyen állampolgári kezdeményezésben (28%), egyesületben (pl. sportklub, zenekar; 19%). Kevésbé elterjedt formái az önkéntességnek a részvétel valamilyen életmentő szolgálat/tűzoltóság (9%), ifjúsági szervezet (9%), civil szervezet (6%), párt (3%) vagy szakszervezet (3%) munkájában.

A TELJES VISEGRÁDI RÉGIÓBAN A MAGYAR ELLENZÉKI FIATALOK KÖRÉBEN A LEGMAGASABB A KIVÁNDORLÁSI HAJLANDÓSÁG

Az Eurobarometer adatai alapján az életkorral jelentősen csökken a mobilitás, és általában a 15–24 éves csoportban vannak egyedül abszolút többségben azok, akik fontolóra veszik, hogy külföldön dolgozzanak (56%) (Lulle–Janta–Emilsson 2019). A magyar fiatalok negyedének (26%) erős vagy nagyon erős késztetése van arra, hogy huzamosabb ideig, legalább 6 hónapra elhagyja az országot (10. ábra). A fiatalok közel felének gyenge-mérsékelt vágya a kivándorlás (45%), a harmaduk (33%) viszont biztos abban, hogy nem akarja elhagyni. Az életkorral csökken a határozottan kivándorolni szándékozók aránya: a 15–18 évesek 32 százaléka, a 19–24 évesek 26 százaléka, míg a 25–29 éveseknek csak a 23 százaléka igaz ez. A gazdasági bontásban a legvagyonosabbak csoportjában vannak kimagaslóan sokan azok, akik szinte biztosan elhagynák az országot (34%, 5–11 százalékponttal a többi csoport felett).

A magyar fiatalok közel ötöde (17%) élt már külföldön fél évnél hosszabb ideig. Itt is megfigyelhető az életkori mintázat: a középiskolás korúak 9 százaléka, a 19–24 évesek 15 százaléka, a 25–29 évesek 23 százaléka élt huzamosabb ideig külföldön. Az anyagi helyzet meglepő mintát mutat: a súlyosan nélkülözőkre a leginkább jellemző, hogy éltek külföldön (34%), míg a stabil anyagi helyzetű és a tehetősebb csoportokban volt a legalacsonyabb ez az arány (12% és 16%). Vagyis látszólag sok fiatal számára a hátrányos anyagi helyzet nem akadály, hanem ösztönzője a fizikai mobilitásnak. Természetesen ez nem minden körülmények között igaz, jól dokumentált tény, hogy fiatalok tömegei esnek csapdába a mélyszegénységet újratermelő lakóhelyükön, pl. szegregátumokban (Virág 2006, Harcsa 2013, Váradi–Virág 2014). Ugyanakkor az adataink alapján a súlyosan nélkülözők harmada élt már külföldön, és feltételezhető, hogy ezek a fiatalok a jobb megélhetés érdekében hagyták el hosszabb időre az országot.

A magyar fiatalok 15 százaléka volt már külföldön oktatási célból valamilyen formában. A középiskolás korúak között még kevésbé elterjedt a külföldi tanulás (7%), ami – többek között az Erasmus-ösztöndíjak miatt – 18 év felett már jóval inkább bevett gyakorlat (17%–18%). Érdekes, hogy a magyar fiatalok között kétszer annyi férfi tanult már külföldön (20%), mint nő (9%). Hasonló a külföldön oktatási tapasztalattal rendelkezők aránya Szlovákiában és Csehországban (18% és 19%), míg a lengyel fiatalok a magyarokhoz képest közel kétszer annyian tanultak már külföldön (28%).

Magyarországon a kivándorlási hajlandóság tekintetében a legjelentősebb különbségek a politikai csoportok között vannak. A Fidesz támogatóinak a tizede érez erős vagy nagyon erős vágyat a kivándorlásra (12%), míg sokan közülük egyértelműen itthon maradnának (37%). Az ellenzékiek között fordított (36%–17%), a bizonytalanok körében pedig kiegyenlített (24%–27%) ez az aránypár. Minden visegrádi országban több ellenzéki tervezi elhagyni tartósan az országot, mint kormánypárti, de a teljes régióban a magyar ellenzéki fiatalok körében a legmagasabb a kivándorlási hajlandóság.

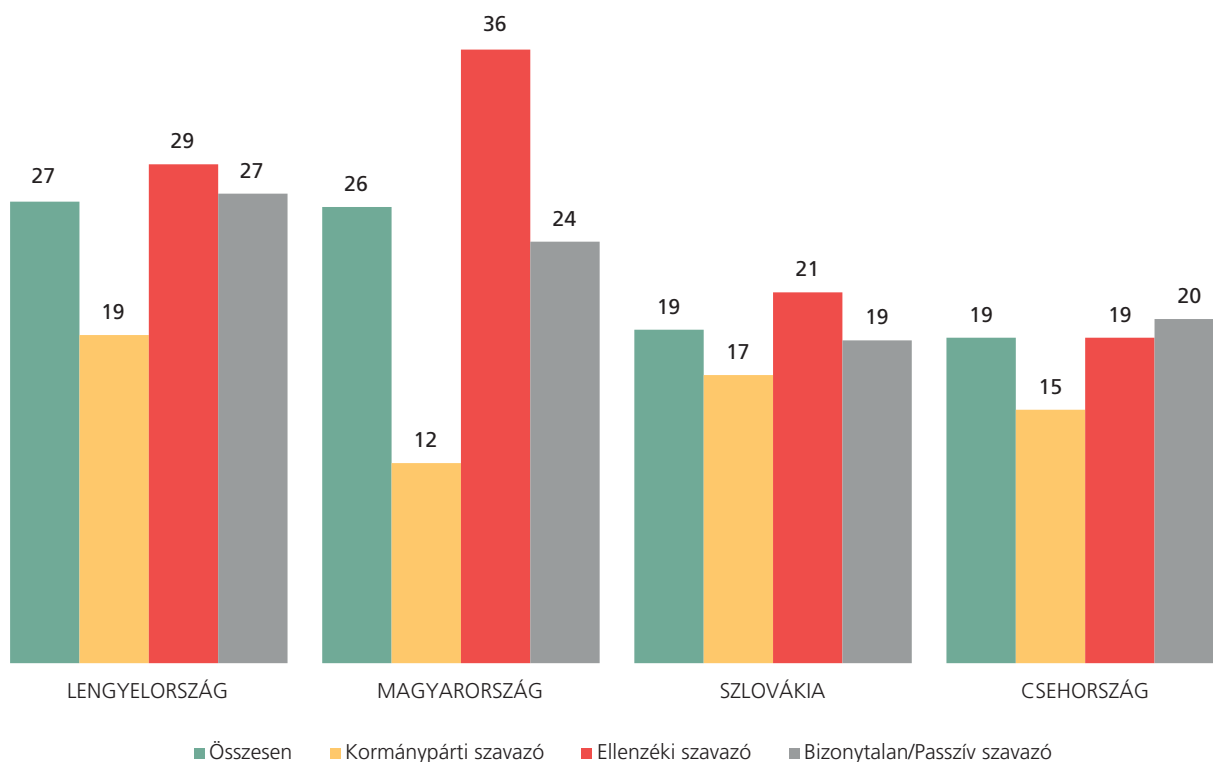
Magyarországon óriási a politikai szakadék a kivándorlás kérdésében: háromszor annyi ellenzéki (36%) és kétszer annyi bizonytalan szavazó (24%) szeretné elhagyni az országot, mint kormánypárti fiatal (12%). A többi visegrádi országra is igaz, hogy nagyobb az ellenzéki és bizonytalan szavazók kivándorlási szándéka, de jóval kisebbek a különbségek a politikai csoportok között.

A legalább gyenge kivándorlási szándékkal rendelkező fiatalok 4 százaléka fél éven belül, 10 százaléka két éven belül, 21 százaléka öt éven belül, 27 százaléka pedig ennél később tervezi elhagyni Magyarországot. 38 százalék nem tudta megmondani, hogy milyen időtávon belül

vannak ilyen tervei. A kivándorláson gondolkozó fiatalok harmada (31%) több, mint öt évig tervez külföldön élni. Ez az arány hasonló a többi visegrádi országban is (29%–37%).

A magyar fiatalok elsőszámú célországa Németország (21% nevezte meg a kivándorolni szándékozók közül), ezt Ausztria (15%), az Egyesült Királyság (9%), az USA (8%) és Spanyolország követi (7%). Nagy átfedés volt a célországok tekintetében a többi visegrádi ország fiataljainak top 5-ös listájával. Németország és az Egyesült Államok mind a négy ország top desztinációi között szerepelt. Az Egyesült Királyság és Spanyolország a cseh és lengyel fiatalok toplistáján volt még fent, Ausztria pedig a szlovák fiatalokén.

10. ÁBRA:¹⁹ KIVÁNDORLÁSI HAJLANDÓSÁG A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN
(AZOKNAK AZ ARÁNYA, AKIKNEK ERŐS VAGY NAGYON ERŐS KÉSZTETÉSE VAN ARRA, HOGY TÖBB MINT 6 HÓNAPRA EGY MÁSIK ORSZÁGBA KÖLTÖZZÖN [EMIGRÁLJON]) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

¹⁹ Magyarországon, Szlovákiában és Csehországban egy mostani, hipotetikus parlamenti választásra vonatkozó kérdés alapján lettek besorolva a fiatalok politikai kategóriákba. Magyarországon azt a kérdést használtuk erre, amiben egy ellenzéki közös lista és a Fidesz–KDNP listája között tudtak a megkérdezettek választani. Lengyelországban nem volt ilyen kérdés, ezért az alapján soroltuk be a válaszadókat, hogy önbevallás alapján az előző választásokon melyik pártra szavaztak a 2019-es választásokon. A bizonytalan/passzív szavazók Magyarországon és Szlovákiában azok, akik nem tudtak/nem akartak válaszolni a választási kérdésre, míg Lengyelországban és Csehországban ezen felül azokat is ide soroltuk, akik válaszukban azt mondták, hogy nem menének el/nem mentek el a választásra.

ÖSSZEFOGLALÁS

1. A magyar fiatalok több mint felének van valamilyen rendszeres munkája (52%), míg negyedének nincs semmilyen munkája (27%). A magyar fiatalok között van a legkevesebb alkalmi munkavállaló (8%) és a legtöbb határozatlan idejű (állandó) szerződéssel alkalmazott dolgozó (40%) a térségben.
2. Minden harmadik középiskolás korú (15–18 éves) fiatal dolgozik (30%), minden hatodik pedig teljes állásban (15%). A foglalkoztatottak aránya az életkorral jelentősen nő.
3. A nők között szinte az összes visegrádi országban több a pályaelhagyó és a munkájához túlképzett munkavállaló, de a nemi szakadék Magyarországon a legnagyobb.
4. A magyar fiatalok fele-fele arányban hajlanak a munkahelyi és otthoni munkavégzés irányába. A középiskolás korúak körében népszerűbb, a legalsó és a legfelső vagyoni kategóriában kevésbé népszerű az otthoni munkavégzés. A Fidesz-szavazók közül kevesebben vannak, akiknek erős preferenciája a home office.
5. Az összes visegrádi országban az alábbi három tényezőt tartják a legfontosabbnak a munkakeresésnél a fiatalok: szakértelem, végzettségi szint, ismeretség. Ugyanakkor egyedül Magyarországon gondolják fontosabbnak a külföldi munkatapasztalatnál a befolyásos emberekkel való kapcsolatot.
6. Magyarországon óriási a politikai szakadék az emigráció kérdésében: háromszor annyi ellenzéki (36%) és kétszer annyi bizonytalan szavazó (24%) szeretné elhagyni az országot, mint kormánypárti fiatal (12%). A többi visegrádi országra is igaz, hogy nagyobb az ellenzéki és bizonytalan szavazók kivándorlási szándéka, de jóval kisebbek a különbségek a politikai csoportok között.

7.

CSALÁD ÉS BARÁTI KAPCSOLATOK

„EGYEDÜLÁLLÓ” ÉS „KAPCSOLATBAN” A LEGGYAKORIBB CSALÁDI ÁLLAPOT JELZŐK

Vizsgálatunk adatai azt mutatják, hogy a V4-es országok fiataljainak túlnyomó, de országonként eltérő többsége családi állapotát tekintve egyedülálló. Magyarországon a legalacsonyabb ez az arány (41%), míg a legmagasabb a cseh 15–29 évesek körében (51%). A jelenlegi családi állapot második leggyakoribb formája a partnerrel való együttélés házasság nélkül.²⁰ Az egész régióban épp Magyarországon a legmagasabb a kapcsolatban együtt élők aránya (25%). Kapcsolatban úgy is lehet a fiatal, hogy nem él együtt a partnerével. Magyarországon ez minden hatodik kérdezetre jellemző, Szlovákiában viszont már minden ötödikre.

A házasságban történő együttélés a fent említett családi állapotokhoz képest mind a négy országban kevésbé elterjedt. A cseh fiatalok 9, a szlovákok 12, a magyarok 13, de még a lengyeleknek is kevesebb mint egyhatede él az állam által preferált családi állapot szerint. Értelmeszerűen az életkor előrehaladtával növekszik a partnerükkel együtt élő, illetve a házasságot kötők aránya, és csökken a szingliké. A magyar fiatalok esetében ez azt jelenti, hogy míg a 15 évesek 90 százaléka egyedülállónak írja le a családi állapotát, a 20 évesek 37, a 29 évesek 29 százaléka nem él semmilyen párkapcsolatban, a házások dinamikája viszont fordított.

A legidősebbek mintegy harmada él házasságban, 20 évesen ez még csak 7 százalék, 15–16 évesen pedig hi-bahatár alatti arányt képviselnek a házassági kapcsolatban élők. Az adatok világosan jelzik azonban azt is, hogy a hagyományos, konzervatív családmódel még a 28–29 évesek körében sem domináns, hiszen a leggyakoribb családi állapot az élettársi viszony 35 százalékkal. Mind-ez annak a fényében érdekes, hogy különösen Magyar-

országon és Lengyelországban a konzervatív-jobboldali kormányok erősen preferálják, nyíltan támogatják a házasság intézményét, illetve a házasságon belüli gyermekvállalást.²¹

A magyar fiatalok körében a házasság nem a legkedveltebb együttélési forma. Még a 25 éven felüliek körében is a legtöbben élettársi kapcsolatban élnek.

A HAGYOMÁNYOS MELLETT ALTERNATÍV EGYÜTTÉLÉSI MÓDOZATOK SOKASÁGA JELLEMZI A FIATALOKAT

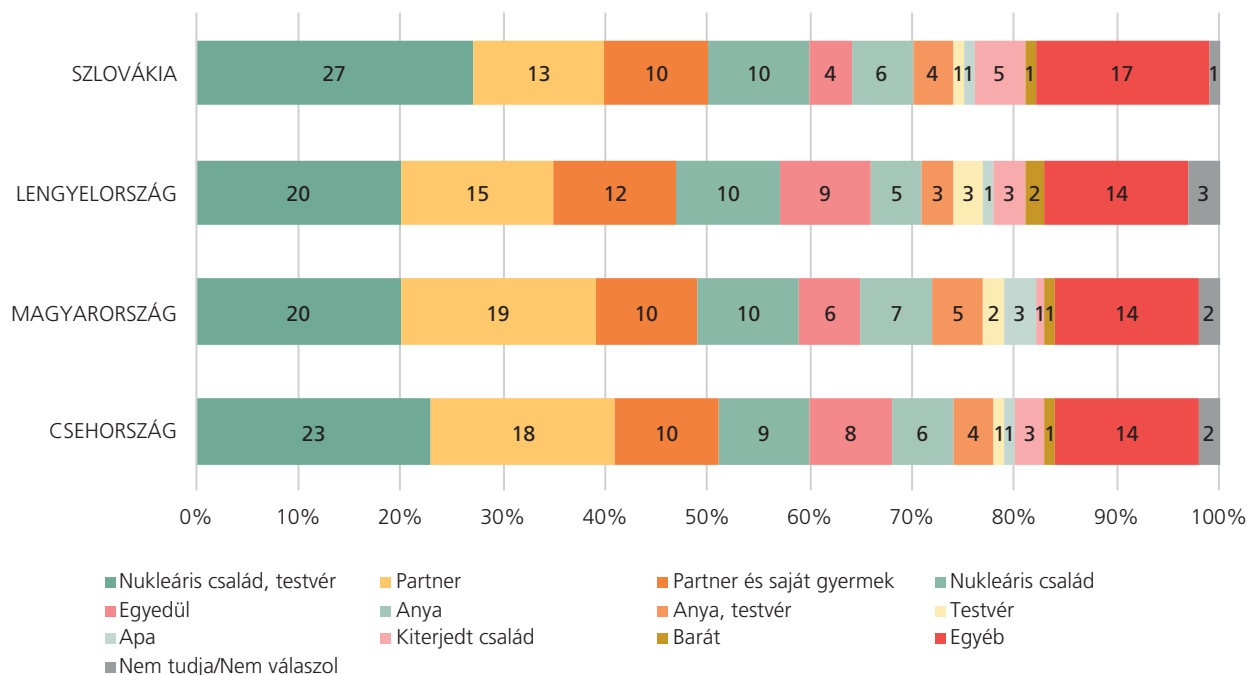
A fenti adatokkal összhangban a V4-es országok fiataljai rendkívül változatos háztartási formákban élnek (11. ábra). Az egyes országokban külön-külön közel 70 féle háztartási együttélési formát rögzített kutatásunk, ami messze túlmutat az anya–apa–gyerekek modellen.²² Szlovákiában ugyanis a 15–29 évesek 17, a többi közép-európai országban 14–14 százaléka él alternatív háztartási modellekben. Vannak ugyanakkor tipikus együttélési módok, amelyek igen hasonlóak a V4 országokban. A fiatalok relatív többsége ugyanis a „kibocsátó” családjában él, azaz olyan nukleáris családban, ahol a szülők a kérdezett mellett legalább még egy testvért is nevelnek. Ez a modell a legelterjedtebb Szlovákiában (27%), míg Lengyelországban és Magyarországon 20–20 százalékot tesz ki. További 9–10 százaléknál 15–29 éves szintén a szűk, nukleáris családjában él, ugyanakkor nincs testvére.

²⁰ Talán a magyar nyelvben az élettársi kapcsolat írja le ezt a fogalmat a legpontosabban, de a közösségi média globális elterjedése óta a „kapcsolatban” kifejezés tágabb jelentést kapott. Ezért a kutatás készítői úgy döntöttek, hogy a „kapcsolatban” („in a relationship”) fogalmat kétféleképpen is értelmezik: kapcsolatban a partnerrel való együttélés mellett és kapcsolatban a partnerrel való együttélés nélkül.

²¹ A magyar Alaptörvény 9. módosításába tételesen bekerült, hogy „(1) Magyarország védi a házasság intézményét, mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot, mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő–gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.”

²² A típusok kialakítása a következőképpen történt: minden kérdezett maga, egyesével dönthette el, hogy kívül él együtt az alábbi személyeket tartalmazó listából: „Az alábbi személyek közül ki lakik önnel egy háztartásban? Egyedül élek; Az édesanyámmal; Az édesapámmal; A testvéreimmel; A partneremmel vagy a házastársammal; A gyermekemmel/gyermekeimmel; A nagyszülőmmel/nagyszüleimmel; A barátaimmal/más rokonaimmal; Egyéb.” Majd ezeket a kétértékű változókat (együtt él az édesanyjával vagy nem él együtt az édesanyjával, együtt él az édesapjával vagy nem él együtt) összegeztük. Ebből a képzett változóból jöttek létre a jelzett háztartási együttélési formák.

11. ÁBRA: A V4-ES ORSZÁGOK FIATALJAINAK TIPIKUS CSALÁDI ÉLETKÖRÜLMÉNYEI (KIVEL ÉL EGY HÁZTARTÁSBAN?) (VALAMELYIK ORSZÁGBAN LEGALÁBB 2 SZÁZALÉKOS EMLÍTTETTSÉG) (SZÁZALÉK)

Magyarázat:
 Nukleáris család, testvérral: anya, apa, kérdezett és testvére élnek együtt;
 Nukleáris család: anya, apa, kérdezett, testvér nélkül élnek együtt;
 Kiterjedt család: anya, apa, kérdezett és a nagyszülő(k) élnek együtt.

Forrás: Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021, saját számítás.

A második leggyakoribb együttélési módozat, amikor a fiatal már nem kibocsátó családjával, hanem saját, választott partnerével él együtt, gyermek nélkül. Ez a legkevésbé Szlovákiában elterjedt (13%), míg a leggyakoribb Magyarországon (19%). Ezen modellel szoros összefüggésben legalább minden tizedik közép-európai fiatal már a partnere mellett gyermeket is vállal.

Még két tipikusabb háztartási modellre érdemes felhívni a figyelmet. A szlovák 15–29 évesek 4, a magyarok 6, míg lengyelek 9 százaléka egyedül él, így maga fedezi háztartásának költségeit.

Végül az ún. csonka családok legáltalánosabb formája, az az egyszülős háztartás, amikor az anya neveli a kérdezettet, vagy az anya, a kérdezett és annak testvére élnek együtt. Ezek a szociológiai szempontból komoly

esélyhátrányokkal küzdő családminták²³ Magyarországon a leggyakoribbak (12%), míg Lengyelországban kevésbé elterjedtek (8%). Magyarországon a kérdezettek gyakorlatilag a fele jelezte, hogy valamilyen formában az édesanyjával él együtt, ugyanakkor ennél több mint 10 százalékponttal kisebb azok aránya, akik édesapjukkal (is) együtt élnek (38%). Ezek az adatok a magyar demográfiai helyzet egy fontos momentumára mutatnak rá, arra ugyanis, hogy az elmúlt évtizedekben magas volt a válások száma az országban. A Központi Statisztikai Hivatal közlése szerint a 2000-es években 1000 házasságkötésre 591 válás jutott,²⁴ mindamelllett a magyar bírói gyakorlat az elvált házaspárok közül inkább az anyának ítéli a

²³ Az Eurostat szegénységi jelentése szerint az egyszülős háztartások fokozottan veszélyeztetettek a jövedelmi szegénység szempontjából az egész Európai Unióban. Forrás: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_poverty_statistics/hu&ol-did=413316#Szeg.C3.A9nys.C3.A9gi_ar.C3.A1ny_C3.A9s_k.C3.BCsz.C3.B6b

²⁴ Forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0019.html

gyermeket. Ennek a következménye, hogy az egyszülős háztartások többsége Magyarországon anyából és gyermek(ek)ből áll.

A V4-es országok közül Magyarországon a leggyakoribb (12%), hogy a fiatal az édesanyjával és/vagy testvérével csonka családban, egyszülős háztartási modellben él.

Értelemszerűen, minél fiatalabb a kérdezett, annál valószínűbb, hogy a kibocsátó családjában, többnyire a szüleivel él. A magyar 15–18 évesek 43 százaléka, testvérével és szüleivel, további 13 százaléka szüleivel lakik. 25 év felett viszont ezek az arányok nagyságrendileg alacsonyabbak: szüleivel és testvéreivel a legidősebb korosztályba tartozók 8, míg édesanyjával és édesapjával 6 százaléka él együtt. A 25 éveseknek és idősebbeknek több mint a negyede ugyanis a partnerével, további egyötöde pedig partnerével és gyermekével lakik egy háztartásban.

MŰKÖDIK A MAMAHOTEL

Azt, hogy végső soron a fiatalok relatíve többsége szüleivel él együtt, a magyar 15–29 évesek 45 százaléka elfogadhatónak tartja, mert számukra ez a legegyszerűbb és legkényelmesebb megoldás. Több mint egyharmaduk azonban szívesen elköltözne a „mamahotelből”, ha az anyagi körülményei megengedné. Van azonban a 15–29 éveseknek mintegy 5 százaléka, akik azért nem tudnak egyedül élni, mert a szüleik nem járulnak hozzá.

A V4-es országokban élő fiatalok és szüleik kapcsolata, ha nem is harmonikusnak, de többségében alapvető, nyílt konfliktusoktól mentesnek írható le. 80, helyenként 90 százaléuk ugyanis vagy nagyon jól kijön a szüleivel, vagy ha vannak is kisebb konfliktusok, azok alapvetően nem veszélyeztetik a szülő-gyermek kapcsolatot. A szlovák fiatalok 7, a cseh 15–29 évesek 8, a magyar hasonló korúak nyolcada, a lengyeleknek pedig 15 százaléka azonban problémás, sőt erősen problémás kapcsolatban él a szüleivel. Ennek ellenére a generális lázadásnak érdemi jelei nem mutatkoznak. Az adatok alapján egyébként az idősebb korcsoportokba tartozók jönnek ki leginkább a szüleikkel, míg a fiatalabbaknál több konfliktus mutatható ki. Fontos azonban jelezni, hogy legnagyobb

arányban épp ők élnek együtt a szülői nemzedékkel, és az életkor előrehaladtával fokozatosan növekszik a kibocsátó családtól elköltözők aránya.

A V4-es országok fiataljai, köztük a magyar fiatalok attitűdjeiben a generális lázadásnak, a szülők nézeteivel való nyílt szembenállásnak, a konfliktusos együttélésnek nincsenek empirikus bizonyítékai. Az adatok alapján viszonylag harmonikus az együttélés a 15–29 évesek és szüleik között.

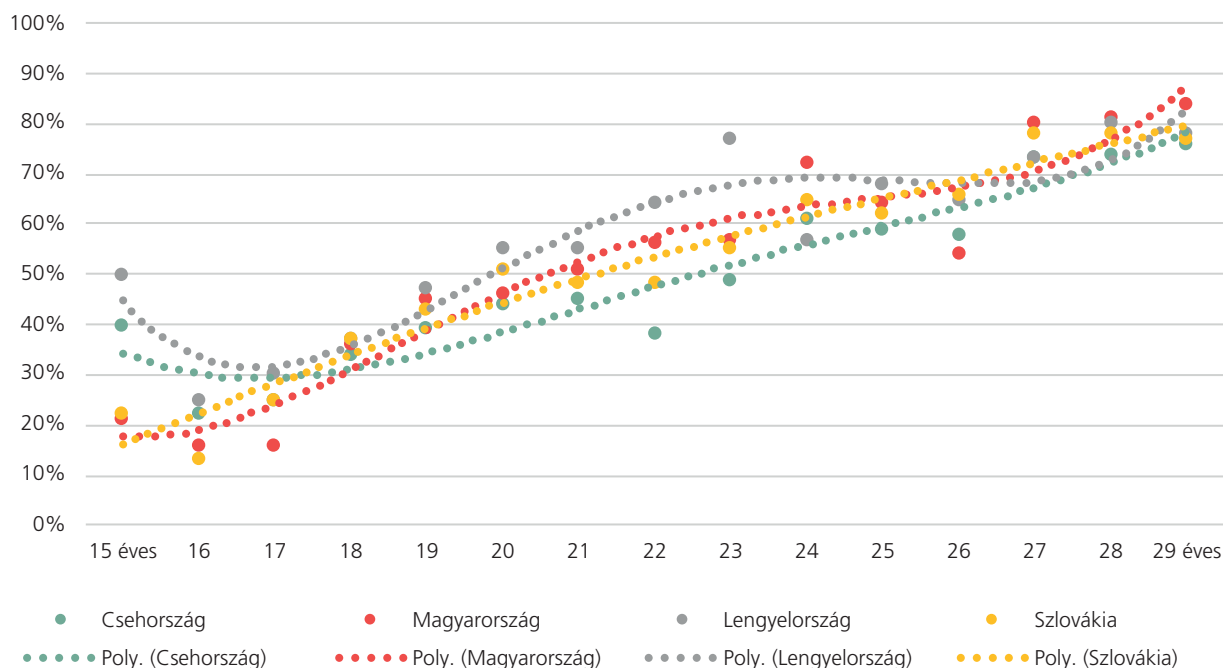
A konfliktusok egyik forrása az lehet, ha a szülők minden, gyermekeiket érintő fontosabb ügybe bele kívánnak szólítani, döntéseiket korlátozni, vagy legalább erősen befolyásolni szeretnék. Úgy tűnik azonban, hogy ezen a téren nem érzékelnek komoly ellentéteket a visegrádi országok fiataljai. Minden második V4-es országban élő 15–29 éves ugyanis azt állítja, hogy az életét érintő fontos kérdésekben egyedül dönt, további mintegy negyztizedük – igaz az egyes országokban azért ezen a téren van némi eltérés – a szülők és gyermekeik közösen hozzák meg a döntéseket. Mindössze 4–5 százaléknyan állították, hogy az őket érintő minden érdemi ügyben a szülők hozzák meg a döntéseket. A szülővel való harmonikus vagy konfliktusos együttélés, valamint a fontos kérdésekkel kapcsolatos döntési kompetenciák együttjárása leginkább ott érhető tetten, hogy a szüleikkel igazán jó kapcsolatot kialakító fiatalok körében az átlagot jóval meghaladó azok aránya, akik közös döntéseket képesek hozni, vagyis kommunikálnak egymással, a családon belüli interakciók szintje magas. A konfliktusos szülő-gyermek viszony esetén ugyanakkor nagyobb a valószínűsége a 15–29 éves egyéni vagy a szülő saját döntéseinek. A harmonikus viszony forrása tehát a kommunikáció, a konfliktusos kapcsolat pedig ennek a hiánya.

A szülőkkel való harmonikus együttélés forrása a kommunikáció, míg a konfliktusos kapcsolat pedig ennek a hiánya. A szüleikkel igazán jó kapcsolatot kialakító fiatalok körében az átlagot jóval meghaladó azok aránya, akik a fontos döntéseket együtt hozzák meg.

A 12. ábra alapján az önálló döntési jogkör dominanciája a 20-as éveik elejétől fokozatosan érvényesül a visegrádi

12. ÁBRA: AZ ÖNÁLLÓ DÖNTÉSEK 50% FELÉ NÖVEKEDÉSE KORÉVENKÉNT

(A SZÜLEI HATÁSSAL VANNAK AZ ÉLETÉRE VONATKOZÓ FONTOS DÖNTÉSEKRE? ÖNÁLLÓAN DÖNTÖK)
(%, 4 FOKÚ POLINOMIÁLIS TRENDVONAL)

Forrás: Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021, saját számítás.

négyek országaiiban.²⁵ A polinomiális trendvonal alapján – amely kiegyenlíti az alacsony elemszámból adódó esetleges egyenetlenségeket – Lengyelországban történik meg először, kb. 20 évesen, hogy többségbe, azaz 50% felé kerülnek a fontos kérdésekről önállóan döntők, majd a magyar és a szlovák fiatalok következnek 20 és 21 év között. Legkésőbb a cseh fiatalok tudnak teljesen egyedül, önállóan döntéseket hozni, 22 éves koruk felett. A jogi értelemben vett nagykorúság és az önálló döntési kompetencia között, tehát van egy minimum 2, de inkább 3–4 évnyi eltolódás.

A V4-es országok fiataljai között 20 éves kortól fokozatosan következik be az önálló döntési jogkörök kialakulása. A jogi értelemben vett nagykorúság és az önálló döntési kompetencia között, van tehát egy minimum 2, de inkább 3–4 évnyi eltolódás. A magyar fiatalok ezen a téren nem különböznek a közép-európai társaiktól.

²⁵ Arra a kérdésre, hogy „A szülei hatással vannak az életére vonatkozó fontos döntésekre?” 50 százaléknál nagyobb arányban válaszolják, hogy önállóan döntők.

A SAJÁT CSALÁDRÓL KIALAKÍTOTT JÖVŐKÉP: LEGINKÁBB HÁZASSÁGBAN ÉS GYERMEKKEL, DE NEM MINDENÁRON

A fenti alfejezetből kitűnt, hogy a közép-európai országokban élő fiatalok többsége még a kibocsátó családjában él, a saját háztartást vezetőik aránya egyik országban sem éri egy az egyharmados arányt. Nem mindegy azonban, hogy milyen jövőbeni családképpel rendelkeznek a 15–29 évesek. Terveznek-e saját családot, és ha igen, azt házasságban, vagy élettársi kapcsolatban? Szeretnének-e gyermeket, és ha igen, milyen életkorban gondolják azt ideálisnak?

A V4-es országok fiataljainak többsége, ezen belül a magyarok 57 százaléka a jövőjét házasságban és gyermekkel képzei el. A cseh és a szlovák 15–29 évesek 62, míg a lengyel hasonló korúak 52 százaléka van hasonló véle-

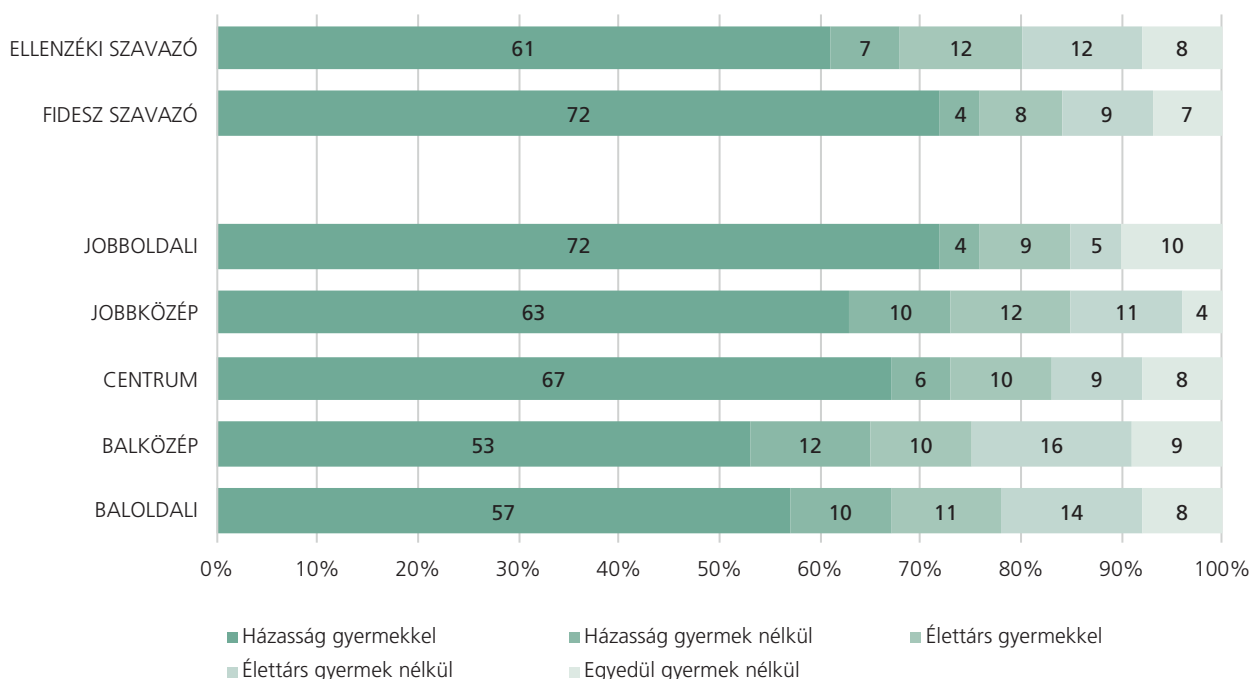
ményen. Gyermek nélküli házassági kapcsolatot 6–8 százalékuk tervez, ezen a téren egyedül a szlovákok kivétel, akiknél 4 százalék az önmagukat gyermektelenként, de házasként elképzelők aránya. Az élettársi kapcsolat (partnerrel, de nem házasságban) akár gyermekkel, akár gyermekvállalás nélkül 8–9 százaléknyi fiatalot vonz, míg az az opció, hogy teljesen egyedül vállaljon gyermeket valaki, nem túl népszerű: 6 és 9 százalék között mozog az elfogadottsága az egyes országokban. A magyar 15–29 évesek véleménye egyetlen lehetőségnél sem kiugró, belesimul a közép-európai átlagba. Ez annak fényében különösen érdekes, hogy a 2010 óta regnáló, önmagát konzervatív-keresztény-jobboldali kormányának valló politikai vezetés Európában egyedülálló nagyvonalúsággal támogatja a házasság keretei közötti minél magasabb arányú gyermekvállalást.

A V4-es országok fiataljainak többsége, ezen belül a magyarok 57 százaléka a jövőjét házasságban és gyermekkel képzei el.

Érdemes ezért ezt az erősen átpolitizálódott kérdést ideológiai orientáció (baloldali-jobboldali, liberális-konzervatív, valamint mérsékelt-radikális), és kormánypárti vs ellenzéki dichotómiában is megvizsgálni.²⁶ Talán meglepő módon a három ideológiai skála és a jövőbeli családkép közül $p \leq 0,05$ szinten csak az első esetében mutatható ki együttjárás. Az erősen jobboldali beállítódású (9–10-es értéket választó) magyar fiatalok közel háromnegyede szeretne házasságban élni és gyermeket vállalni, míg az erősen baloldali fiataloknál (1–2-es érték) ez az arány 57 százalék. Bár a baloldaliak és a balközép beállítódású 15–29 évesek körében az átlagnál nagyobb a választottsága a házasságnak és az élettársi kapcsolatnak gyermekvállalás nélkül, egyáltalán nem állítható, hogy a baloldali fiatalok elutasítanak a házasság intézményét vagy a gyermekvállalást.

A 13. ábra is mutatja, hogy kétségtelenül van különbség a kormánypárti és az ellenzéki érzelmű szavazók családalapítási terveiben (Pearson $R^2=9,635$, $\text{sig}=0,047$, Cramer' $V=0,107$). A kormánypártiak több mint héttizede a hagyományos családmódellet támogatja, míg az ellenzé-

13. ÁBRA: JÖVŐBENI CSALÁDALAPÍTÁSI TERVEK BAL–JOBBDALIS ORIENTÁCIÓ ÉS KORMÁNY–ELLENZÉK VISZONYLATÁBAN (SZÁZALÉK)

Forrás: Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021, saját számítás.

²⁶ A jobb értelmezhetőség kedvéért az 1–10-ig terjedő skálákat 1–5 terjedő skálákká transzformáltuk.

kieknél ez az arány 11 százalékponttal alacsonyabb.²⁷ Az alternatív családmodellek elfogadottsága pedig következetesen magasabb az ellenzékieknél, mint a kormánypártiaknál. Amikor azonban egy bináris logisztikus regressziós modellt futtatva megvizsgáltuk, hogy milyen tényezők befolyásolják a klasszikus, „konzervatív” családmódel választottságát, kiderült, hogy 9 bevont szociodemográfiai, szociokulturális és ideológiai, politikai változó közül a nemnek, a baloldali–jobboldali orientációnak van szignifikáns hatása.²⁸ A kormánypárti, illetve ellenzéki státusz ebben az esetben már nem befolyásolja a hagyományos családmódellet, mert vélelmezhetően a baloldali–jobboldali skála a politikai oldalak közötti választás hatását kioltja.

Magyarországon fontos különbség mutatható ki a baloldali és jobboldali beállítódású fiatalok családalapítási terveiben. Minél jobboldalibb a 15–29 éves, annál valószínűbb, hogy házasságban szeretne élni.

A MAGYAR FIATALOK GYERMEKVÁLLALÁSI HAJLANDÓSÁGA NEM KIEMELKEDŐ KÖZÉP-EURÓPÁBAN

A családalapítási tervek másik dimenziója a gyermekvállalás. A visegrádi országok fiataljainak jövőképe nagyon hasonlatos ezen a téren. Gyakorlatilag mind a négy nemzet 15–29 évesei – ha válaszolnak a kérdésre – átlagosan 2,1–2,2 gyermeket szeretnének, érdemi különbség tehát nincs a válaszokban. Mégis érdemes kicsit mélyebben megvizsgálni az adatokat, ugyanis némi eltérés azok belső megoszlásában található. A gyermekvállalási szándék ugyanis két kérdésből áll össze: egyrészt szeretne-e a jövőben gyermeket, és ha igen, hányat. A lengyel fiatalok mintegy negyede, a magyarok valamivel több mint ötöde

jelezte, hogy nem szeretne gyermeket, a szlovákoknál és a cseheknél ezek az arányok 20 százalék alatt vannak. Érdekes az is, hogy a magyar fiatalok véleménye eléggé polarizált ezen a téren: 16 százalékuk 1 gyermeket szeretne – ez a legmagasabb arány a négy ország között – azonban 24 százalékuk hármat vagy többet (ez pedig a második legmagasabb a lengyel eredmény után). Vagyis, bár átlagosan a magyar 15–29 évesek is 2,12 gyermekben gondolkodnak, a hasonló korú közép-európai fiatalokhoz képest magasabb körükben a gyermektelenséget vagy a legfeljebb 1 gyermeket tervezők, ugyanakkor a nagycsaládban gondolkodók aránya is.

A jövőbeni családi állapot jellemzésével azonos módon, a gyermekvállalási hajlandóságot is megvizsgáltuk ideológiai és politikai hovatartozás szempontjából. Ahogy arra többször utaltunk, Magyarországon a demográfia szaktudományos kérdései a napi politikai kommunikáció fontos toposzaivá váltak az elmúlt évtizedben, a gyermekvállalás ügye teljes mértékben átpolitizálódott.

A baloldali–jobboldali, a liberális–konzervatív és a mérsékelt–radikális skálák közül a középű, tehát a liberális vs konzervatív jár leginkább együtt a jövőbeni gyermekszámmal (Pearson $R^2=35,845$, $\text{sig}=0,000$, Cramer' $V=0,114$).²⁹ Az önmagukat erősen konzervatívnak tartók több gyermeket szeretnének, mint az erősen liberálisok, akiknél kiugróan magas a gyermektelenséget tervezők aránya (14. ábra). A liberálistól a konzervatívig terjedő skálán tehát emelkedik a gyermekszám vállalási hajlandóság.

Hasonló eltérések láthatók kormánypárti–ellenzéki viszonylatban. A kormánypárti szavazók több mint negyede szeretne 3 vagy több gyermeket, az ellenzékieknél ez csak 15 százalék. Ők ugyanis igen nagy arányban (46%) két gyermeket terveznek, szemben a fideszesek 41 százalékával.

Minél konzervatívabb a magyar fiatal, annál valószínűbb, hogy három vagy több gyermeket szeretne vállalni. A liberális attitűd felvállalásával viszont emelkedik a gyermektelenséget vállalók aránya.

A gyermekvállalásra ható tényezők regressziós modellje árnyalja a fenti leíró statisztikai eredményeket, ugyanis

²⁷ Figyelmet érdemel, hogy a jobboldali (9–10-es értéket választó) és a kormánypárti szavazók véleménye mennyire hasonlít egymáshoz, különösen a házasságon alapuló kapcsolatot illetően.

²⁸ Nagelkerke $R^2=0,048$, Cox and Snell $R^2=0,036$; –2 Log likelihood: 860,360. Bevont szignifikáns változók: nem (0=férfi, –1=nő) $\text{sig}=0,000$, Exp (B)=0,549, Wald=12,162; bal–jobb orientáció (0=bal, 10=jobb) $\text{sig}=0,029$, Exp (B)=1,091, Wald=4,773. $p\leq 0,05$ szinten nem szignifikáns változók: kor, liberális–konzervatív, mérsékelt–radikális, anyai iskolai végzettsége, települési jellege és templomba járás gyakorisága.

²⁹ Érdekes módon a baloldali–jobboldali beállítódás és a tervezett gyermekszám között $p\leq 0,05$ szinten nincs szignifikáns kapcsolat.

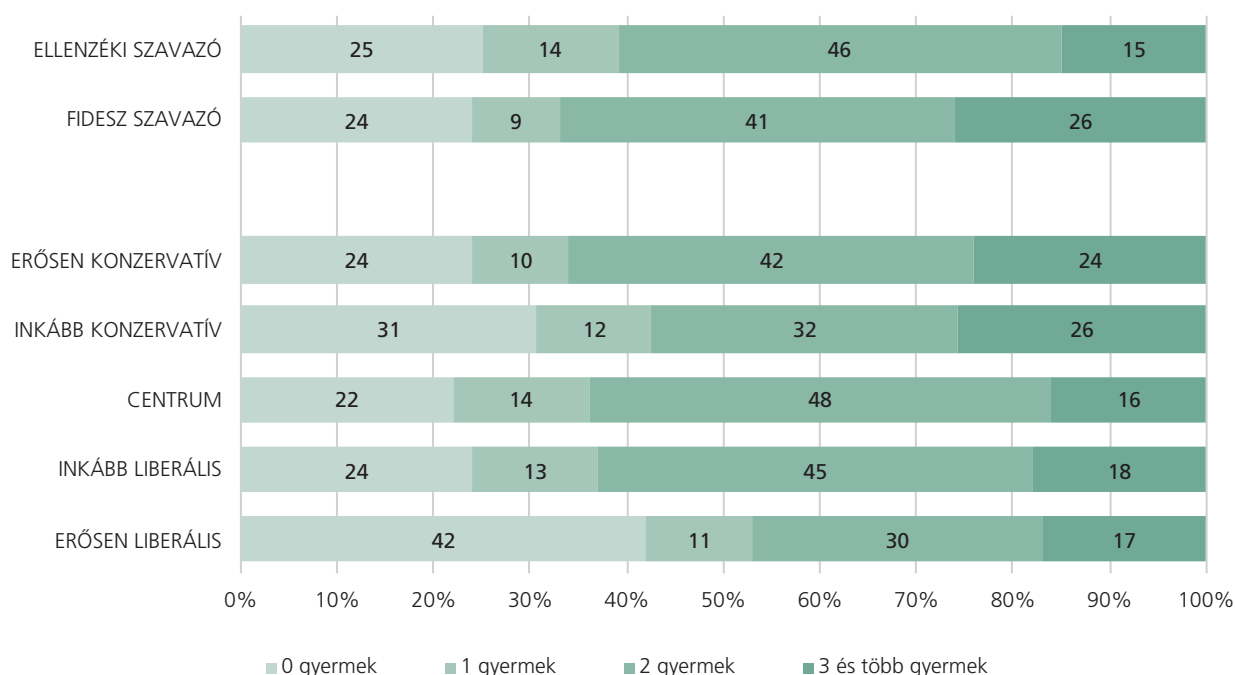
3 független magyarázó változó befolyásolja szignifikáns módon a gyermekszám alakulását: a templomba járás gyakorisága, a liberális vagy konzervatív beállítódás és a nem.³⁰ Minél intenzívebb templomba járó a kérdezett, annál valószínűbb, hogy több gyermeket szeretne; hasonlóan minél konzervatívabb, annál inkább nő a tervezett gyermekszám, és végül inkább a lányok/nők azok, akik több gyermeket szeretnének. Két fontos tényezőre érdemes felhívni a figyelmet. Egyrészt, az életkor hatása a gyermekvállalásra nem szignifikáns, vagyis nem állíthatjuk egyértelműen, hogy minél idősebb a kérdezett, annál valószínűbb, hogy több gyermeket szeretne, és ami politikai szempontból is különös figyelmet érdemel, hogy a kormány versus ellenzék dichotóm változó hatása eltűnik a regressziós modellben. A pártpreferencia tehát, ha kontrolláljuk más változókkal, a házassági szándékre és a gyermekvállalásra sem hat.

Végül a fejezet lezárásaként érdemes jelezni, hogy a közép-európai országok közül a magyar fiatalok tervezik a

legkésőbbi életkorban (28,3 év) az első gyermekük világrahozatalát, a legkorábban pedig a lengyelek (27,6 év). Érdekes azonban megjegyezni, hogy a négy ország fiataljainak véleményében tulajdonképpen nagyobb a hasonlóság, mint az eltérés, hiszen a legalacsonyabb és a legmagasabb értéke között nincs 1 átlagévnyi különbség. A magyar fiatalok által jelzett várható gyermekvállalási év nagyon közel áll a Központi Statisztikai Hivatal hivatalos adataihoz. Magyarországon ugyanis az első gyermeket a nők 28,9 életévükben vállalják.³¹ Adataink alapján az első gyermek vállalásának életkora minden politikai szándék ellenére, nem tud érdemben csökkenni.

A közép-európai országok fiataljai között nincs érdemi különbség az első gyermek vállalásának tervezett időpontjában. Kb. 28 év ez az átlagos életkor: a magyar 15–29 éveseknél az átlaghoz képest némileg később, a lengyeleknél az átlaghoz képest némileg hamarabb.

14. ÁBRA: TERVEZETT GYERMEKSZÁM LIBERÁLIS–KONZERVATÍV ORIENTÁCIÓ ÉS KORMÁNY–ELLENZÉK VISZONYLATÁBAN (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021, saját számítás.

³⁰ $R^2=0,020$ a templombajárási gyakoriságnál, $R^2=0,032$, ha a liberális–konzervatív tengelyen való elhelyezkedés is bevonódik, végül $R^2=0,043$ a nem bekerülésekor. Mindhárom modell esetében F-próba szignifikáns.

³¹ Forrás: <https://www.ksh.hu/epolc/2019/demo2019/html/grafikonok.html>

ÖSSZEFOGLALÁS

1. A magyar fiatalok körében a házasság nem a legkedveltebb együttélési forma. Még a 25 éven felüliek körében is a legtöbben élettársi kapcsolatban élnek.
2. A V4-es országok közül Magyarországon a leggyakoribb (12%), hogy a fiatal az édesanyjával és/vagy testvérével csonka családban, egyszülős háztartási modellben él.
3. A V4-es országok fiataljai, köztük a magyar fiatalok attitűdjeiben a generális lázadásnak, a szülők nézeteivel való nyílt szembenállásnak, a konfliktusos együttélésnek nincsenek empirikus bizonyítékai. Az adatok alapján viszonylag harmonikus az együttélés a 15–29 évesek és szüleik között.
4. A szülőkkel való harmonikus együttélés forrása a kommunikáció, míg a konfliktusos kapcsolat pedig ennek a hiánya. A szüleikkel igazán jó kapcsolatot kialakító fiatalok körében az átlagot jóval meghaladó azok aránya, akik a fontos döntéseket együtt hozzák meg.
5. A V4-es országok fiataljai között 20 éves kortól fokozatosan következik be az önálló döntési jogkörök kialakulása. A jogi értelemben vett nagykorúság és az önálló döntési kompetencia között, van tehát egy minimum 2, de inkább 3–4 évnyi eltolódás. A magyar fiatalok ezen a téren nem különböznek a közép-európai társaiktól.
6. A V4-es országok fiataljainak többsége, ezen belül a magyarok 57 százaléka a jövőjét házasságban és gyermekkel képzei el.
7. Magyarországon fontos különbség mutatható ki a baloldali és jobboldali beállítódású fiatalok családalapítási terveiben. Minél jobboldalibb a 15–29 éves, annál valószínűbb, hogy házasságban szeretne élni.
8. Minél konzervatívabb a magyar fiatal, annál valószínűbb, hogy három vagy több gyermeket szeretne vállalni. A liberális attitűd felvállalásával viszont emelkedik a gyermektelenséget vállalók aránya.
9. A közép-európai országok fiataljai között nincs érdemi különbség az első gyermek vállalásának tervezett időpontjában. Kb. 28 év ez az átlagos életkor: a magyar 15–29 éveseknél az átlaghoz képest némileg később, a lengyeleknél az átlaghoz képest némileg hamarabb.

8.

SZEMÉLYES ÉRTÉKREND, FÉLELMEK ÉS VALLÁSOSSÁG

INDIVIDUALIZMUS, EGÉSZSÉGTUDATOSSÁG ÉS OPTIMISTA SZEMÉLYES VÁRAKOZÁSOK

Ahogy a 15. ábra adatai mutatják, a magyar fiatalok értékpreferenciája elsősorban a személyes érvényesülésre fókuszál (a felelősségvállalást, a karriert és a függetlenséget helyezik az élre).

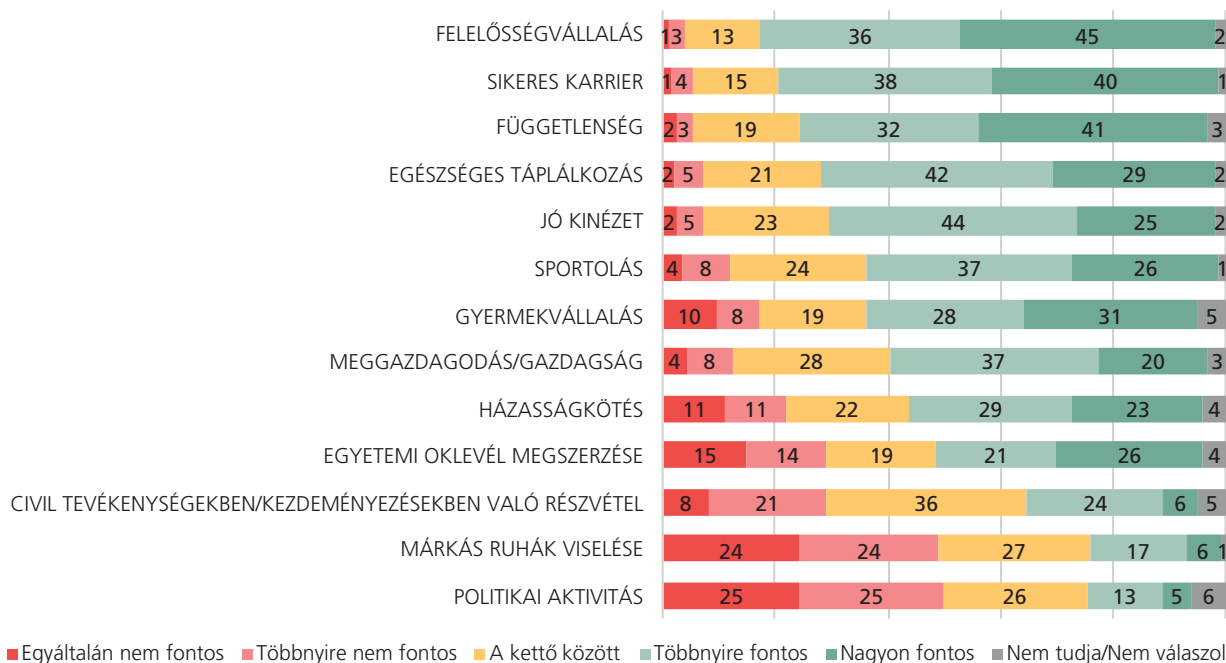
A többi visegrádi országhoz hasonlóan az egyéni érvényesülés mellett az egészségtudatosság és a kinézet a legfontosabb a magyar fiataloknak is.

Ezzel szemben a kollektív cselekvés formái (politikai és civil aktivitás), valamint a márkás ruhák viselése a legkevésbé fontos a magyar fiatalok számára. A többi visegrádi országban is ezek a leginkább és legkevésbé fontos értékek. Az individualizáció és a fiatalok alacsony politikai aktivitása globális trendeket tükröz. Egyes kutatások sze-

rint a fiatalok eltávolodása a politikától nem a személyes értékválasztásaikból adódik, hanem abból, hogy a létező politikai rendszert nem tartják megfelelőnek (Cammers et al. 2014). Ezt más, Eurobarometer adatokra épülő kutatások is alátámasztják, melyek alapján az érettebb, megszilárdultabb demokráciákban a fiatalok politikai és civil részvétele is magasabb (Kitanova 2019). Ezek tükrében nem meglepő, hogy a térség fiataljai számára kevésbé fontos a közélet, ugyanakkor az adataink alapján ez együtt jár az individuális, énközpontú célok előtérbe kerülésével.

A V4-ek fiataljai számára szintén közös pont, hogy mind a négy országban kiemelten fontos az egészséges életmód (étkezés, sport). Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a magyar és lengyel fiatalok többségének fontos a kinézet és az anyagi helyzet, míg sokkal kevesebb cseh és szlovák fiatalra mondható el ugyanez. A gyerekvállalás és a házasság megítélése hasonló a régióban, a fiatalok többsége az összes visegrádi országban fontosnak tartja ezeket az életeseményeket. A diplomaszerezés ugyanakkor háttérbe szorul a magyar fiatalok értéklistáján, a térségben Magyarországon tartják a legkevesebben a felsőfokú végzettséget fontosnak, bár a magyar fiatalok relatív többsége (49%) így is fontosnak tartja a diplomaszerezést.

**15. ÁBRA: A MAGYAR FIATALOK SZÁMÁRA FONTOS ÉRTÉKEK
(MENNYIRE FONTOSAK ÖNNEK A KÖVETKEZŐK?) (SZÁZALÉK)**

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A nőknek és a 25 év felettieknek fontosabb a felelősségvállalás és családalapítás.

Hasonló volt a különbség a felelősségvállalás és házasság megítélésének tekintetében a nők és férfiak, valamint a 15–18 évesek és 25–29 évesek között. A gyerekvállalás tekintetében azonban az életkori szakadék még a nemi különbséget is jelentősen felülmúlta: míg a gyerekvállalás 14 százalékponttal több nőnek fontos, mint férfinak, addig a 25–29 évesek 20 százalékponttal nagyobb arányban értékelik ezt, mint a 15–18 évesek. Ezzel szemben azonban kevesebb nőnek fontos a politikai részvétel, a márkás ruházat és a sport, mint férfinak. Az 25–29 évesek számára a diploma, a sport, a márkás ruházat és a ki-nézet volt kevésbé fontos a 15–18 évesekhez viszonyítva.

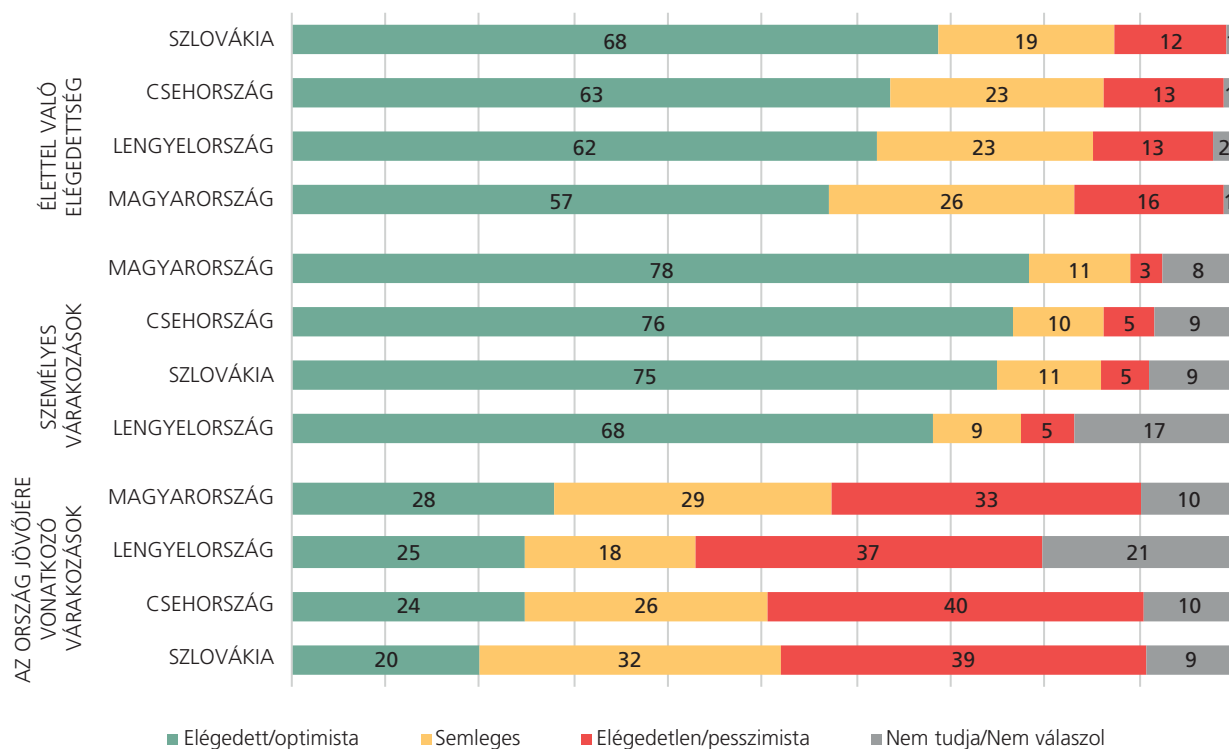
A V4-ek közül a magyar fiatalok a legkevésbé elégedettek az életükkel, de a legoptimistábbak a jövővel kapcsolatban.

Habár a magyar fiatalok többsége többnyire vagy nagyon elégedett az életével (57%), ez az arány elmarad

a többi visegrádi országhoz képest (16. ábra). A személyes várakozások tekintetében azonban a magyar fiatalok négyötöde optimista, ami a legmagasabb arány a V4-en belül. Régiós trend, hogy a pozitív személyes várakozásoktól jelentősen elmarad az ország jövőjével kapcsolatban derűlátó fiatalok aránya. A többi visegrádi országhoz hasonlóan Magyarországon is többségben vannak az ország jövőjéről pesszimistán vélekedő fiatalok, de a magyarok között a legalacsonyabb az arányuk.

A magyar fiatalok életkor szerinti alcsoportjai között hibahatáron túlmutató, de mérsékelt különbségek mutatkoznak: az életkorral nő a személyes elégedetlenség és az országgal kapcsolatos pesszimizmus. A 15–18 évesek nagyobb arányban elégedettek az életükkel (61%), mint a 25–29 évesek (54%). Az ország jövőjével kapcsolatosan szintén többen optimisták (33%), mint a 19–24 és 25–29 éves korcsoport (26%–26%). A magyar fiatalok többsége az élettel való általános elégedettséggel hasonló mértékben elégedett a családi életével (62%), a baráti körével (59%) és az oktatásával is (55%).

16. ÁBRA: AZ ÉLETTEL VALÓ ELÉGEDETTSÉG ÉS A JÖVŐRE VONATKOZÓ VÁRAKOZÁSOK A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

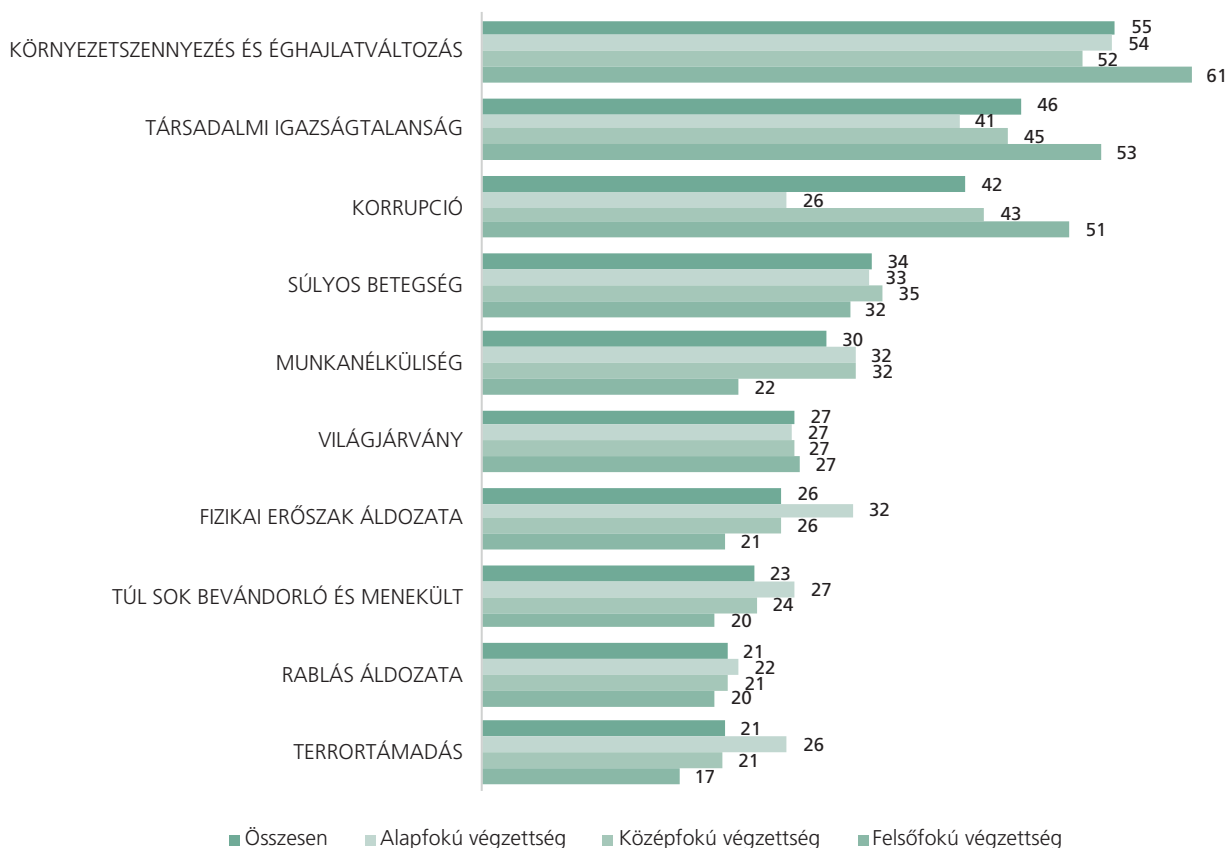
Az European Social Survey adatai alapján az európai országokra általánosan jellemző, hogy a kormánypártiak boldogságszintje magasabb (Patkós–Farkas 2020). Ezt kutatásunk magyar adatainak politikai bontása is alátámasztja. Számottevően több kormánypárti fiatal elégedett az életével (65%), mint ellenzéki (56%) vagy bizonytalan (54%). Valamelyest kisebb a különbség a személyes várakozások tekintetében, mivel minden politikai csoportban nagy többségben vannak az optimisták (kormánypártiak 82%, ellenzékiek 79%, bizonytalanok 76%). Ezzel szemben a magyar társadalom jövőjével kapcsolatos pesszimizmus elsősorban az ellenzéki (43%) és bizonytalan (31%) fiatalokra jellemző, a kormánypártiakra jóval kevésbé (17%).

Posztmateriális ügyek uralják a magyar fiatalok félelmeit (klímaváltság, társadalmi igazságtalanság és a korrupció), míg a bűnözéstől, bevándorlástól, terrorizmustól tartanak legkevésbé.

POSZTMATERIÁLIS TÉMÁK URALJÁK A MAGYAR FIATALOK FÉLELMEIT

A térség többi országához hasonlóan Magyarországon is a klímaváltozás jelenti a fiatalok leginkább meghatározó félelmét (a V4-en belül egyedül Lengyelországban csúszott le a klímaváltozás a második helyre). Habár az összes végzettségi csoportban ez a legtöbbször által komolynak tartott fenyegetés (17. ábra), a felsőfokú végzettségűekre még jobban jellemző ez a félelem. A magasabb iskolázottsági szintű fiatalokat szintén jobban foglalkoztatják a társadalmi igazságtalanság és a korrupció problémái. Előbbi téma a régió többi országában mindenhol dobogós helyen volt, míg a korrupció jelentősen (12–17 százalékponttal) több fiatalot foglalkoztat Magyarországon, mint a többi visegrádi országban.

17. ÁBRA: FÉLELMEK A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (MILYEN MÉRTÉKBEN FÉL VAGY AGGÓDIK A KÖVETKEZŐ TÉMÁKKAL KAPCSOLATOSAN?) („NAGYMÉRTÉKBEN”, SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

Az alacsony végzettségűek között valamelyest többen félnek a munkanélküliségtől és fizikai fenyegetésektől, míg a diplomások között kiugróan sokan aggódnak a klímaváltozás, egyenlőtlenség és korrupció miatt.

A járvány következtében kialakult közegészségügyi és gazdasági válság 2021 közepére már csak mérsékelten tudta meghatározni a magyar fiatalok félelmeit. A megkérdezetteknek csupán kb. a harmada tartott súlyos megbetegedéstől, a világjárványtól vagy munkanélküliségtől, ami a térségben hasonlóan alakult, azzal a különbséggel, hogy ezen félelmek közül a súlyos megbetegedéstől kimondottan tartó válaszadók voltak számottevően többen Lengyelországban és Szlovákiában. Ugyanakkor fontos megállapítás, hogy a munkanélküliség kevésbé aggasztja a diplomás magyar fiatalokat. Ez összhangban van azzal, hogy a koronavírus-járvány következtében kialakult gazdasági válság is kevésbé érintette a magasabb végzettségű magyarokat (Köllő-Reizer 2021, Bíró-Nagy-Szászi 2021).

A magyar politikai napirendet 2018-ig meghatározta a bevándorlás kérdése, a magyar kormány az intenzív migrációellenes kampányával bevándorlás ellenessé alakította a közhangulatot, és többek között ennek köszönheti a 2018-as választási sikereit (Bíró-Nagy 2021). Ennek a hatása azonban 2021-re jelentősen mérséklődni látszik. Az összes térségbeli országban csupán a fiatalok ötödét aggasztja kimondottan a bevándorlás és a terrorizmus. Más fizikai fenyegetettséghez kapcsolódó aggodalmak (erőszakos támadás, rablás áldozatává válni) Csehországhoz és Szlovákiához hasonlóan szintén a kevésbé elterjedt félelmekhez tartoznak Magyarországon. Ugyanakkor ezekre a fizikai biztonságérzethez kapcsolódó félelmekre jellemző, hogy elterjedtebbek az alacsonyan képzett magyar fiatalokra.

ERŐS ROMAELLENESSÉG, DE MÉRSÉKELT TOLERANCIA A VALLÁSI ÉS SZEXUÁLIS KISEBBSÉGEKKEL

A visegrádi országokban ugyanaz a sorrendje a fiatalok különböző csoportokkal szembeni ellenérzéseinek. A magyar fiatalok nagy többségét (82%) zavarná, ha drogfüggők költöznének a szomszédjukba (18. ábra). Közel felüket (45%) rossz érzéssel töltené el, ha egy roma család költözne a szomszédjába, ami hasonló a csehek és szlovákok attitűdjéhez, de kétszeres arány a lengyelekhez képest.

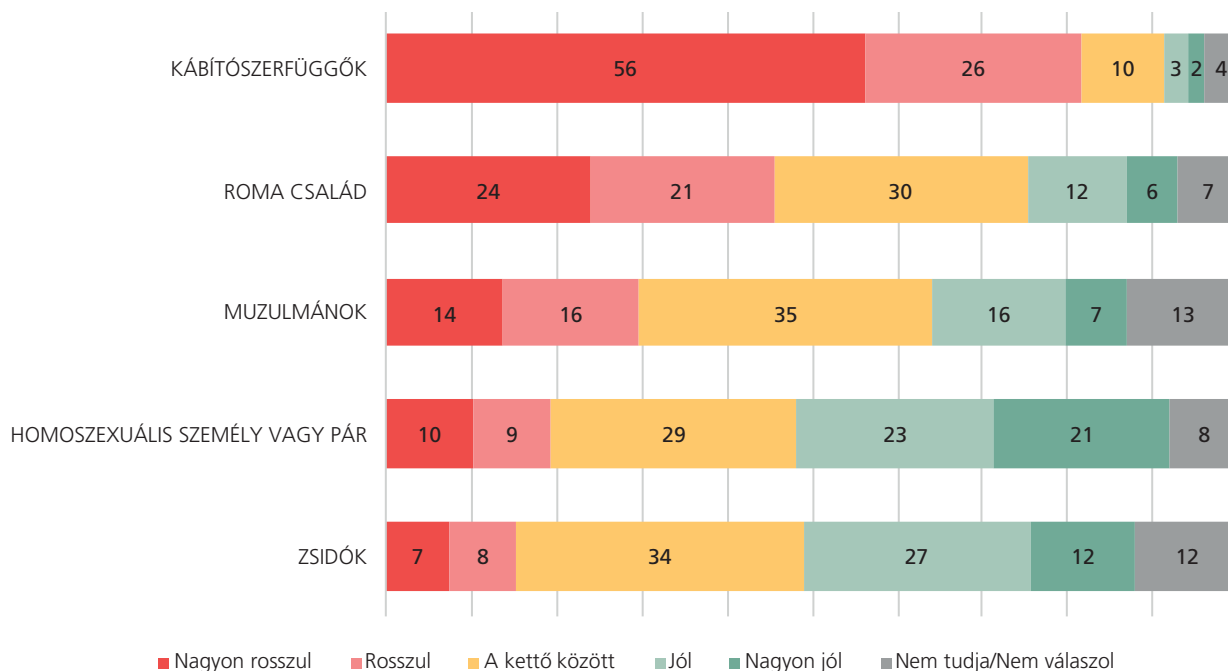
Megfordultam már egy-két cigány faluban. Most bejött, hogy akinek három gyereke van, az adómentes. Ezzel ők abszolút vissza fognak élni, csak nem értem, hogy mire fel. Példaként tudom hozni, kaptak egy játszótérket x pályázatból, de két hónap múlva nincs játszótér csak a vastelepen. Nem értem, hogy ezeknek minek. Van olyan cigány meg néger, aki tud bizonyítani, de nem a 100%-uk.

(Fiú, 16, Nyékládháza)

KEVESEBB MAGYAR FIATALT ZAVARNA EGY MUSZLIM SZOMSZÉD, MINT EGY ROMA CSALÁD

A muszlimok magyarországi elutasíttatása azonos a szlovákiai aránnyal (30%), Lengyelországban ennél kevesebben (23%), Csehországban viszont ennél többen idegenkednek a muszlimoktól (37%). Legkevésbé a homoszexuálisok és a zsidók irányába táplálnak negatív érzéseket a fiatalok. Ugyanakkor szembetűnő, hogy a V4-ek közül még így is Magyarországon vannak a legtöbben, akiket zavarná, ha homoszexuális (19%) vagy zsidó (15%) szomszédja lenne, bár Szlovákiában hasonló szinten van a homoszexuálisokkal szembeni ellenérzés.

18. ÁBRA: HOGYAN ÉREZNÉ MAGÁT, HA A KÖVETKEZŐ CSALÁDOK VAGY SZEMÉLYEK KÖLTÖZNÉNEK A SZOMSZÉDSÁGÁBA? (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

Az életkori alcsoportok között jelentős különbségek vannak az ellenérzések tekintetében. A 25–29 évesek között táplálnak a legtöbb negatív érzéseket a romák (51%) és a muszlimok (34%), valamint a zsidók irányába (17%). Szembetűnő ugyanakkor, hogy a 15–18 évesek a leginkább elutasítók a homoszexuálisokkal szemben (24%). A muszlimokkal szemben a középső, 19–24 éves korcsoport a leginkább elfogadó.

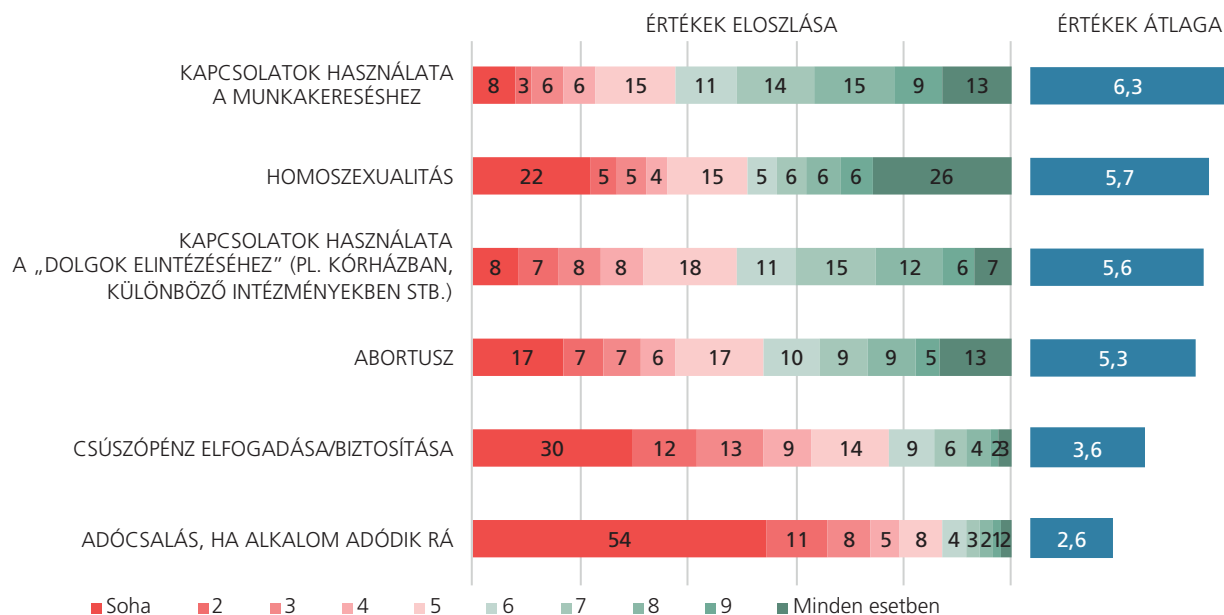
A magyar fiatalok értékrendjében a legmarkánsabb mintázat, hogy a nők, az ellenzékiek és a jobb anyagi helyzetűek jelentősen elfogadóbbak a homoszexualitással, a jobb anyagi helyzetűek jobban elítélik az adócsalást, az ellenzékiek elfogadóbbak az abortusszal.

Amikor arra kérdeztünk rá, hogy különböző magatartásformák mennyire elfogadhatók, azt láttuk, hogy az abortusz és a homoszexualitás kérdése megosztja a magyar fiatalokat: nagyjából kiegyenlített arányban ítélik el és fogadják el ezeket, hasonlóan a kapcsolatok ügyintézéshez való felhasználásához (19. ábra). A kapcsolatok álláskereséshez való felhasználása ezzel szemben inkább elfogadott magatartás, míg a megvesztegetést és az adócsalást egyértelműen elutasítja a magyar fiatalok többsége.

Magyar embereknek a mentalitása ezzel kapcsolatban nem eléggé elfogadó ahhoz képest, hogy máshol mi van. Itt azért szerintem eléggé sok olyan embert ismerek az én közvetlen környezetemből is, akik nem fogadják el, ha meglátnak egy meleg párt az utcán, megfogják egymás kezét, pedig teljesen természetes lenne, hogy ez a része nem tolakodó részükről, szerintem ezt el kellene fogadni, mint bármelyik másik párnál.

(Lány, 21, Budapest)

19. ÁBRA: KÜLÖNBÖZŐ MAGATARTÁSFORMÁK ELFOGADOTTSÁGA A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (KÉRJÜK, JELEZZE, HOGY VÉLEMÉNYE SZERINT A KÖVETKEZŐ MAGATARTÁSOK MINDEN ESETBEN INDOKOLHATÓK, SOHA NEM INDOKOLHATÓK, VAGY A KETTŐ KÖZÖTT.) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A fenti ügyek többváltozós elemzéséből³² kiderül, hogy Magyarországon a fiatalok között a nők valamelyest elfogadóbbak az abortusszal (0,3 ponttal a 10-es skálán, $p < 0,05$), a homoszexualitással (1,3 ponttal, $p < 0,01$), míg elutasítóbbak az adócsalással szemben (0,6 ponttal, $p < 0,01$). A közepes és magas képzettségűek egyaránt jobban elutasítják az adócsalást, mint az alacsony végzettségűek (0,4 ponttal, $p < 0,05$). Ugyanakkor a magas végzettségűek elfogadóbbnak tartják a kapcsolatok használatát az álláskeresésnél (0,6 ponttal, $p < 0,05$). A bizonytalan szavazókhoz képest a kormánypárti fiatalok jelentősen elutasítóbbak a homoszexualitással szemben (1 ponttal, $p < 0,01$), míg az ellenzékiek elfogadóbbak (1,5 ponttal, $p < 0,01$). Az ellenzékiek ezen túl elfogadóbbnak tartják az abortuszt is (1,2 ponttal, $p < 0,01$), valamint a kapcsolatok használatát álláskeresésre (0,6 ponttal,

$p < 0,01$) és „dolgok elintézésére” egyaránt (0,3 ponttal, $p < 0,01$).

A falvakhoz képest a városok lakói elfogadóbbak az abortusszal (0,5 ponttal, $p < 0,05$), és a kapcsolatok ügyintézésre való használatával szemben (0,4 ponttal, $p < 0,05$). A vagyoni csoportok között is látványos értékrendi különbségek mutatkoznak. A komolyan nélkülözőkhöz képest a stabil helyzetű és a tehetősebb csoportok tagjai egyértelműen elfogadóbbak a homoszexualitással, míg elutasítóbbak az adócsalással szemben.³³

³² Többváltozós lineáris regressziós modellek alapján, melyekbe magyarázó változóként bevontuk a nemet, korcsoportokat, végzettséget, politikai hovatartozást, anyagi helyzetet, településtípust és a Magyarországon belüli régiókat. Abortusz ($r^2=0,075$), Homoszexualitás ($r^2=0,151$), Adócsalás ($r^2=0,070$), Csúszópénz elfogadása ($r^2=0,024$), Kapcsolatok használata a munkakereséshez ($r^2=0,034$), Kapcsolatok használata a dolgok elintézéséhez ($r^2=0,021$).

³³ A bázisérték azon súlyosan nélkülözők csoportja, akiknek nincs elég pénze az alapvető számlák és élelem beszerzésére sem. Ettől nem tér el egyik elemzésben sem szignifikánsan azon nélkülözők csoportja, akiknek erre van pénze, de ruházódásra már nincs. Azokra hivatkozunk stabilabb helyzetűként, akiknek ételre és ruházatra van pénzük, de drágább dolgokra (hűtő, TV) már nincs. Tehetősebbek, akik drágább dolgokat meg tudnak venni, de pl. autót, vagy lakást már nem. Gazdagok, akik bármit meg tudnak venni a jó életszínvonal érdekében. A stabil helyzetűek 1,1 ponttal ($p < 0,01$), a tehetősebbek 1,2 ponttal ($p < 0,01$), a gazdagok 1,4 ponttal ($p < 0,01$) elfogadóbbak a homoszexualitással. Ugyanebben a sorrendben 0,9 ponttal ($p < 0,01$), 1,3 ponttal ($p < 0,01$) és 0,9 ponttal ($p < 0,05$) elutasítóbbak az adócsalással szemben. A tehetősebbek továbbá 0,7 ponttal ($p < 0,05$) elutasítóbbak a megvesztegetéssel szemben.

GYENGE AZ EGYHÁZAK SZEREPE A MAGYAR FIATALOK KÖZÖTT

Míg a World Values Survey alapján 1981 és 2007 között a legtöbb vizsgált országban növekedett a vallás szerepe az emberek életében, ez a trend 2007 és 2019 között megfordult.

A magyar fiatalok relatív többsége nem vallásos, csupán a tizedük jár rendszeresen templomba.

Tízből négy magyar fiatal nem tartozik egyik felekezethez sem (40%). A vallásos fiatalok közül a legtöbben katolikusnak vallják magukat (34%), őket a protestánsok követik (14%), és nagyon alacsony az ortodox keresztények (2%), muszlimok (1%), zsidók (0,2%) és más egyházhoz tartozók aránya (2%). Fontosak azonban a települési-

pus szerinti különbségek: jóval több a felekezeten kívüliek aránya a városokban (45%) és kisvárosokban (42%), mint a falvak fiataljai között (29%).

A magyar fiatalok közel fele szinte soha nem jár templomba (46%), nagy részük havi rendszerességnél ritkábban (39%), míg csak kevesen járnak havonta vagy ennél gyakrabban vallási eseményekre (11%). Sokkal fontosabb a vallás szerepe Lengyelországban és Szlovákiában: a két országban a magyar arálynak a háromszorosa a legalább havonta templomba járó fiatalok száma (30%–30%). A cseh fiatalok számára azonban még a magyaroknál is kevésbé meghatározó az egyházak szerepe: a kétharmaduk (67%) szinte soha nem jár templomba.

Magyarországon a falvakban valamelyest kevesebben vannak azok, akik kerülik a templomokat (41%), mint a nagyobb településeken (45–53%). Az életkorral csökken a vallás gyakorlásának gyakorisága: míg a 15–18 évesek 14 százaléka jár legalább havonta templomba, addig a 25–29 évesek között már csak fele ekkora ez az arány (7%).

ÖSSZEFOGLALÁS

1. A többi visegrádi országhoz hasonlóan az egyéni érvényesülés mellett az egészségtudatosság és a kinézet a legfontosabb a magyar fiataloknak is.
2. A nőknek és a 25 év felettieknek fontosabb a felelősségvállalás és családalapítás.
3. A V4-ek közül a magyar fiatalok a legkevésbé elégedettek az életükkel, de a legoptimistábbak a jövővel kapcsolatban.
4. Posztmateriális ügyek uralják a magyar fiatalok félelmeit (klímaválság, társadalmi igazságtalanság és korrupció), míg a bűnözéstől, bevándorlástól, terrorizmustól tartanak legkevésbé.
5. Az alacsony végzettségűek között valamelyest többen félnek a munkanélküliségtől és fizikai fenyegetésektől, míg a diplomások között kiugróan sokan aggódnak a klímaváltozás, egyenlőtlenség és korrupció miatt.
6. Kevesebb magyar fiatalat zavarja egy muszlim szomszéd, mint egy roma család.
7. A magyar fiatalok értékrendjében a legmarkánsabb mintázat, hogy a nők, az ellenzékiek és a jobb anyagi helyzetűek jelentősen elfogadóbbak a homoszexualitással, a jobb anyagi helyzetűek jobban elítélik az adócsalást, az ellenzékiek elfogadóbbak az abortusszal.
8. A magyar fiatalok relatív többsége nem vallásos, csupán a tizedük jár rendszeresen templomba.

9.

A MAGYAR FIATALOK ÉS A POLITIKA

MINDEN ÖTÖDIK MAGYAR FIATALT ÉRDEKLI A POLITIKA

Az 1989/1990-es rendszerváltás óta eltelt évtizedekben nagyon sok tanulmány foglalkozott a magyar fiatalok apolitikusságával, politikai kiábrándultságával és annak a demokráciára gyakorolt lehetséges következményeivel (lásd Gazsó–Laki 2004; Szabó–Kern 2011, Oross–Szabó 2018). A legutolsó, 2020 őszén készített nagymintás ifjúsági kutatás (Magyar Ifjúság Kutatás 2020) ugyanakkor jelzett bizonyos elmozdulást: mintha enyhén elkezdett volna növekedni a 15–29 évesek politikai érdeklődése, mintha a koronavírus-járvány kissé megmozgatta volna a fiatalokat, és kilendítette volna a politikai apátiából (Székely et al 2021; Szabó–Oross 2021). Ezért is érdekes, hogy jelen kutatás milyen eredményeket mutat egyrészt a korábbi magyar eredményekhez képest, másrészt közép-európai összehasonlításban.

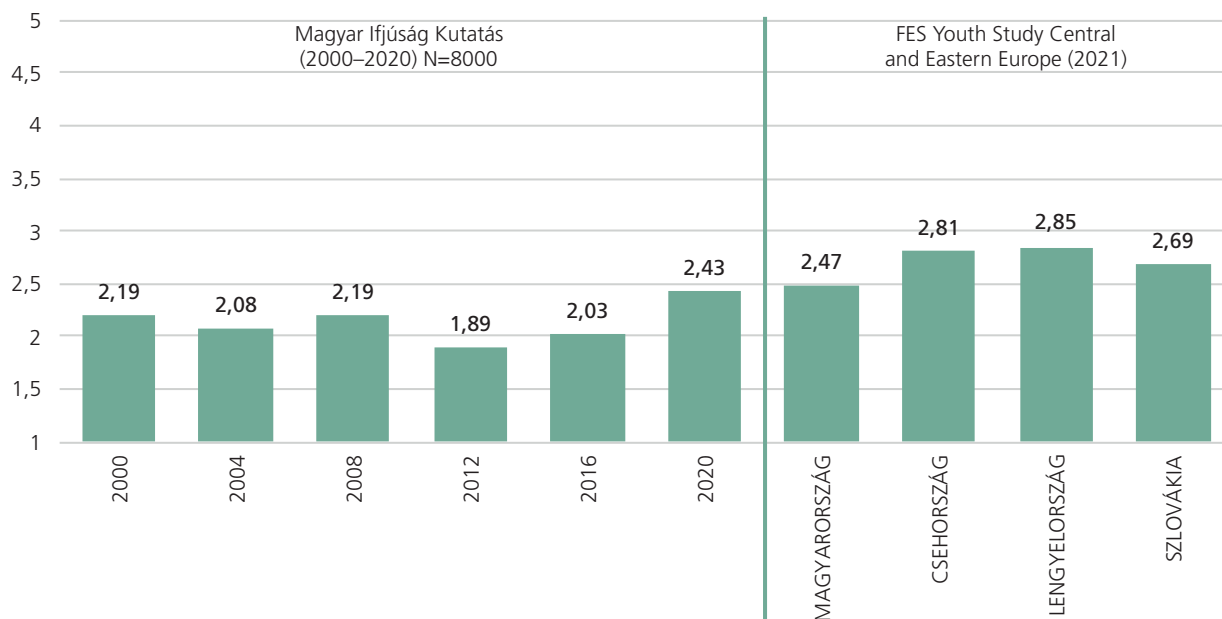
A közép-európai országok fiataljainak relatív többsége – 36 és 50 százalék közötti tartományban – inkább nem vagy egyáltalán nem érdeklődik a politika iránt. A vizsgált négy ország közül a leginkább érdeklődők a lengyelek,

akiknek 36 százaléka nem érdeklődik (1 és 2 érték az 1–5 fokú skálán) szemben a 30 százaléknyi érdeklődővel (4-es és 5-ös érték). A politika iránt legkevésbé érdeklődők pedig a magyar 15–29 évesek, hiszen pontosan a felük választotta az 1-es és a 2-es értéket, míg az érdeklődők mindössze egyötödnyien vannak. A politikai érdeklődések átlagai ezt a különbséget igazolják vissza: a magyar fiatalok érdeklődési átlaga 2,47 átlagpont, amely elmarad a szlovák (2,69), a cseh (2,81) és a lengyel (2,85) átlageredménytől.

Közép-európai összehasonlításban tehát a magyar érdeklődési mutatók inkább lefelé térnek el, ugyanakkor érdemes összehasonlítani korábbi, hazai nagymintás ifjúságkutatások adataival is. A két kutatás eredményeiből megállapítható, hogy a 4 évenként lekerdezésre kerülő, Európában szinte egyedülálló 8000 fős, személyes kutatások eredményei és a 2021 nyári vizsgálatunk politikai érdeklődési mutatói szinte hajszálra megegyeznek (20. ábra).

Korábbi önmagukhoz képest a magyar fiatalok az utóbbi években érdeklődőbbé váltak a politikai ügyek iránt, azonban ez az érdeklődés még jelentősen elmarad a hasonló korú közép-európai társaikétól.

20. ÁBRA: A POLITIKAI ÉRDEKLŐDÉS ALAKULÁSA A MAGYAR IFJÚSÁG KUTATÁSOK ÉS A FES YOUTH STUDIES ALAPJÁN (MÉNNYIRE ÉRDEKLI ÖNT A POLITIKA?) (1–5 FOKÚ SKÁLA ÁTLAGAI)

Adatok forrása 2000–2020: Szabó–Oross 2021; Magyarország–Szlovákia: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A politikai érdeklődés magasabb a férfiaknál (2,68), mint a nőknél (2,25), és a fővárosban élőkénél is lényegesen magasabb, mint az ország többi részeiben (2,77), ugyanakkor életkori szempontból, valamint az anyagi helyzet szubjektív megítélése alapján nem tehető ennyire kategorikus kijelentés. Nemzetközi kutatásokkal összhangban a magyar fiatalok politikai érdeklődése a Bourdieu-i kulturális tőke (anya iskolázottsága, saját megszerzett iskolai végzettség) mentén azonban jelentősen eltér egy mástól. Minél magasabb végzettségű az anya, és a fiatal is minél több iskolát végez el, annál magasabb lesz a politikai érdeklődése.³⁴

MINDÖSSZE MINDEN HATODIK 15–29 ÉVES BESZÉLGET GYAKRAN A SZÜLEIVEL VAGY ISMERŐSEIVEL A POLITIKÁRÓL

Az elmúlt évek különböző ifjúságszociológiai kutatásai azt mutatták, hogy a családon belüli politikáról szóló kommunikáció meglehetősen sporadikus Magyarországon (Oross–Szabó 2019a; Oross–Szabó 2019b). Ha a szülők és gyermekeik mégis beszélgetnek politikai ügyekről, akkor ezek általában negatív kontextusú interakciók formájában valósulnak meg, ugyanis a politikához főként olyan, rendkívül negatív narratívák tapadnak, mint a hazugság vagy a korrupció (Szabó–Oross 2018, Szabó 2019). A Magyar Ifjúság 2020 adatfelvétel ezen a téren is némi elmozdulást, a politikai témájú beszélgetések kisebb mértékű növekedését rögzítette (Székely et al. 2021).

A magyar 15–29 évesek 17 százaléka beszélget szüleivel vagy közvetlen ismerőseivel politikai kérdésekről, amiből 4 százalék a gyakran beszélgetők aránya. Ezzel szemben 15 százalékuk sohasem beszélget ilyen témákról, további 35 százalékuk pedig csak ritkán.

Összességében az ötfokú skálán a magyar fiatalok politikai beszélgetési átlaga 2,52 átlagpont, ami a legalacsonyabb a V4-es országok kortársai között. Nem a gyakran beszélgetők terén van elmaradása a magyar fiataloknak, hanem nálunk magasabb azok aránya, akik soha, vagy csak elvétve beszélgetnek ilyen témákról a cseh, a lengyel és a szlovák fiatalokhoz képest.

Elsősorban a szülők. Ez a furcsa, már régen túl vagyunk azon a koron, nem mindig apunak, anyunak van igaza, tudjuk, hogy a felnőttek is tévedhetnek. Mégis így elérkezik az az idő, hogy akkor vajon kinek van igaza, van egy fajta kételkedés. Teljesen más a realitás, meg amit a médiában látunk, hogy mi az, amit publikusan megosztanak velünk, mert az sem mindegy. Nem tudom, hogy mennyire nagy a jéghegy, mennyi van a víz alatt. Ha tudnék mindenről, tudnék egy olyan szavazatot adni, amihez a nevemet adom. Úgy érzem, hogy nem vagyok 100%-osan beavatva, lehet befolyásolva gondolkodom, lehet rossz döntést hozok, úgy érzem nem állok készen arra, hogy szavazzak.

(Lány, 17, Cserkút)

A szülők természetesen. Az, hogyha elolvassunk egy cikket, azt kibeszéljük a barátainkkal, megosztjuk egymás gondolatait, az nagyon sokat segít ezekben. Van, aki ezt nem hiszi el, van, aki azt nem, abból tudunk valamit összehúzgálni.

(Fiú, 17, Budapest)

Igen, hogy ki hogyan nőtt fel, ki mit látott otthon a szüleinél. Nekem az apukám bányász volt, akkor még emlékszem működött a bánya Komlón. Akkor teljesen máshogy éltünk. Én is aszerint próbálok élni, amit láttam rajtuk keresztül.

(Lány, 29, Mindszentgodisa)

³⁴ Egy regressziós modellben tesztelve a fenti szociodemográfiai és szociokulturális változók hatását a politikai érdeklődésre kitérünk, hogy sorrendben, a nem, a saját megszerzett iskolai végzettség és a fővárosi lakóhely befolyásolják leginkább a politikai érdeklődés szintjét. $R^2=0,058$, F-próba=14,042, sig=0,000.

A politikai érdeklődés és a politikai beszélgetések gyakorisága között igen magas ($r=0,699$) korreláció rögzíthető, azaz a magas érdeklődéshez intenzív kommunikáció, az alacsony érdeklődéshez pedig ritka politikai kommunikáció párosul. Az együttjárás az összes közép-európai országban igazolható, de Magyarországon a legmagasabb (és Lengyelországban a relatíve legalacsonyabb $r=0,532$).

POLITIKAI KÉRDÉSEKBEN A MAGYAR FIATALOK KONFORM ÁLLÁSPONTON VANNAK

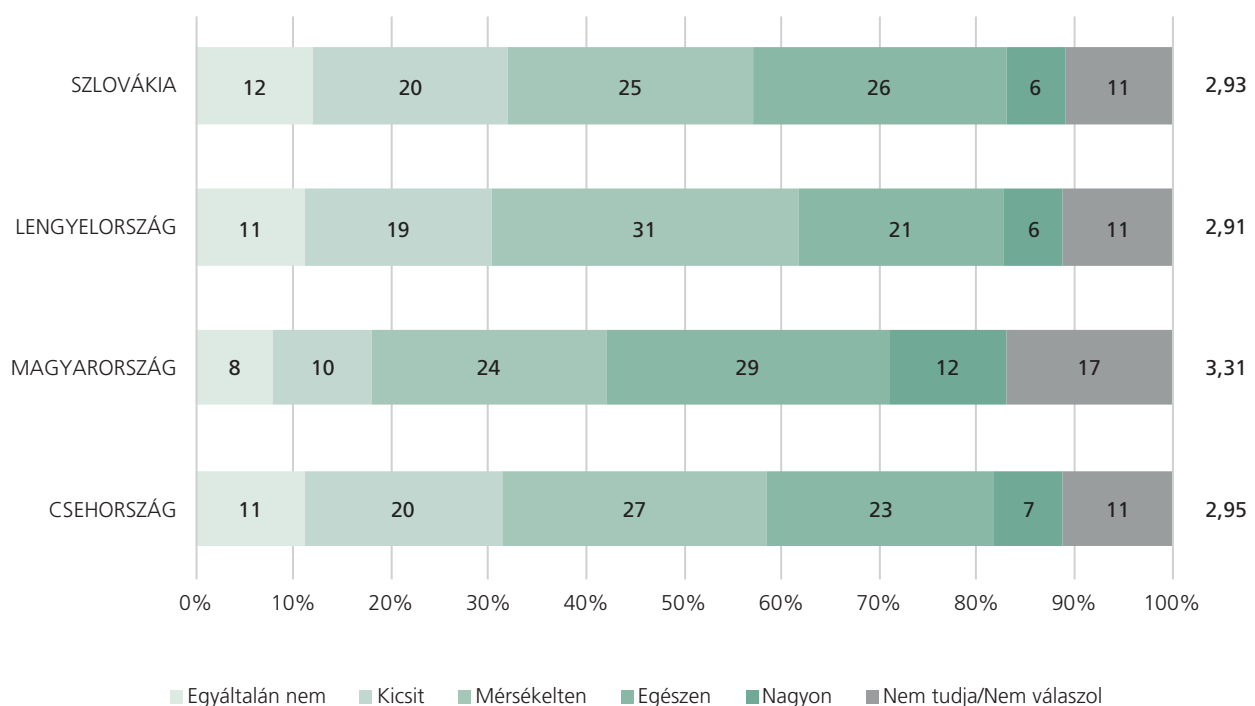
Az elmúlt 20 év kutatási tapasztalata az, hogy a magyar fiatalok következetesen politikailag konform nézeteket vallottak, a generációs lázadás nyomait csak szűk alrétgekben lehetett kimutatni (Székely et al. 2021). Nincs ez másként kutatásunkban sem.

Alapvető nézeteltérést 8 százaléknyi magyar 15–29 éves jelzett, míg 10 százalékuk mérsékelten ért egyet a szüleivel politikai kérdésekben (21. ábra). A cseh, a lengyel és a szlovák kortársakhoz képest a nonkonformok aránya Magyarországon a legalacsonyabb (21. ábra). Mégis, talán a legérdekesebb adat az, hogy mennyivel több magyar fiatal ismeri szülei politikai nézeteit és meggyőződéseit (17%), mint a többi ország fiatalja (11–11%). Ez nyilvánvalóan összefüggésben áll az alacsonyabb politikai érdeklődéssel és a politikai kommunikáció alacsonyabb szintjével.

A magyar fiatalok 12 százaléka nagyon egyetért, további 29 százalékuk pedig nagy vonalakban azonos politikai nézeteket vall szüleivel. Ezzel a magyar fiatalok értenek egyet a legnagyobb mértékben a szüleikkel a visegrádi országok között.

A szülőkkel politikai kérdésekben inkább egyetértenek a nők, a legfiatalabbak, az inkább városi környezetben élők, az anyagi helyzetüket kedvezőbben megítélők, valamint a kulturális tőkével jobban ellátott magyar fiatalok.

21. ÁBRA: POLITIKAI KONFORMITÁS A V4-ES ORSZÁGOK FIATALJAI KÖRÉBEN
(MILYEN MÉRTÉKBEN ÁLLNAK ÖSSZHANGBAN AZ ÖN POLITIKAI NÉZETEI ÉS MEGGYŐZŐDÉSEI A SZÜLEI NÉZETEIVEL?) (1–5 SKÁLA MEGOSZLÁSAI ÉS ÁTLAGOK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A MAGYAR FIATALOK ÉRZIK LEGKEVÉSBÉ, HOGY ÉRDEKEIKET REPREZENTÁLNÁK A POLITIKAI ÉLETBEN

A magyar fiatalok apolitikusságával kapcsolatos irodalom nemcsak a politikához tapadó negatív konnotációra hívja fel a figyelmet, de arra is, hogy a politikai elit exkluzív magatartása, a fiatalok politikából való kizáródása (Oross 2013) szintén hozzájárulhat ehhez. Ha úgy érzik, hogy érdekeik képviselet nélkül maradnak, ha senki sem vállalja fel az ifjúsági értékvilágot, nyilvánvalóan kevésbé fognak érdeklődni a közéleti problémák iránt. Ez azonban egy ördögi kör, mert minél inkább apolitikusak, annál kevésbé lesznek „érdekesek” és fontosak a politika számára, ugyanakkor ezt érzékelve még inkább távolabb húzódnak az ügyek intézésétől.

Vizsgálatunk eredményei szerint a mintába került magyar fiatalok abszolút többsége (51%) úgy érzi, hogy érdekeik nincsenek képviselve a nemzeti politikában, ellenkező véleményen pedig csak 14 százalékuk áll.

Összehasonlítva a közép-európai kortársak véleményét ezen adatokkal, kitűnik, hogy egyik ország fiataljai sem különösebben derűlátóak az érdekképviseletüket illetően. Országoként 1–2 százaléknyan vannak azok, akik szerint nagyon jól képviselik a politikában a fiatalok érdekeit, ugyanakkor ennyire negatív véleményen, mint a magyarok, nincsenek másutt. A legkevésbé negatív a cseh 15–29 évesek véleménye (2,52 pont egy 1–5 skálán) és ahogy jeleztük, a legnegatívabb a magyaroké (2,38 átlagpont).

Szerintem hiába van egy tömeg, ha van egy kis számú ellentömeg, akiket nagy pénz tol. Szerintem itt a pénz beleszól rendesen mindenbe. ...

Szerintem a politika 50%-ban figyelembe vehetné a fiatalabbak véleményét is. Ha nem is 100%-ban, mint ugye a 18 év felettiekét, de legalább 50-ben.

(Fiú, 16, Nyékládháza)

A reprezentáció megítélése Magyarországon ideológiai beállítódás, és leginkább politikai hovatartozás függvénye. Minél jobboldalibb, minél konzervatívabb, de mindenekelőtt minél inkább a kormánypárt támogatója a kérdezett, annál jobbra értékeli a fiatalok érdekeinek képviseletét a politikában.³⁵ Ezek az adatok is jelzik, hogy a magyarországi extrém politikai polarizációs folyamatok az élet korai szakaszában elkezdene rögzülni, és világos mintázatot mutatnak: egy fideszes fiatal, aki jobboldali, illetve konzervatív, egész egyszerűen más világot lát, mint aki ellenzéki, inkább liberálisabb, és inkább baloldali beállítódású.

A MAGYAR FIATALOK VÁLASZTÁSI HAJLANDÓSÁGA A LEGALACSONYABB A RÉGIÓBAN

Kutatásunk a politikai aktivitás eltérő egyéni bevonódást és erőforrást igénylő formáit is vizsgálta. A választási aktivitást (előző és következő választás), politikai tisztség vállalását, valamint a demokratikus állampolgári részvétel különböző formáit a petíció aláírástól a pártok, civil szervezetek munkájában való részvételen keresztül egészen a demonstrációkon való megjelenésig, amelyet a különböző szerzők más-más néven illetnek (Theocharis-van Deth, 2017).

Az előző parlamenti választáson³⁶ a magyar fiatalok 44 százaléka vett részt. 18 százalékuk jelezte, hogy szavazhatott volna, de nem ment el, míg 31 százalékuknak nem volt szavazati joga (még nem volt 18 éves). A 2018-ban legalább 18 évesek, vagyis az utolsó választáson szavazati joggal rendelkezők 62 százaléka jelezte, hogy ott volt a választáson. Érdemes azonban jelezni, hogy 3 év távlatában a retrospektív emlékezet jelentős torzítása lehetséges.

³⁵ Lineáris regressziós modellt futtattunk 9 ideológiai, politikai és szocio-demográfiai, szociokulturális változó bevonásával. A modell magyarázó ereje: $R^2=0,119$; F-próba: 9,817, sig=0,000. Szignifikáns magyarázó változók az ellenzéki-kormánypárti $\beta=-0,175$; liberális-konzervatív $\beta=0,127$; a bal-jobb $\beta=0,107$; mérsékelt-radikális $\beta=-0,082$; anyai iskolázottsága $\beta=0,093$.

³⁶ Magyarországon az utolsó parlamenti választás 2018. április 8-án zajlott.

A V4-es országok fiataljai előző választáson való részvételi adatainak összehasonlítása módszertanilag nehezen indokolható, mivel különböző években voltak a választások. Szlovákiában 2020-ban, Lengyelországban 2019, míg Csehországban 2017-ben. Ha a fiatalok válaszait vizsgáljuk, pont ilyen sorrendben kapjuk meg a résztvevők arányát: legmagasabb a szlovákoknál (60%), és a legalacsonyabb a csehekénél (41%).

Érdekesebb és főleg módszertani szempontból indokoltabb ugyanakkor a jövőbeni részvételi hajlandóságra adott válasz (22. ábra).

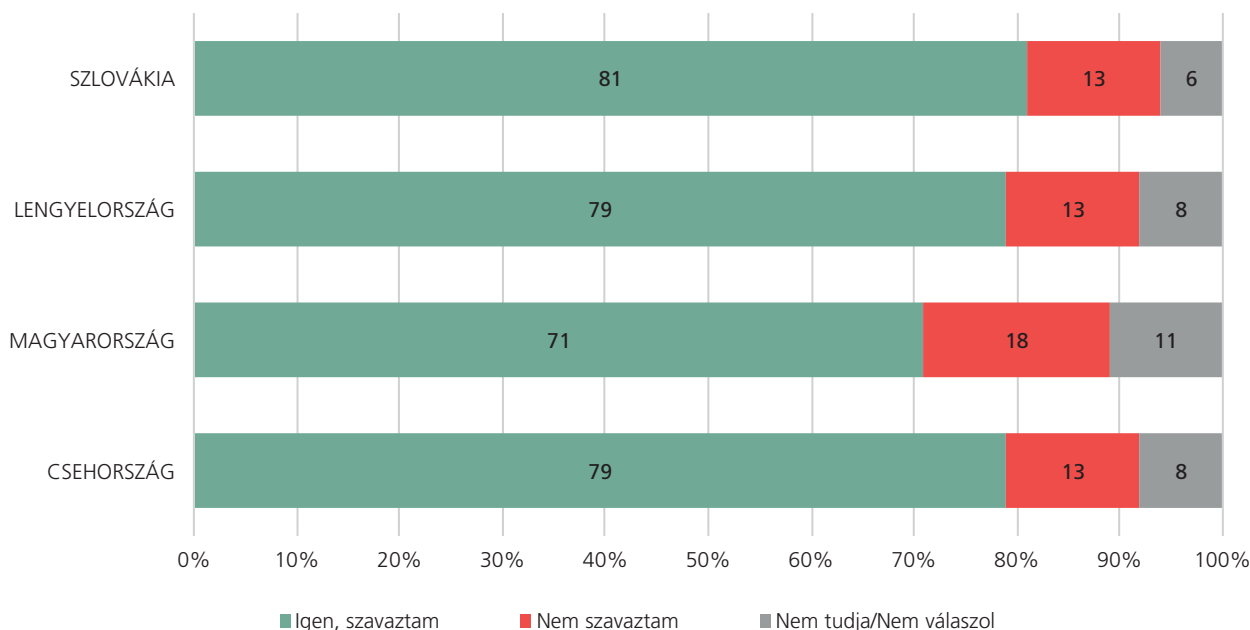
A szlovák fiatalok szeretnék legnagyobb arányban részt venni egy esedékes parlamenti választáson (81%; 18 évesek és idősebbek: 81%), míg a magyarok a legkevésbé (71%; 18 évesek és idősebbek: 71%).

Ennek oka, hogy a vizsgált 4 ország közül hazánkban a legmagasabb a választási részvételt egyértelműen elutasítók aránya (18%), de a bizonytalanok is többen vannak, mint a többi közép-európai országban.

A magyar fiatalok körében az átlagnál alacsonyabb a részvételi hajlandóság a közép- (esetleg alacsonyabb) intézménybe járóknál, valamint az iskolát már befejezettekénél, a 19–24 évesek, valamint leginkább a legfeljebb 8 osztályt végzett anyák gyermekeinél. Bár Lengyelország kivételével a másik két országban is statisztikailag értelmezhető különbség van az anya növekvő iskolai végzettsége és a választási hajlandóság növekedése között, de Magyarországon ez kiugró mértékű, az alacsony végzettségűeknél tapasztalható alacsony és a diplomásoknál regisztrálható magas részvétel miatt.

A politikai részvétel hagyományos formáihoz tartozik (Theocharis-van Deth, 2017) a politikai tisztség vállalása. Ennek a valószínűsége minden országban alacsony, és a válaszok között alig-alig mutatható ki különbség. Jelenleg politikai tisztsége van a magyar fiatalok 1 százalékának és örömmel venne egy ilyen lehetőséget további 9 százalékuk, míg egyharmaduk kategorikusan, további egynegyedük pedig inkább elutasítja azt. A politikai tisztségek elfogadása és elutasítása terén világos gender-szakadék mutatható ki mind a négy vizsgált országban. A férfiak ugyanis jóval nyitottabbak a politikai szerepek betöltése iránt, mint a női megkérdezettek. Magyarországon a kérdésre választ adó

22. ÁBRA: VÁLASZTÁSI RÉSZVÉTELI HAJLANDÓSÁG A V4-ES ORSZÁGOK FIATALJAI KÖRÉBEN (HA ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOKRA KERÜLNE SOR, ÉS ÖN JOGOSULT LENNE SZAVAZNI, AKKOR SZAVAZNA?) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

nők 44, a férfiak 27 százaléka jelezte, hogy semmiképp sem töltene be funkciókat, nyitottságra pedig 7, illetve 12 százaléuk mutatott hajlandóságot. Mind a négy országban a jobboldali 15–29 évesek fogadnák legnagyobb örömmel a politikai tisztségeket. A cseh jobboldali (1–10-es skála 8–10-es érték) 15–29 évesek 16, a magyarok 22, míg a lengyel és szlovák fiatalok 23–23 százaléka látna el szívesen politikai posztot. A baloldalon kisebb a „lelkese-dés”: a fenti országsorrendben 9, 12, 10, illetve a szlovák fiataloknál 21 százalék ez az arány.

A MAGYAR FIATALOK POLITIKAI AKTIVITÁSA LÉNYEGESEN ALACSONYABB, MINT A V4-ES TÁRSAIKÉ

Ahogy erre fentebb utaltunk, a magyar fiatalok apolitikusságáról, apatikuságáról és passzivitásáról jó néhány írás keletkezett az utóbbi években. Ezek az empirikus adatokra építő elemzések egyöntetűen jelezték, hogy a magyar fiatalok Európában a legkevésbé aktívak közé tartoznak, és ez a jellegzetesség érdemben nem változik az idő előrehaladtával.

Kutatásunk hat demokratikus aktivitási formában való részvételt, illetve részvételi szándékot vizsgált.³⁷ Ezek a következők:

- tiltakozó levelet, politikai nyilatkozatot írt alá/tá-mogatott egy online petíciót (későbbiekben lásd petíció);
- Részt vett egy tüntetésen (későbbiekben lásd tüntetés);
- önkénteskedett, vagy részt vett civil szervezetek, egyesületek, alapítványok tevékenységeiben (későbbiekben lásd civil aktivitás);
- tevékenykedett politikai pártban vagy más politikai szervezetben (későbbiekben lásd pártmunka);
- politikai vagy környezetvédelmi okokból felhagyott egy termék vagy szolgáltatás vásárlásával (későbbiekben lásd bojkott);
- részt vett valamilyen online politikai kezdeményezésben/csoportban (későbbiekben lásd online aktivitás).

³⁷ Pontos kérdés: A politikai szerepvállalásnak különféle módjai vannak. Végzett vagy végezne a következő tevékenységek bármelyikét?

A pandémia miatt 2020 elejétől kezdődően alig-alig lehetett utcai demonstrációkat, tüntetéseket,³⁸ de még aláírásgyűjtő akciókat sem szervezni, így a kutatás nem szűkítette le a kérdés időtartamát az egyébként szokásos „elmúlt 12 hónapra”.

Bármilyen részvételi formát is vizsgálunk, adataink világosan jelzik, hogy a magyar 15–29 évesek politikai részvétele és részvételi szándéka messze elmarad a V4-es országokban élő kortársakétól.

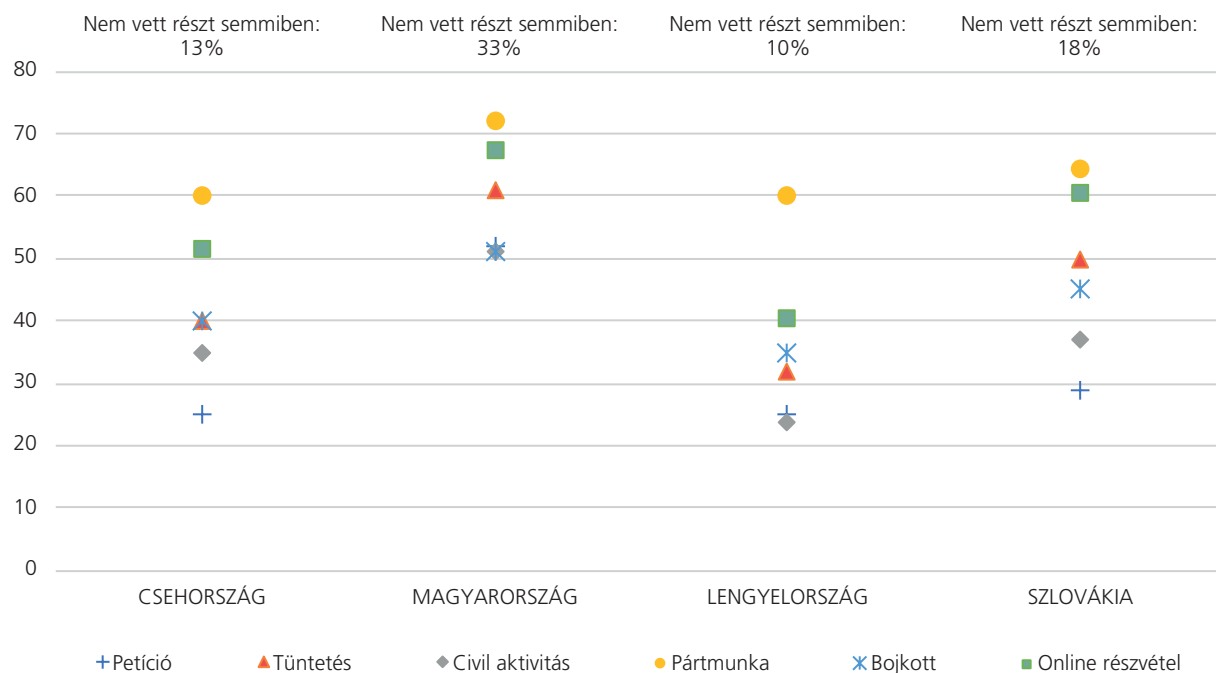
A magyar fiatalok 12 százaléka jelezte, hogy részt vett petíció aláírásában, további 26 százaléuk pedig azt nyilatkozta, hogy bár még nem írt alá politikai petíciót, ezt a későbbiekben megtenné. Az aktuális és a várható (potenciális) részvétel között, tehát kétszeres a különbség. Tüntetésen 19 százaléuk vett részt és további 17 százaléuk nyilatkozott jövőbeni hasonló terveiről. A civil szervezeti aktivitásuk egyötödös, és kb. ennyien a jövőben is hajlandók lennének önkéntes munkát folytatni. Mintegy hetedük segítette politikai pártok munkáját, de csak 6 százaléuk tenné ezt a jövőben. Bojkott tevékenységet 16 százaléuk folytatott, és itt a második legmagasabb (23%) azok aránya, akik fontolgatják ezt a típusú részvételt. Végül pedig egyhetedük részt vett valamilyen online politikai kezdeményezésben, további 11 százaléuk pedig a jövőben venne részt.

Érdemes ezeket az adatokat kontextusba helyezni. Egyetlen olyan részvételi forma sincs, ahol az aktuális és a potenciális részvétel ne a magyar fiataloknál lenne a legalacsonyabb. Ezt mutatja a 23. ábra, amelyből az is kitűnik, hogy ha a részvételeket összegezzük, akkor mindent összeadva a magyar 15–29 évesek harmadának nem volt semmilyen politikai aktivitása, míg a többi országban mindössze 10 és 18 százalék között mozog a politikai passzivitás mértéke.

³⁸ Sőt, Magyarországon, a rendkívüli jogrend bevezetésével tételesen tiltottá vált a tiltakozó akciók megszervezése.

23. ÁBRA: POLITIKAI RÉSZVÉTEL HIÁNYA A V4-ES ORSZÁGOK FIATALJAI KÖRÉBEN

(A POLITIKAI SZEREPVÁLLALÁSNAK KÜLÖNFÉLE MÓDJAI VANNAK. VÉGZETT VAGY VÉGEZNÉ A KÖVETKEZŐ TEVÉKENYSÉGEK BÁRMELYIKÉT?) („NEM VETT RÉSZT” KATEGÓRIA MEGOSZTLÁSA, SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

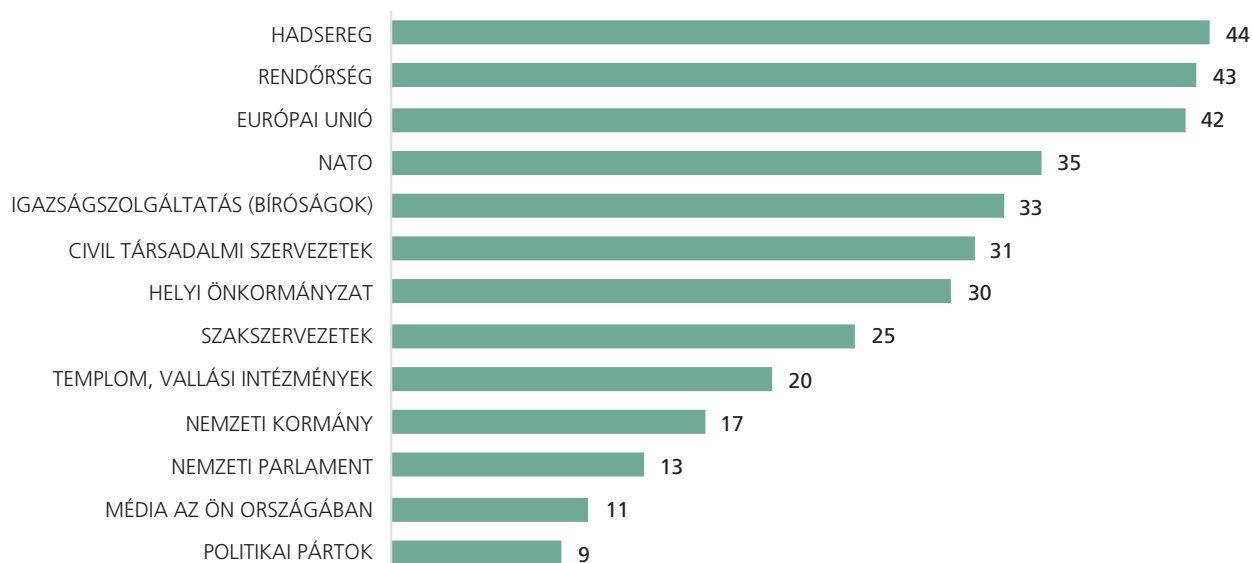
INTÉZMÉNYI BIZALOM ÉS A DEMOKRÁCIA MEGÍTÉLÉSE

Több kutató az intézményi bizalmat tekinti a hatékony kormányzati működés egyik alappilléérének. Európai adatok alapján a magasabb intézményi bizalom mikroszinten magasabb személyközi bizalommal, makroszinten pedig magasabb gazdasági teljesítménnyel jár együtt, ugyanakkor Kelet-Közép-Európa „friss demokráciáiban” alacsonyabb és volatilisabb is a bizalom szintje (Boda–Medve-Bálint 2012).

A magyar fiatalok között a legtöbben a karhatalmi szervezetekben (44% és 43%), valamint az Európai Unióban bíznak meg (42%). A legkevesebben a politikai intézményekben és a médiában bíznak (20% alatt). A magyar fiatalok harmada bízik a NATO-ban, a bíróságokban, civilekben és önkormányzatokban, negyede a szakszervezetekben és ötöde a vallási intézményekben (24. ábra).

A bizalmi lista hasonló a régió más országaiban is. A többi visegrádi országban is a hadseregben bíznak a legtöbben és a rendőrség is jól szerepel (Csehországban és Szlovákiában a harmadik, Lengyelországban az ötödik a listán). További hasonlóság, hogy a nemzetközi szervezetek is a leginkább megbízhatónak tartott intézmények közé tartoznak. A NATO Csehországban és Lengyelországban a harmadik és Szlovákiában a negyedik, míg az EU Szlovákiában és Lengyelországban a második, Csehországban az ötödik helyet foglalja el a bizalmi listán. A lista végén a régió többi országában is többnyire a politikai intézmények állnak. Átlagosan a magyar fiataloknak a legmagasabb az átfogó intézményi bizalom szintje, akiket a csehek követnek, míg a szlovák és lengyel fiataloknak a legalacsonyabb.

24. ÁBRA: INTÉZMÉNYI BIZALOM A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN
(AZOK ARÁNYA, AKIK KELLŐEN VAGY TELJESEN BÍZNAK AZ ADOTT INTÉZMÉNYEKBEN) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

2. TÁBLÁZAT: INTÉZMÉNYI BIZALOM VÁLTOZÓK KORRELÁCIÓS TÁBLÁJA

	NEMZETI PARLAMENT	NEMZETI KORMÁNY	CIVIL TÁRSADALMI SZERVEZETEK	POLITIKAI PÁRTOK	HELYI ÖNKORMÁNYZAT	HADSEREG	IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS (BÍRÓSÁGOK)	RENDŐRSÉG	TEMPLOM, VALLÁSI INTÉZMÉNYEK	MÉDIA AZ ÖN ORSZÁGÁBAN	SZAKSZERVEZETEK	NATO	EURÓPAI UNIÓ
NEMZETI PARLAMENT													
NEMZETI KORMÁNY	0,72												
CIVIL TÁRSADALMI SZERVEZETEK	0,18	0,10											
POLITIKAI PÁRTOK	0,60	0,54	0,25										
HELYI ÖNKORMÁNYZAT	0,43	0,40	0,37	0,40									
HADSEREG	0,39	0,36	0,23	0,34	0,39								
IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS (BÍRÓSÁGOK)	0,47	0,44	0,21	0,37	0,42	0,46							
RENDŐRSÉG	0,45	0,45	0,19	0,35	0,42	0,60	0,58						
TEMPLOM, VALLÁSI INTÉZMÉNYEK	0,48	0,47	0,20	0,41	0,42	0,38	0,39	0,39					
MÉDIA AZ ÖN ORSZÁGÁBAN	0,44	0,42	0,25	0,47	0,37	0,26	0,32	0,32	0,33				
SZAKSZERVEZETEK	0,38	0,31	0,47	0,36	0,48	0,36	0,38	0,36	0,32	0,35			
NATO	0,12	0,01	0,38	0,25	0,28	0,25	0,28	0,25	0,05	0,22	0,32		
EURÓPAI UNIÓ	0,25	0,14	0,38	0,33	0,30	0,39	0,34	0,31	0,17	0,21	0,35	0,56	

Megjegyzés: A táblázatban színekkel is jelöltük, hogy mennyire erős a kapcsolat két változó között. Minél erősebb a két változó együttmozgása (minél közelebb van az 1-es értékhez a korrelációs együttható), annál sötétebb piros a cella. Minél gyengébb a két változó együttmozgása (minél közelebb van a 0-s értékhez a korrelációs együttható) annál sötétebb zöld a cella.

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

Leginkább a karhatalmi szervezetben és az EU-ban bíznak a magyar fiatalok, legkevésbé a politikai intézményekben és a médiában.

A különböző intézményekbe vetett bizalomszintek közötti összefüggéseket is vizsgáltuk a magyar fiatalok körében (2. táblázat). Ez alapján három csoport körvonalozódott egyértelműen. A politikai intézményekbe vetett bizalom (nemzeti parlament, nemzeti kormány, politikai pártok) többnyire együtt mozgott. Az igazságszolgáltatásba és karhatalmi szervezetbe (rendőrség, katonaság) vetett bizalom, illetve a nemzetközi szervezetekbe (EU, NATO) vetett bizalom szintén erősen összefüggött.

A magyarok bizalomszintjét vizsgáló kutatások alapján a „bizalmi elit” tagjai (akiknek magasabb a személyközi és intézményi bizalmi szintje) többen vannak a szociálisabb emberek (társasági életet gyakrabban élők, több személyes kapcsolattal rendelkezők), a magasabb végzettségűek, a vagyonosabbak és az állandó munkaszerződéssel foglalkoztatottak között (Grünhut-Bodor 2015). Egyebek mellett ezeknek a tényezőknek a hatását a bizalomra tanulmányunk is vizsgálta. A különböző tényezők hatását a magyar fiatalok bizalomszintjére többváltozós modellekkel elemeztük.³⁹ Ehhez létrehoztunk egy bizalmi indexet (1-től 5-ig tart), ami a 13 intézményi bizalmat mérő kérdés egyszerű átlaga.

A kormánypártiaknak szignifikánsan magasabb a bizalomszintje, mint a bizonytalan szavazóknak. Az ellenzék támogatóinak bizalomszintje nem tér el szignifikánsan a bizonytalan szavazókétól. A súlyosan nélkülözők csoportjánál az összes vagyoni csoportnak nagyobb a bizalomszintje. Az állás nélküliektől egyedül a határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottaknak magasabb szignifikánsan a bizalomszintje. A templomba járó választóknak is magasabb a bizalomszintje, mint akik nem járnak vallási eseményekre. A fenti tanulmányal azonban ellentmon-

dásban áll, hogy eredményeink alapján felsőfokú végzettségűeknek alacsonyabb a bizalomszintje az alacsony végzettségűeknél.

A magyar fiatalok intézményi bizalomszintje alacsonyabb a súlyosan nélkülözők és a felsőfokú végzettségűek körében. Ugyanakkor jobban bíznak az intézményekben a kormánypártiak, a templomba járó fiatalok, és azok, akiknek ideiglenes munkaszerződése van.

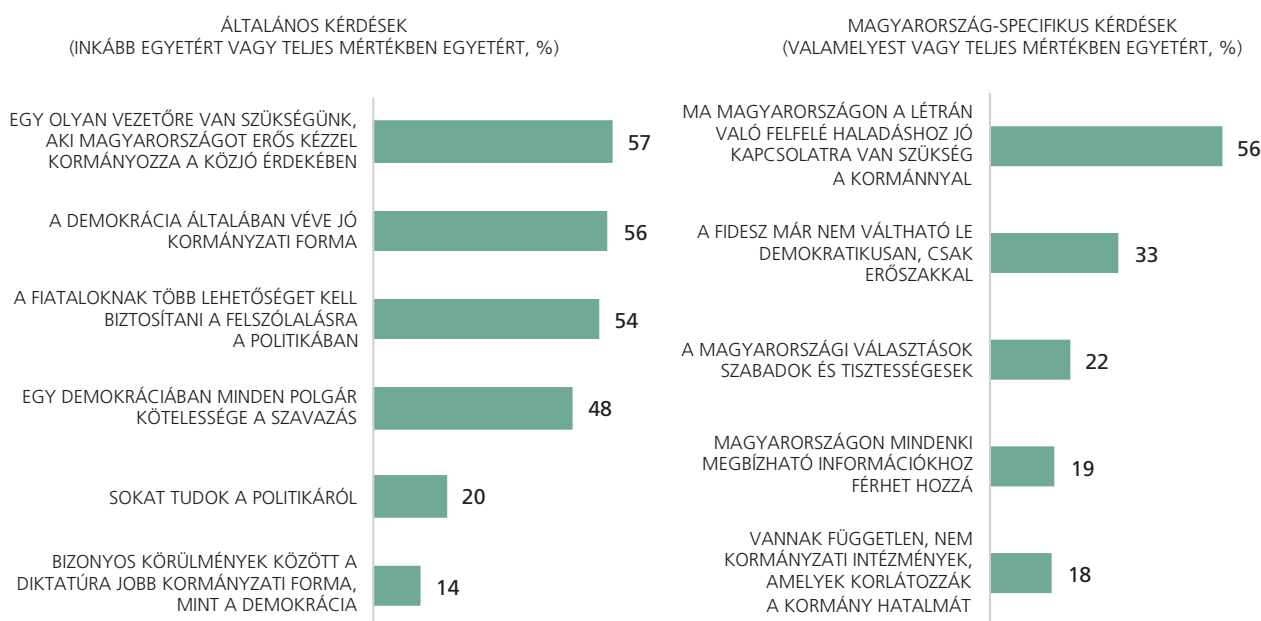
A MAGYAR DEMOKRÁCIA MEGÍTÉLÉSE

A magyar fiatalok többsége (57%) szerint erőskezdő vezetőre van szüksége az országnak. Ez kiugróan magas arány a térségben, mivel a többi országban csak a fiatalok harmada (29–35%) gondolkozik hasonlóan. A magyar fiatalok többsége ugyanakkor azt gondolja, hogy a demokrácia jó kormányzási forma (56%), illetve azt, hogy több beleszólásra van szüksége a fiataloknak a politikában (54%). A demokráciát a többi visegrádi országban is pozitívan értékeli a többség (53–65%), a fiatalok beleszólását viszont valamelyest többen igénylik, mint a magyar fiatalok (63–70%).

A fiatalok közel fele (48%) gondolja állampolgári kötelességnek a szavazást. Ez közepes értéknek számít a régióban, egyedül Lengyelországban gondolja kiugróan sok fiatal állampolgári kötelességnek a szavazást (63%). Fontos kiemelni azonban, hogy csupán minden ötödik magyar fiatal tartotta magát politikailag tájékozottnak, ami a többi országhoz hasonló arány (18–25%). Kevesen vannak ugyanakkor Magyarországon (14%) és a többi V4-es országban is (16–21%) azok a fiatalok, akik szerint a diktatúra tud jobb lenni, mint a demokrácia (25. ábra).

³⁹ Lineáris regressziós modellt futtattunk, $R^2=0,135$, $N=1097$. Az elemzésben a függő változó a fent leírt bizalmi index volt, míg magyarázó változónak a nemet, korcsoportokat, végzettségi szintet, politikai hovatartozást, vagyoni csoportokat, a foglalkoztatás típusát és a templomba járás gyakoriságát vontuk be. A felsőfokú végzettség hatása 0,17 pont ($p<0,05$), a kormánypártiság hatása 0,37 pont ($p<0,01$). Az állandó szerződéssel foglalkoztatottak között a teljes állásúak 0,295 ponttal ($p<0,05$); a részmunkaidősöknek 0,245 ponttal ($p<0,01$) magasabb a bizalomszintje az állás nélkülieknél. A vagyoni csoportok hatása 0,22–0,35 pont ($p<0,01$ vagy $p<0,05$). A templomba ritkán látogatók hatása 0,2 pont, a rendszeresen templomba járók hatása 0,3 pont ($p<0,01$).

25. ÁBRA: A DEMOKRÁCIA FOGALMÁNAK ÉS MAGYARORSZÁGI ÁLLAPOTÁNAK MEGÍTÉLÉSE

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

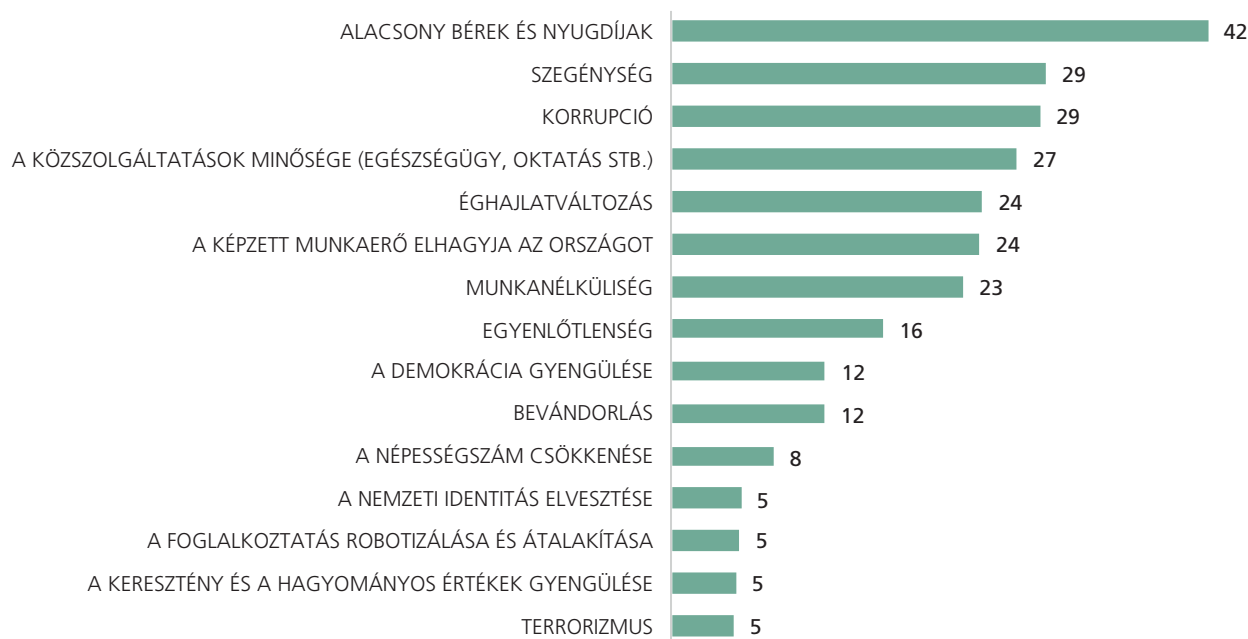
Kutatásunk Magyarország-specifikus kérdéseiből kiderül, hogy jelentős a kormányzás és a demokrácia helyzetével kapcsolatos elégedetlenség és kiábrándultság. A válaszadók többsége (56%) úgy gondolja, hogy Magyarországon az érvényesülés feltételét a jó kormányzati kapcsolatok jelentik.

A pártos polarizáció eredményeként a válaszadók, ezen belül is az ellenzékiek döntő többsége úgy gondolja, hogy Magyarországon a jó kormányzati kapcsolatok jelentik az érvényesülés feltételét. A magyar fiatalok harmada (33%), az ellenzékiek több mint fele szerint csak erőszakkal lehet leváltani a Fideszt. Míg a kormánypárti magyar fiatalok közel hattizede szerint Magyarországon a választások szabadok és tisztességesek, az ellenzékieknél ez az arány 10 százalék körül van. Csupán minden ötödik fiatal gondolja, hogy hozzáférhetőek megbízható információk a nyilvánosságban (19%), és hogy működik a fékek és ellensúlyok rendszere (18%). Mátériális ügyeket, a korrupciót, a klímaváltozást tartják sokan veszélynek.

A magyar fiatalok jövőre vonatkozó problématerképét toronymagasan az alacsony bérek és nyugdíjak kérdése dominálja: ezt tízből négyen nevezték meg a három legfontosabb hosszú távú kihívás egyikeként (26. ábra). Ezt követően egy törés következik: a szegénységet és a korrupciót 29%-29% nevezte meg. Hasonlóan sok fiatal aggaszt a közszolgáltatások rossz minősége, ideértve az oktatást és egészségügyet.

A magyar fiatalok közül a legtöbben a bérek és nyugdíjak alacsony szintjét tartják a következő tíz év legnagyobb problémájának. Egyéb mátériális ügyek mellett (szegénység, közszolgáltatások minősége, munkaerőpiaci kivándorlása és munkanélküliség) a korrupciót és a klímaváltozást is sokan tartják meghatározó problémának. A magyar ellenzék és kormány szimbolikus ügyei azonban a lista végén vannak.

**26. ÁBRA: A KÖVETKEZŐ ÉVTIZED LEGFONTOSABB KIHÍVÁSAI A MAGYAR FIATALOK SZERINT
(ÖN SZERINT AZ ALÁBBIK KÖZÜL MELYEK LESZNEK A LEGNAGYOBB PROBLÉMÁK, AMELYEKSEL
ORSZÁGA SZEMBESÜL A KÖVETKEZŐ ÉVTIZEDBEN? (VÁLASSZON HÁROM ELEMET, SZÁZALÉK)**

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A FES és Policy Solutions 2021 márciusi kutatása hasonló képet mutat az egész magyar társadalomra vetítve, bár a feltett kérdés kutatásunkkal nem volt azonos (Bíró-Nagy–Laki–Szászi 2021).⁴⁰ Az idézett felmérés alapján a magyarok az ország legfőbb problémáinak a megélhetés magas költségeit, az alacsony fizetéseket és az egészségügy alacsony színvonalát tartják. Vagyis a fiatalok problémaérzékelését a teljes magyar társadalomhoz hasonlóan a materiális ügyek dominálják, azzal a különbséggel, hogy jelen kutatás alapján a fiatalok számára fontosabb a korrupció, a kivándorlás és a klímaváltozás kérdése.

A klímaváltozás témája az USA-ban és több európai országban is jobban foglalkoztatja a fiatalokat, bár az életkor hatását jelentősen befolyásolja, hogy mennyire

jövő-orientáltak az emberek (Geiger-Velez, 2021). Magyarországon a 30 év alatti fiatalokra szinte egyedül ebben a témában jellemző, hogy mozgatórugói a politikai aktivizmusnak (Mikecz 2020).⁴¹ Mindezek ellenére a klímaváltozás így is csak a magyar 15–29 évesek negyedénél fért be a 3 legfontosabbnak tartott probléma közé (5. hely a problémalistán). Ez a többi visegrádi országhoz képest is viszonylag alacsony arány. Csehországban a klímaváltozás a leggyakrabban megnevezett ügy (38%), Szlovákiában a második (34%), Lengyelországban a harmadik (29%) a problémalistán.

A magyar fiatalok a klímaváltozáshoz hasonló arányban neveztek meg munkával kapcsolatos ügyeket az ország előtt álló fő veszélyként: a képzett munkaerő kivándorlását (24%) és a munkanélküliség problémáját (23%). A korrupció kivételével az ellenzék és kormánypárt szimbolikus ügyeit csak kevesen említették a következő tíz év meghatározó problémái között. A baloldal szá-

⁴⁰ Az ifjúságkutatással szemben az idézett kutatásban nem a jövőre vonatkozó problémák megnevezésére kérték a válaszadókat, a feltett kérdés a következő volt: „Ön melyik hármat tartja ezek közül a legnagyobb problémának Magyarországon?”. A felsorolt problémák nagy része átfedésben volt, de a két kutatás problémalistája nem azonos. A módszertani különbségekből adódóan a fenti összehasonlítás nem lehet tökéletes, de a főbb azonosságok és különbségek jól kirajzolódnak.

⁴¹ Ennek a megnyilvánulási formái a klímabeszűzések, a Fridays for Future magyarországi akciói. Ezen túl a Színház- és Filmművészeti Egyetem magánalapítvány szervezése elleni tüntetések, a Free SZFE akciói tudtak még elsősorban fiatalokat mozgósítani a 2010-es évek végén.

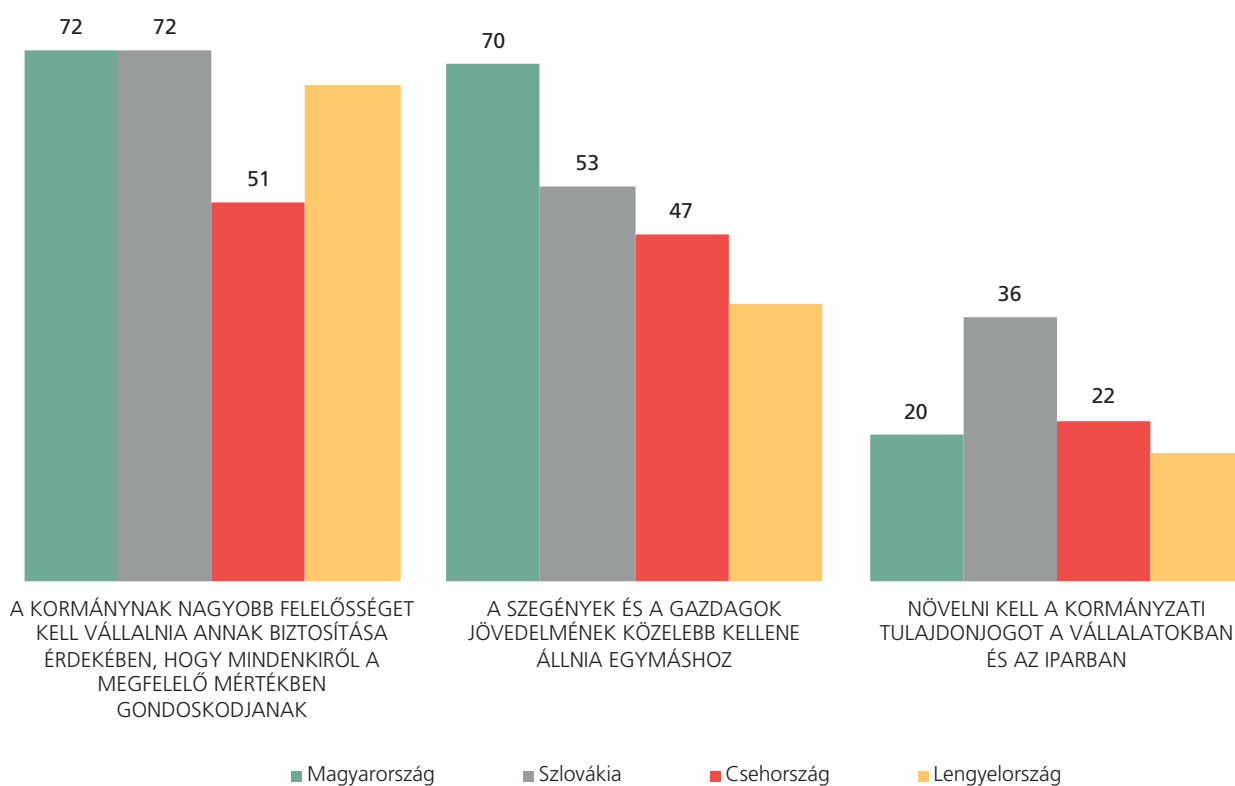
mára különösen fontos egyenlőtlenségeket csak 16% tartotta a legfontosabb problémák egyikének, az ellenzéki összefogás egyik húzótemáját, a demokratikus lejtmenetet 12% említette. A kormányoldal fő témáját, a bevándorlást ugyancsak 12% említette, a terrorizmust pedig csak 5%, annak ellenére, hogy az egész társadalomban és a fiatalok körében is magas a bevándorlás elutasítottsága.

A magyar kormánypártok által kommunikált pozitív világnézet az ország nemzeti és keresztény értékeinek megőrzésére, kereszténydemokrácia koncepciójára épül (Coakley 2021). Ugyanakkor a fiatalok számára ezek nem fontos témák, csak minden huszadik magyar fiatal említette a főbb problémák között a nemzeti identitás esetleges elvesztését, a keresztény és hagyományos értékek gyengülését. A 4. ipari forradalom még nagyon kevés 15–29 éves érzékelésében jelenik meg komoly fenyegetésként: az automatizációt, a munkahelyek robotizálását szintén csak 5% sorolta a legfőbb problémák közé.

NAGYOBB ÚJRAELOSZTÁST SZERETNÉNEK A FIATALOK, DE AZ ÁLLAM NÖVEKVŐ GAZDASÁGI SZEREPVÁLLALÁSA NÉLKÜL

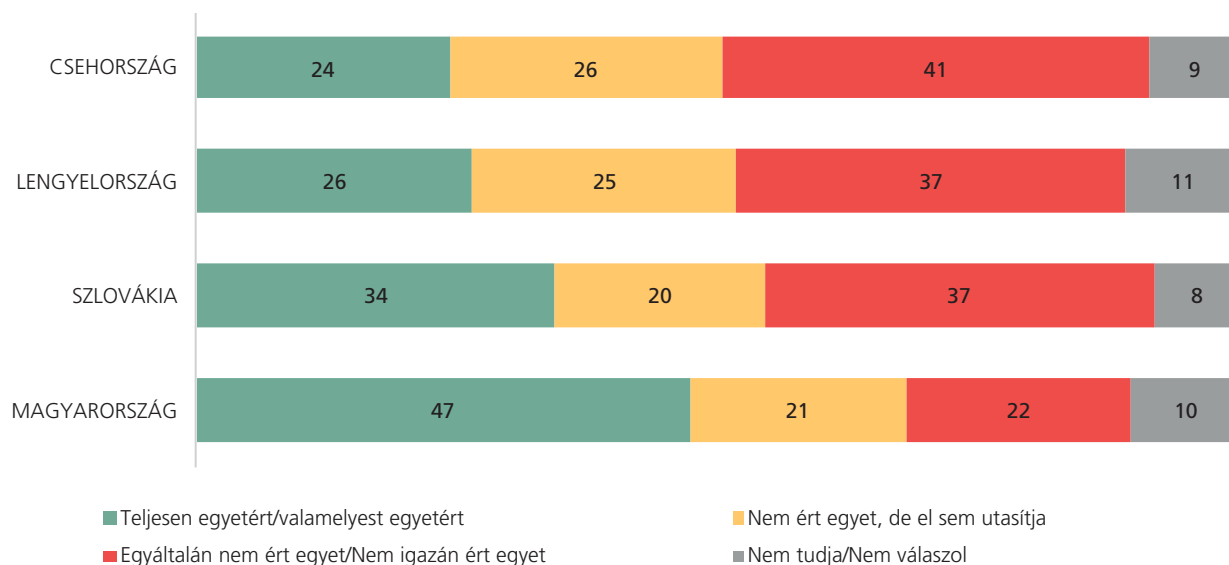
A különböző redistribúciós politikák közül a szociális védőháló fejlesztésének a legnagyobb a támogatottsága az összes visegrádi országban. Azzal értettek legnagyobb arányban egyet mind a négy országban a fiatalok, miszerint a kormánynak nagyobb felelősséget kell vállalnia, hogy mindenkiről megfelelő mértékben gondoskodjanak (27. ábra). Magyarországon és Szlovákiában 72%–72%, Lengyelországban 67%, míg Csehországban csak 51% volt ezen az állásponton. Hasonló arányban gondolták a magyar fiatalok, hogy csökkenteni kellene az egyenlőtlenségeket (70%), míg a többi országban már jóval (17–32 százalékponttal) kevesebben értettek ezzel egyet.

27. ÁBRA: ÚJRAELOSZTÁSI SZAKPOLITIKÁK TÁMOGATOTSÁGA A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN (AZOK ARÁNYA, AKIK INKÁBB VAGY TELJES MÉRTÉKBEN EGYETÉRTENEK) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

28. ÁBRA: AZ ALAPJÖVEDELEM TÁMOGATOTTSÁGA A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN
(EGYETÉRT-E AZZAL, HOGY MINDEN POLGÁRNAK, BELEÉRTVE A DOLGOZÓKAT IS, GARANTÁLT JÖVEDELMET KELL KAPNIA AZ ÁLLAMTÓL, ANÉLKÜL, HOGY MUNKAIGÉNYRE LENNE SZÜKSÉG [ÁLTALÁNOS ALAPJÖVEDELEM]?)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

Az állam gazdasági jelenlétével már jóval szkeptikusabban a fiatalok a térségben. A magyar fiataloknak csak az ötöde gondolja jó ötletnek a kormányzati tulajdon növelését a vállalatokban és az iparban. Hasonló ennek a támogatottsága Csehországban és Lengyelországban (22% és 17%), míg Szlovákiában kiemelkedően sokan támogatják az állami szerepvállalás növelését (36%). Az adatokból összességében az látszik, hogy sokat várnak a fiatalok az államtól, de jóval kevésbé bíznak abban, hogy képes megfelelni az elvárásoknak.

A magyar fiatalok nagy többsége támogatja a gondoskodó államot (72%) és az egyenlőtlenségek csökkentését (70%). Csupán a fiatalok ötöde növelné ugyanakkor az állami tulajdont a gazdaságban.

Az alapjövedelmet a térségben Magyarországon támogatják a fiatalok kimagaslóan sokan (28. ábra). A magyar fiatalok közel fele (47%) egyetért a feltétel nélküli garantált jövedelem bevezetésével, és csupán az ötödük elutasító (22%), szintén ötödük pedig semleges állásponton van (21%). Ezzel szemben a többi országban relatív többségben vannak az alapjövedelmet elutasító fiatalok.

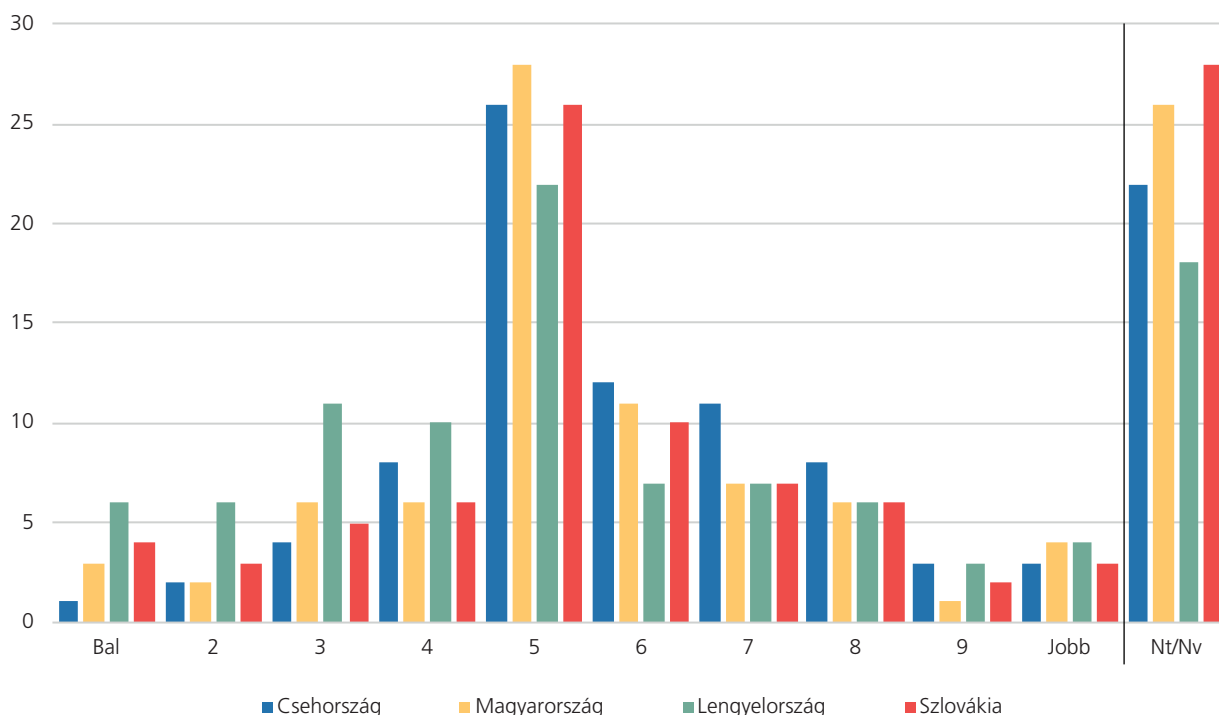
A V4-ek közül Magyarországon kimagasló az alapjövedelem népszerűsége: a fiatalok fele támogatja (47%) és csupán ötöde (22%) ellenzi a bevezetését.

Ezek az eredmények konzisztensek korábbi kutatásokkal, melyek alapján Magyarországon többségben vannak azok, akik támogatják az alapjövedelmet (73%) és egyetértenek azzal, hogy az államnak feladata az egyenlőtlenségek csökkentése (82%) (Bíró-Nagy–Laki–Szászi 2020). A korábbi kutatáshoz képest az alapjövedelem alacsonyabb támogatottsága vélhetően nem életkori mintát mutat, hanem módszertani okokból (a kérdés különböző szövegezéséből) adódik⁴², mivel az idézett kutatásban az összes korcsoportban nagy többségben voltak az alapjövedelem támogatói.

⁴² A fent idézett kutatásban a következő kérdéssel mérték fel az alapjövedelem támogatottságát: „Az alapjövedelem támogatói szerint az államnak mindenki számára biztosítani kell a megélhetéshez szükséges minimumot. Az alapjövedelem ellenzői szerint az államnak nem feladata mindenki számára biztosítani a megélhetéshez szükséges minimumot, mivel azt elsősorban mindenkinek a saját feladata megteremteni. Ön melyik állítással ért egyet?”

29. ÁBRA: IDEOLÓGIAI HOVATARTOZÁS A V4-ES FIATALOK KÖRÉBEN

(AMIKOR AZ EMBEREK POLITIKAI MEGGYŐZŐDÉSÜKRŐL BESZÉLNEK, TÖBBNYIRE BAL- ÉS A JOBBOLDALRÓL BESZÉLNEK. EGY ILYEN SKÁLÁN HOL HELYEZNÉ EL SAJÁT NÉZETEIT, ÁLTALÁNOSÁGBAN VÉVE?) (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A MAGYAR FIATALOK INKÁBB CENTRISTÁK, INKÁBB LIBERÁLISOK ÉS INKÁBB MÉRSÉKELTEK

Kutatásunkban három ideológiai hőmérőn helyezhették el önmagukat a magyar fiatalok: a baloldali–jobboldali, a liberális–konzervatív, valamint a mérsékelt és radikális 1–10-ig terjedő nonverbális skálán. Míg az első a V4-es országok mindegyikében lekérdezésre került, vagyis összehasonlítható, az utóbbi két ideológiai hőmérő eredményei csak a magyar fiatalokra mutathatók be. A magyar fiatalok ideológiai hovatartozásának jellemzéséhez a klasszikus ideológiai skálákat kiegészítettük egy negyedik kérdéssel, egyes politikai érték(címkek) elfogadásával.

A 29. ábra alapján a magyar fiatalok baloldali–jobboldali skálán nem különösebben tűnnek ki a négy másik ország kortársai közül. Valójában a visegrádi országok 15–29

éves fiataljai inkább hasonlóak, mint lényegesen különbözőek a baloldali–jobboldali értékorientáció alapján. A közép-európai fiatalok relatív többsége ugyanis középre helyezi magát, 5-ös vagy 6-os kategóriát választott. A skála bal oldalán (1–4), a lengyel fiatalok kivételével, kb. 15–18 százalékuk helyezkedik el, míg a jobboldalon (7–10) 18–25 százalékuk található (1–10 fokú skála átlagai, Csehország: 5,71; Magyarország: 5,45 és Szlovákia: 5,41).⁴³ A lengyel 15–29 évesek esetében kissé más a megoszlás, ugyanis egyharmaduk baloldali, 29 százalékuk centrum pozícióban található, jobboldalra pedig egyötödük helyezi magát (1–10 fokú skála átlaga 4,98).

A magyar fiatalok bal- és jobboldali orientációja lényegében azonos 17, illetve 18 százalék, ugyanakkor több mint negyedük nem tudja elhelyezni magát a hőmérő egyetlen fokára sem.

⁴³ Az 1–10-ig terjedő skála átlaga mértani átlaga 5,5 pont. A cseh fiatalok tehát attól inkább jobbra, a magyar és a szlovákok pedig a középpértekhez nagyon közel, attól egy vékony hajszálnival balra helyezkednek el.

A különböző magyar ifjúsági csoportok közül az átlaghoz képest baloldaliabbak a 19–24 évesek, a nők és az urbánus, nagyvárosi környezetben élők. Érdemes jelezni, hogy a Fidesz–KDNP fiatal szavazói és az ellenzéki pártok támogatói között statisztikailag szignifikáns különbség mutatható ki ideológiai hovatartozás alapján.

A fideszesek jóval jobboldaliabbak (6,18 átlagpont), mint az ellenzékiek (5,19), és ez az ideológiai szakadék a liberális–konzervatív skálán is világosan kimutatható (6,03 pont vs 4,41 pont).

A másik két ideológiai skálán való megoszlást csak a magyar 15–29 évesek körében tudjuk vizsgálni. A liberális–konzervatív és a mérsékelt–radikális térben a fiatalok 70–70 százaléka tudta magát elhelyezni, ez valamivel kisebb arány, mint a baloldali–jobboldali skálán (74%). A magyar fiatalokat a háromosztatú ideológiai térben inkább liberálisnak, mérsékeltnek és középen állónak írhatjuk le. Egynegyedük ugyanis liberális (1–4 pozíció), háromtizedük középen áll, míg egyhetedük konzervatív (7–10), a skála átlaga: 4,98 pont. A mérsékelt–radikális skálán egyötödük található a mérsékelt oldalon, 36 százalékuk középen, 12 százalékuk pedig a radikális térfélen, a skála átlaga 4,97 pont.

Kifejezetten liberálisok a 18 évesek és fiatalabbak, a nők, az urbánus környezetben élők és az ellenzéki pártok szavazói. Miután a baloldali orientáció is hasonló ifjúsági csoportoknál volt kiemelkedő, ezért érdemes megjegyezni, hogy a baloldali–jobboldali és a liberális–konzervatív skála között statisztikailag szignifikáns, viszonylag szoros együttjárás mutatható ki ($r=0,422^{**}$). A baloldaliak tehát többnyire liberálisok Magyarországon, a jobboldaliak pedig jórészt konzervatívok is egyben. A mérsékelt–radikális skála korrelációja nem ennyire szoros sem a bal–jobb, sem a liberális–konzervatív megoszlással.

A MAGYAR FIATALOK AZ IDEOLÓGIAI ÉRTÉKEKET TEKINTVE ERŐSEN FRAGMENTÁLTAK, ÉS A LIBERÁLIS SZÁMÍT A LEGELFOGADOTTABB ÉRTÉKCÍMKÉNEK

Végül érdemes megvizsgálni a politikai érték címkék elfogadottságát és elhelyezkedését az ideológiai térben. 10 érték címkét soroltunk fel, amelyből ki kellett a kérdezettnek választania azt, amelyik a leginkább tükrözi a politikai meggyőződését.

A relatív „legnagyobb” elfogadottsága a címkék közül a „liberalizmusnak” van, amelyet a magyar fiatalok 17 százaléka tartott önmagára jellemzőnek. A második leggyakrabban választott érték címké a zöld, környezetvédő, amelyet minden tizedik 15–29 éves választott.

Jól látszik azonban, hogy még a leginkább elfogadott érték címké sem domináns, helyesebb, ha a magyar fiatalok értékvilágbeli fragmentáltságáról, töredezettségéről beszélünk.

Érdemes még kiemelni a „rend és stabilitás” elfogadottságát (9%), valamint az „Európa-pártiság, nyugat-orientált politika” címkét, amelyet 7 százalékuk választott. Az összes többi érték címkét a magyar fiatalok 3–5 százaléka tartotta a politikai értékvilágát leíró címkének (kivéve a szociáldemokratát, amelyet 1 százalékuk választott, így az a baloldali érték címkével együtt került feldolgozásra). A felsorolt értékek közül a megkérdezettek mintegy harmada vagy nem tudott, vagy nem akart választani.

Az alábbi, 30. ábrán elhelyeztük a baloldali–jobboldali és a liberális–konzervatív ideológiai mezőben ezeket az értékcímkeket. Az X tengelyen az előbbi, az Y tengelyen az utóbbi skálák találhatók és a gömbök mérete az egyes értékcímkek méretével arányos (minél nagyobb a gömb, annál népszerűbb a címke). Jól látszik, hogy középen helyezkednek el a bizonytalanok (98-as érték), illetve az européer címkét elfogadók. Tőlük balra és lefelé három, jobbra és felfelé öt címke található.

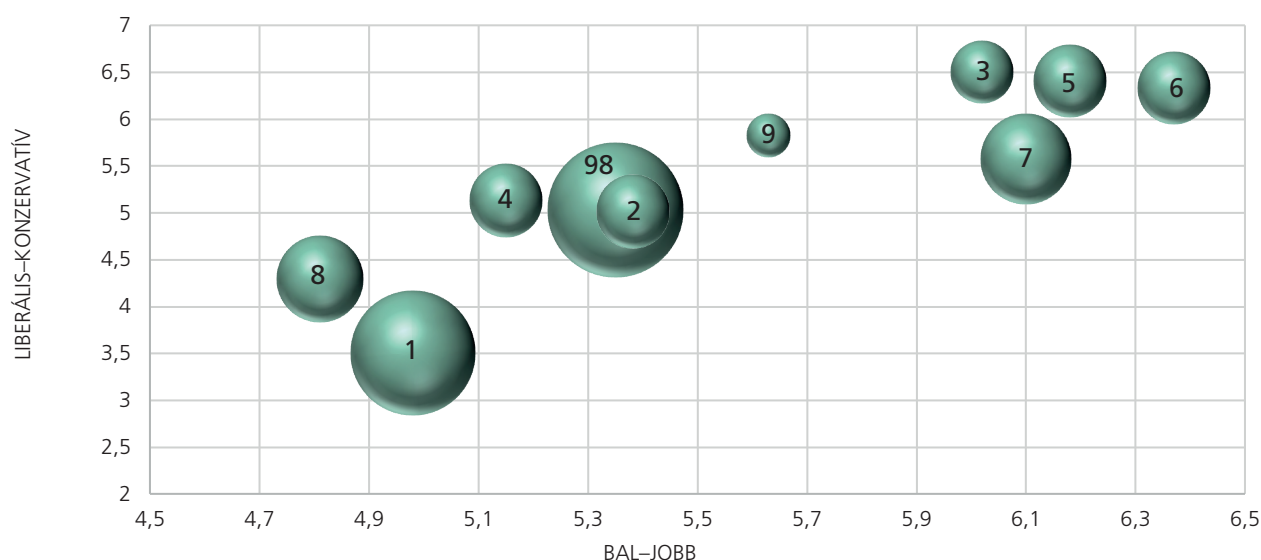
Az értékcímkek közül négy a jobboldalon, négy középen és kettő a baloldalon kapcsolódik inkább egymáshoz. Egyértelműen jobboldali és inkább konzervatív értékcímke a „rend és stabilitás híve” (7), a kereszténydemokrata (3), ami egyébként viszonylag kis méretű, illetve a konzervativizmus (5) és a nacionalizmus (6), amely a legjobboldalibb politikai értékvilágot tükrözi.

A középen elhelyezkedő címkek közül érdemes a hívót (9) és a baloldali, szociáldemokratát (4) megemlíteni, amelyek közül az utóbbi nagyon közel helyezkedik az „átlag” magyar fiatal gondolkodásához. Ehhez képest a

környezetvédő (8) és különösen a liberális (1) egymáshoz közelebb áll, ezek ugyanakkor lényegesen baloldalibb és természetesen liberálisabb töltetű értékcímkek, mint ami a centrumban található.

Végül a magyar fiatalokat megosztó kormánypárti-ellenzéki hovatartozás alapján vizsgálva az értékpreferenciákat kitűnik, hogy e két réteg egymás szinte teljes komplementere. Ott erős az egyik, ahol a másik gyenge és fordítva, ugyanakkor az is látszik, hogy egyik politikai csoportban sincs egy domináns (50%-ot meghaladó méretű) értékcímke. A kormánypártiak 15 százaléka a rend és stabilitás híve, 13 százalékuk keresztény-demokrata, 11 százalékuk konzervatív, 10 százalékuk nacionalista. Ezzel szemben az ellenzékiek negyede a liberális értékcímket tartja az önmaga politikai meggyőződését leginkább leírónak, 12 százalékuk környezetvédő, 11 százalékuk européer és 10 százalékuk baloldali beállítódású. Jól láthatóan tehát a jobboldali eszmék inkább a kormánypárti, a baloldali-liberális értékek pedig az ellenzéki magyar fiatalok politikai gondolkodásmódját fedik le.

30. ÁBRA: ÉRTÉKCÍMKÉK ELFOGADOTTSÁGA A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN
(AZ ALÁBBIKBAN POLITIKAI MEGGYŐZŐDÉSEK TALÁLHATÓK. KÉRJÜK, VÁLASSZA KI AZT, AMELYIK A LEGINKÁBB TÜKRÖZI POLITIKAI MEGGYŐZŐDÉSÉT!) (SZÁZALÉK)

1. Liberalizmus	6. Nacionalizmus
2. Európa-pártiság, nyugat-orientált politika	7. Rend és stabilitás
3. Kereszténydemokrácia	8. Környezetvédelem
4. Baloldali, szociáldemokrata politika	9. Vallásos, hívő ember
5. Konzervativizmus	98. Nem tudja/Nem válaszol

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

3. TÁBLÁZAT: ÉRTÉKCIKÉK ELFOGADOTTSÁGA A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN
(MENNYIRE LÁTJA MAGÁT MAGYARORSZÁG POLGÁRAKÉNT EURÓPAI, SAJÁT TELEPÜLÉSE
POLGÁRÁNAK?) (1-TŐL 5-IG TERJEDŐ SKÁLA ÁTLAGAI)

KORMÁNPÁRTI-ELLENZÉKI	NEMZET	EURÓPAI	TELEPÜLÉS
Kormánypárti	4,28	3,81	3,89
Ellenzéki	3,82	4,07	3,69
A két tábor összesen	3,97	3,98	3,75

F=35,799; sig=0,000; eta²=0,038 / F=13,740; sig=0,000; eta²=0,015 / F=6,042; sig=0,000; eta²=0,0007.

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A MAGYAR FIATALOKNAK ERŐS NEMZETI ÉS ERŐS EURÓPAI IDENTITÁSA VAN

Vizsgálatunk külön kérdés segítségével vizsgálta a közép-európai országok fiataljainak területi identitásmintázatát. Egész pontosan azt, hogy mennyire kötődnek a saját hazájukhoz, mennyire érzik magukat európainak és az adott település polgárainak.

A magyar fiatalok gondolkodásában a magyarságtudat és az európai polgár képe jól, sőt a négy nemzet közül talán a legjobban megfér egymással. Egyébként is látható az adatok között, hogy a globális, nemzeti és lokális identitások lényegesen, nagyságrendileg nem térnek el egymástól, a leszűkítő, nacionalista gondolkodás távol áll a közép-európai 15–29 évesek identitásától.

A visegrádi együttműködés négy országának fiataljai közül a csehek és a szlovákok inkább saját nemzetük polgáraiként látják magukat (4,02 és 3,98 átlagpont az 1–5 skálán), a következő identitásuk, ami lehet az európai vagy a települési, ettől némileg elmarad. A lengyel 15–29 éveseknél az a sajátos helyzet mutatkozik, hogy ők inkább szűkebb, lokális környezetük identitását fogadják el leginkább (3,68 pont), amit a nemzeti hovatartozás (3,62 pont) és az európaiság (3,58 pont) követ, ugyanakkor e három identitás igen közel áll egymáshoz.

A V4-ek közül az egyetlen ország épp Magyarország, ahol a 15–29 évesek pontosan annyira tartják magyarnak magukat, mint európainak (3,92 pont), ehhez képest a lokális

identitásuk egy hajszállal ennél kisebb (3,72). Nem véletlen ezért, hogy a magyar és az európai identitás épp a magyar fiatalok körében jár a legszorosabban egymással (r=0,415).

Statisztikailag szignifikáns különbség mutatható ki a kormánypárti és az ellenzéki szavazó magyar fiatalok identitásmintázatában. Míg a kormánypártiak inkább nemzetben, majd lokalitásban gondolkodnak, addig az ellenzékiek először európai, majd nemzeti, végül lokális identitást vesznek fel. A válaszok közötti különbségek ugyanakkor csökkenő tendenciát mutatnak, és a települési identitásnál a legkisebbek (3. táblázat).

JELENTŐS BEVÁNDORLÁS- ELLENESSÉG MELLETT ERŐS EU-PÁRTISÁG

A nativista ideológia, aminek üzenete a belföldön született emberek előnyben részesítése a bevándorlókkal szemben, egyre meghatározóbb jelenség az USA és Európa politikai életében, a nativista erők felemelkedése jelentősen formálja a nyugati országok pártrendszerét (Davis et al. 2019). Magyarországon nem új politikai erők hozták be a nativista üzenetet, hanem a kormányzó Fidesz–KDNP szövetség építette bevándorlás-ellenes narratívára a kommunikációs stratégiáját a 2010-es évek második felében (Bíró-Nagy 2021).⁴⁴ Az intenzív

⁴⁴ A Fideszhez köthető az etnonacionalista nativizmus magyarországi meghonosítása, mivel a bevándorlás-ellenes kampányában nagy szerepet játszott a menekültek kulturális különbözőségének, muszlim vallásának hangsúlyozása. Ugyanakkor a 2004-es, kettős állampolgárság elleni népszavazásnál is hangsúlyosak voltak nativista üzenetek a határon túli magyarok honosítását ellenzők körében, bár erre a szakirodalom inkább jóléti protekcionizmusként hivatkozik (lásd: Kovács 2006).

kampány hosszú távú eredményének tekinthető, hogy a fiatalok közel kétharmada (63%) nem ért egyet az-
zal, hogy több bevándorlót kéne befogadnia Magyar-
országnak (31. ábra). Csehországban és Szlovákiában
hasonló arányban vélekednek ugyanígy a bevándorlás-
ról (61% és 59%), míg Lengyelországban a fiatalok kö-
rében jóval alacsonyabb a migrációt elutasítók aránya
(39%).

**A magyar fiatalok közül többen
bevándorlás ellenesek (63%), mint ahányan
büszkéek a magyar állampolgárságukra
(40%). A fiataloknak csak harmada
tekinthető keményvonalas nativistának
(kirekesztő, asszimiláció párti).**

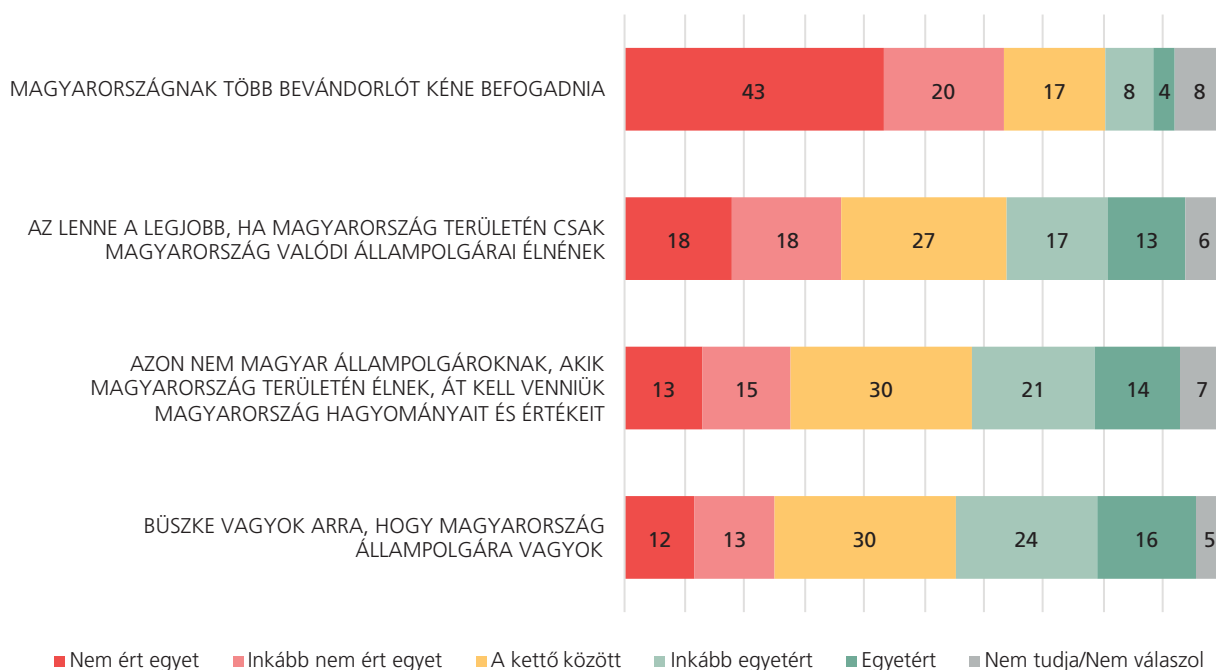
A magyar fiatalok 30 százaléka értett egyet azzal, hogy
Magyarország területén csak valódi magyar állampolgá-
roknak kéne élniük. 35% gondolta, hogy a bevándor-
lóknak át kell venniük a magyar hagyományokat és ér-
tékeket. Megközelítőleg ugyanennyi fiatal volt ellentétes
állásponton (36% és 28%), vagy semleges volt ezekben
a kérdésekben (27% és 30%). A pozitív nemzettudattal
tudtak a legtöbben azonosulni: tízből négy fiatalra jel-
lemző valamiféle nemzeti büszkeség (40%), a fiatalok

harmada semleges (30%), negyede pedig nem büszke
arra, hogy Magyarország állampolgára (25%).

Amikor különböző értékek magyarországi és EU-s hely-
zetének értékelésére kértük a kutatás magyar résztvevőit,
látványos különbség mutatkozott (32. ábra). Átlagosan
22 százalékponttal többen értékelték jónak vagy nagyon
jónak az EU-t, mint Magyarországot a vizsgált értékek
helyzetének tekintetében. Legkevesebben a magyarorszá-
gi jólétet értékelték magasra (12%), ebben a kérdésben
volt egyben a legnagyobb különbség az EU és Magyar-
ország között (38 százalékpont). A legtöbben a biztonság
hazai helyzetét értékelték jónak (32%), ebben a témában
volt a legkisebb különbség (csupán 3 százalékpont).

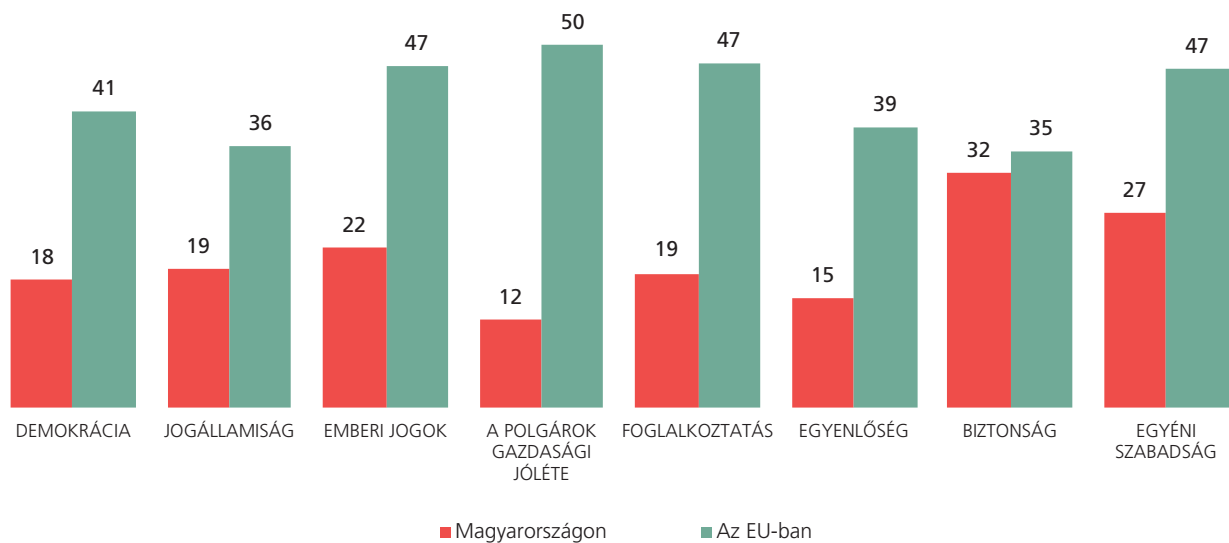
A magyar fiatalok kétharmada (66%) szavazna az EU-ból
való kilépés ellen egy népszavazáson, 12% támogatná a
HUXIT-ot, és 22% nem tudott válaszolni. A fideszes fia-
talok körében a kilépést támogatók aránya 23%, míg az
ellenzéki közös lista támogatói körében mindössze 10%,
a bizonytalanok között pedig 9% (33. ábra). A többi vi-
segrádi országban is hasonlóak az arányok, és bár Szlo-
vákiában és Csehországban 4–5 százalékponttal többen
vannak a kilépés pártiak (17% és 16%), a többség min-
denhol egyértelműen EU-párti.

31. ÁBRA: NACIONALISTA ÉS NATIVISTA ATTITÚDOK A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN

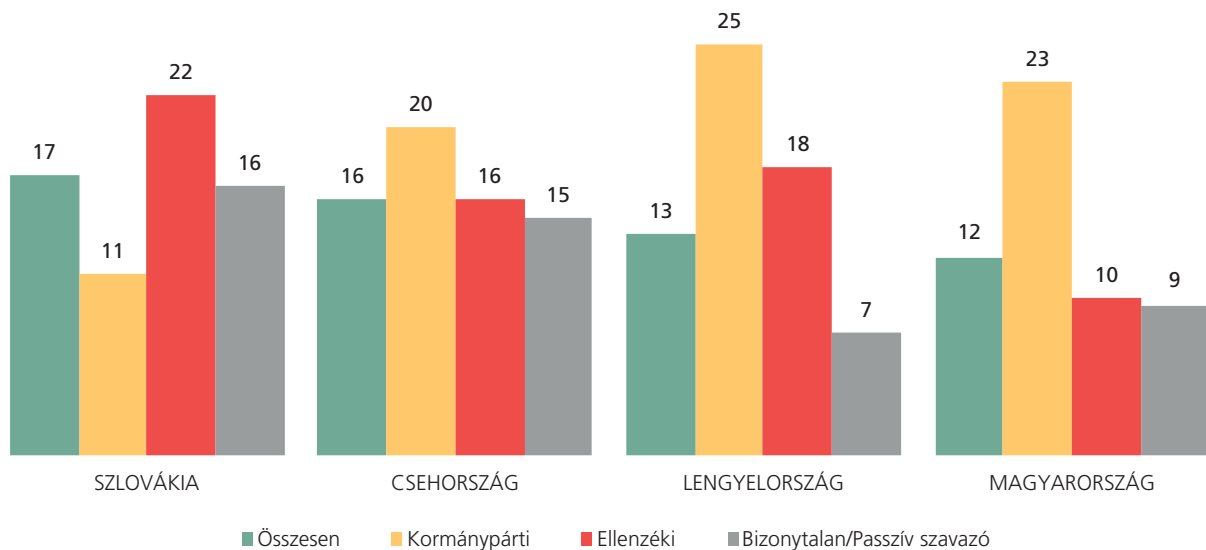
Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

32. ÁBRA: KÜLÖNBÖZŐ ÉRTÉKEK MAGYARORSZÁGI ÉS EU-S HELYZETÉNEK ÉRTÉKELÉSE A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (AZOK ARÁNYA, AKIK „JÓ” ÉS „NAGYON JÓ” ÉRTÉKELÉST ADTAK, SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

33. ÁBRA: AZOK ARÁNYA, AKIK TÁMOGATNÁK AZ ORSZÁGUK EU-BÓL VALÓ KILÉPÉSÉT (SZÁZALÉK)

Forrás: FES Youth Study Central and Eastern Europe 2021

A V4-eken belül a fiatalok nagy többsége maradna az EU-ban. A politikai csoportok között Magyarországon a legnagyobb a különbség: az ellenzékiek és bizonytalanok közül csupán minden tizedik, a kormánypártiak közül minden ötödik fiatal HUXIT-párti.

A kérdés politikai bontása érdekes mintázatot mutat (33. ábra). Nyugat-európai országok példája azt mutatja, hogy az EU-ellenesség a konzervatív, illetve a populista jobboldali pártokhoz kötődik, de az euroszkepticizmus elsősorban az „ellenzéki politizálás” sajátossága (Kriesi 2007). A visegrádi országokban – a választók oldalát vizsgálva – az utóbbi mintázat egyedül Szlovákiára igaz, ahol

kétszer annyi ellenzéki szavazó lépne ki az EU-ból, mint kormánypárti (22% vs. 11%). Ezzel szemben a többi országban pont fordított trendet láthatunk, ami érthető, mivel Nyugat-Európával ellentétben a térségben elsősorban a kormányzó, jobboldali erőkhöz köthető az EU-elle-

nes narratíva. A legnagyobb különbség Magyarországon van a politikai csoportok között. Több mint kétszer akkora a kilépéspártiak aránya a Fidesz-szavazó fiatalok között (23%), mint az ellenzékiek (10%) és a bizonytalanok (9%) táborában.

ÖSSZEFOGLALÁS

1. Korábbi önmagukhoz képest a magyar fiatalok az utóbbi években érdeklődőbbé váltak a politikai ügyek iránt, azonban ez az érdeklődés még jelentősen elmarad a hasonló korú közép-európai társaikétól.
2. A magyar 15–29 évesek 17 százaléka beszélget szüleivel vagy közvetlen ismerőseivel politikai kérdésekről, amiből 4 százalék a gyakran beszélgetők aránya. Ezzel szemben 15 százaléuk sohasem beszélget ilyen témáról, további 35 százaléuk pedig csak ritkán.
3. A magyar fiatalok 12 százaléka nagyon egyetért, további 29 százaléuk pedig nagy vonalakban azonos politikai nézeteket vall szüleivel. Ezzel a magyar fiatalok értenek egyet a legnagyobb mértékben a szüleikkel a visegrádi országok között.
4. A magyar fiatalok abszolút többsége (51%) úgy érzi, hogy érdekeik nincsenek képviselve a nemzeti politikában, ellenkező véleményen pedig csak 14 százaléuk áll.
5. A szlovák fiatalok szeretnék legnagyobb arányban részt venni egy esedékes parlamenti választáson (81%; 18 évesek és idősebbek: 81%), míg a magyarok a legkevésbé (71%; 18 évesek és idősebbek: 71%).
6. Bármilyen részvételi formát is vizsgálunk, kitűnik, hogy a magyar 15–29 évesek politikai részvétele és részvételi szándéka messze elmarad a V4-es országokban élő kortársaikétól.
7. Leginkább a karhatalmi szervezetekben és az EU-ban bíznak a magyar fiatalok, legkevésbé a politikai intézményekben és a médiában.
8. A magyar fiatalok intézményi bizalomszintje alacsonyabb a súlyosan nélkülözők és a felsőfokú végzettségűek körében. Ugyanakkor jobban bíznak az intézményekben a kormánypártiak, a templomba járó fiatalok, és azok, akiknek ideiglenes munkaszerződése van.
9. A magyar fiatalok közül a legtöbben a bérek és nyugdíjak alacsony szintjét tartják a következő tíz év legnagyobb problémájának. Egyéb materiális ügyek mellett (szegénység, közszolgáltatások minősége, munkaerőpiaci kivándorlása és munkanélküliség) a korrupciót és a klímaváltozást is sokan tartják meghatározó problémának. A magyar ellenzék és kormány szimbolikus ügyei azonban a lista végén vannak.

10. A magyar fiatalok nagy többsége támogatja a gondoskodó államot (72%) és az egyenlőtlenségek csökkentését (70%). Csupán a fiatalok ötöde növelné ugyanakkor az állami tulajdont a gazdaságban.
11. A V4-ek közül Magyarországon kimagasló az alapjövedelem népszerűsége: a fiatalok fele támogatja (47%) és csupán ötöde (22%) ellenzi a bevezetését.
12. A magyar fiatalok bal- és jobboldali orientációja lényegében azonos 17, illetve 18 százalék, ugyanakkor több mint negyedük nem tudja elhelyezni magát a hőmérő egyetlen fokára sem.
13. A relatíve „legnagyobb” elfogadottsága a politikai értékcímkek közül a „liberalizmusnak” van, amelyet a magyar fiatalok 17 százaléka tartott önmagára jellemzőnek. A második leggyakrabban választott értékcímke a zöld, környezetvédő, amelyet minden tizedik 15–29 éves választott.
14. A magyar fiatalok gondolkodásában a magyarságtudat és az európai polgár képe jól, sőt a négy nemzet közül talán a legjobban megfér egymással. Egyébként is látható az adatok között, hogy a globális, nemzeti és lokális identitások lényegesen, nagyságrendileg nem térnek el egymástól, a leszűkítő, nacionalista gondolkodás távol áll a közép-európai 15–29 évesek identitásától.
15. A magyar fiatalok közül többen bevándorlás ellenesek (63%), mint ahányan büszkék a magyar állampolgárságukra (40%). A fiataloknak csak harmada tekinthető keményvonalas nativistának (kirekesztő, asszimiláció párti).
16. A V4-eken belül a fiatalok nagy többsége maradna az EU-ban. A politikai csoportok között Magyarországon a legnagyobb a különbség: az ellenzékiek és bizonytalanok közül csupán minden tizedik, a kormánypártiak közül minden ötödik fiatal HUXIT-párti.

10.

KONKLÚZIÓK

2021 tavaszán és nyarán a Friedrich-Ebert-Stiftung támogatásával nagyszabású, több szociológiai módszert alkalmazó vizsgálat zajlott a közép-európai, köztük a magyar fiatalok körében. A cseh, a lengyel, a magyar és a szlovák 15–29 éveseket vizsgáltuk interjú, fókuszcsoporthoz és survey módszertannal.

Ha négy egyszerű kifejezéssel kellene jellemezni a magyar 15–29 évesek világlátását és gondolkodását, akkor az *elégedetlenség*, a *konformitás*, a *passzivitás* és a *polarizáció* írja leginkább le azt.

Elégedetlenség, hiszen a visegrádi országok fiataljai közül épp a magyarok a legelégedetlenebbek a személyes viszonyaikkal éppúgy, mint a tágabb környezetükkel. Jelenlegi élethelyzetük, életminőségük, jövedelmi viszonyaik, saját megítélésük szerint ugyanis kedvezőtlen, de az iskola-rendszer és a képzés színvonalát illetően szintén elégedetlenek. Ami a tágabb, politikai környezetet illeti, kimutatható, hogy úgy érzik, az érdekeiket senki sem képviseli a nemzeti politikában, és ezzel vélelmezhetően szoros összefüggésben a demokrácia magyarországi verzióját is erős kritikával fogadják.

A kritikai hozzáállás azonban nem kapcsolódik össze politikai cselekvéssel. Bármilyen részvételi formát is vizsgálunk, tehát a választási részvételt, vagy az offline és online politikai aktivitásokat, a magyar fiatalok messze a legpasszívabbak a régióban. Érdemes azonban megjegyezni, és ez árnyalja a passzivitás mértékét, hogy összhangban az előző, 2020-ban készült hazai nagymintás ifjúsági vizsgálat eredményeivel, a politikai érdeklődés növekedése rögzíthető. A magyar fiatalok önmagukhoz képest nyitottabbak lettek a világ dolgai iránt, de közép-európai összehasonlításban még így is a legkevésbé érdeklik őket a közéleti események. Van ugyanakkor egy szűk, aktív réteg, amely leginkább nagyvárosi, egyetemista vagy egyetemet végzett, politikailag elégedetlen körből kerül ki.

A harmadik jelző, amit alkalmazhatunk a magyar fiatalokra, az a konformizmus. A V4-es országok fiataljai, köztük a magyar fiatalok attitűdjeiben a generális lázadásnak, a szülők nézeteivel való nyílt szembenállásnak nincsenek empirikus bizonyítékai. A koronavírus-járvány gerjesztette folyamatos és szokatlanul hosszú ideig tartó kényszerezgyüttlét nem hatott negatívan a generációs együttélésre, nem élezte ki lényegesen a családon belüli gyermek-szülő viszonyt. Az általános lázadás hiánya mellett a politikai lázadás különösebb jegyeit sem mutatják a magyar – és közép-európai – adatok. Az elmúlt 20 év magyarországi kutatási tapasztalata az, hogy a fiatalok számottevő része politikai periódustól függetlenül következetesen konform nézeteket vall a családjával. Mindössze 18 százalékuk állítja, hogy nem ért egyet egyáltalán vagy csak kicsit ért egyet a szüleivel. A magyar fiatalok 12 százaléka nagyon egyetért, további 29 százalékuk pedig nagy vonalakban azonos politikai nézeteket vall szüleivel. Ezzel a magyar fiatalok értenek egyet a legnagyobb mértékben a szüleikkel a visegrádi országok között.

Végül, és talán ez a kutatás egyik legfontosabb eredménye, a magyar 15–29 évesek a közép-európai országok fiataljaival összehasonlítva is a leginkább megosztottak. Ez azt jelenti, hogy Magyarországon már a politikai szocializáció korai időszakában elkezdődik a polarizáció, és a pártos gondolkodás szinte az összes kérdés esetében sajátos, sehol máshol ilyen élesen nem jelentkező szembenállást eredményez a magyar fiataloknál.

Érdeemes néhány példával megvilágítani ezt az erős állítást. Azt látjuk az adatokból, hogy másképp áll a családalapításhoz és a gyermekvállaláshoz egy ellenzéki és egy kormánypárti magyar fiatal. Másként értékeli az oktatási helyzetet, a jövedelmi viszonyokat, vagy éppen a személyes életminőségét az, aki fideszes, mint az, aki hasonló korú, de ellenzéki beállítódású. Az már szinte nem is meglepő eredmény, hogy a kormánypártiaknak szignifikánsan magasabb a bizalomszintje, mint az ellenzékieké.

Egészen szélsőséges polarizáció mutatható ki a demokrácia működéséhez, a politikai rendszerhez való hozzáállás terén. A válaszadók, ezen belül is az ellenzékiek döntő többsége úgy gondolja, hogy Magyarországon a jó kormányzati kapcsolatok jelentik az érvényesülés feltételét. A magyar fiatalok harmada, az ellenzékiek több mint fele szerint csak erőszakkal lehet leváltani a Fideszt. Míg a kormánypárti magyar fiatalok közel hattizede szerint Magyarországon a választások szabadok és tisztességesek, az ellenzékieknél ez az arány 10 százalék körül van. De a nyilvánosságban elérhető információk és a fékek és ellensúlyok rendszerével kapcsolatban is ugyanúgy a szélsőségesen megosztott magyar ifjúság képe rajzolódik ki.

Van azonban egy közös pont, amely mégiscsak összeköt baloldali és jobboldali, liberális és konzervatív, ellenzéki és kormánypárti fiatalt. Ez pedig az Európai Unióhoz való viszony. Ahogy a V4 országokon belül, úgy Magyarországon is a fiatalok nagy többsége maradna az EU-ban. Azonban még az alapvető egyetértés mögött is felsejlenek a politikai különbségek, hiszen az ellenzékiek és bizonytalanok közül csupán minden tizedik, a kormánypártiak közül viszont minden ötödik fiatal HUXIT-párti. Az uniós, a nemzeti és a lokális identitás minden régiós országban jól megfér egymással. Magyarország uniós jövője szempontjából ugyanakkor rendkívül fontos, hogy a magyar viszonyokhoz képest minden vizsgált kérdésben jobb véleménnyel vannak a magyar fiatalok arról, ahogy a különböző értékek és közpolitikai célok az EU-ban megvalósulnak.

11.

HIVATKOZÁSOK

Bíró-Nagy András (2019): Párhuzamos valóságok: a demokrácia minőségének percepciója Magyarországon. In: Böcskei Balázs–Szabó Andrea (szerk.): *Hibrid rezsimek. A politikatudomány X-aktái*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, Napvilág Kiadó, 59–76. p.

Bíró-Nagy, András–Laki, Gergely–Szászi, Áron (2020): *A zöld baloldali politika lehetőségei Magyarországon [The prospects of green-left politics in Hungary]*. Friedrich-Ebert-Stiftung–Policy Solutions, Budapest. https://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzes/315/policy_solutions_fes_zold_baloldali_politika_magyarorszagon.pdf

Bíró-Nagy, András–Szászi, Áron (2021): *Koronavírus és válságkezelés [COVID-19 and Crisis Management: How Hungarians Experienced the Past Year. Executive Summary]*. Budapest: Policy Solutions–FES. Available at: https://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzes/324/policy_solutions_covid_19_and_crisis_management_en_summary.pdf

Bíró-Nagy, András (2021): Orbán's political jackpot: migration and the Hungarian electorate. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1853905>

Boda, Zsolt–Medve-Bálint, Gergő (2012): Intézményi bizalom a régi és az új demokráciákban [Institutional trust in old and new democracies]. *Politikatudományi Szemle*, 21(2): 27–51.

Bodor, Ákos–Grünhut, Zoltán (2015): Társadalmi rétegződés Magyarországon a bizalom mentén [Social stratification in Hungary based on trust]. *Századvég*, 20(78): 19–48.

Bourdieu, Pierre (1978): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Budapest: Gondolat.

Cammaerts, Bart, Michael Bruter, Shakuntala Banaji, Sarah Harrison, and Nick Anstead (2014): The Myth of Youth Apathy: Young Europeans' Critical Attitudes Toward Democratic Life, in *American Behavioral Scientist* 58 (5): 645–64.

Coakley, Amanda (2021): Hungary's Orban Tries to Snatch Mantle of Christian Democracy. *Foreign Policy Online*, August 3. 2021. <https://foreignpolicy.com/2021/08/03/hungary-orban-fidesz-christian-democracy-right/>

Dalton, Russel J.–Klingermann, Hans-Dieter (2013): Overview of Political Behavior: Political Behavior and Citizen Politics. In: *The Oxford Handbook of Political Science*, ed. Robert Goodin. [https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb-9780199604456.001.0001/oxfordhb-9780199604456-e-017](https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199604456.001.0001/oxfordhb-9780199604456-e-017)

Davis, Nicholas T. et al. (2019): The Political Consequences of Nativism: The Impact of Nativist Sentiment on Party Support. *Social Science Quarterly*, 100(2): 466–479.

Gazsó, Ferenc–Laki, László (2004): *Fiatalok az újkapitalizmusban*. Budapest, Napvilág Kiadó.

Geiger, N., McLaughlin, B. & Velez, J. (2021): Not all boomers: temporal orientation explains inter- and intra-cultural variability in the link between age and climate engagement. *Climatic Change* 166(1-2).

Grewenig, E.–Lergetporer, P.–Werner, K.–Woessmann, L.–Zierow, L. (2020): COVID-19 and Educational Inequality: How School Closures Affect Low- and High-Achieving Students. *IZA Institute of Labor Economics Discussion Papers*, No. 13820.

Harcza, István (2013): Helyzetkép a gyermekszegénységről [Portrait of child poverty]. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle* 3(4): 115–148.

Inglehart, Ronald F. (2020): Giving Up on God. The Global Decline of Religion, in *Foreign Affairs* 2020 (September/October).

Kende, Ágnes–Messing, Vera–Fejes, József Balázs (2021): Hátrányos helyzetű tanulók digitális oktatása a koronavírus okozta iskolabezárás idején. *Iskolakultúra*, 31(2), 76–97. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2021.02.76>

Kiss, Hubert J. – Keller, T. (2021): The short-term effect of COVID-19 on schoolchildren's generosity. *Applied Economics Letters*. <https://doi.org/10.1080/13504851.2021.1893892>

Kitanova, Magdalena (2018): Youth political participation in the EU: evidence from a cross-national analysis, in *Journal of Youth Studies* 23 (7): 819–836.

Kovács, Mária M. (2006): The politics of dual citizenship in Hungary. *Citizenship Studies*, 10(4): 431–451.

Köllő, János–Reizer, Balázs (2021): A koronavírus-járvány első hullámának hatása a foglalkoztatásra és a vállalatok árbevételére [The effect of the coronavirus-pandemic's first wave on employment and corporations' sales revenue], in *Közgazdaságtani Szemle* 58 (April): 345–374.

Kriesi, Hanspeter (2007): The Role of European Integration in National Election Campaigns. *European Union Politics*, 8(1): 83–108.

Lulle, Aija–Hania, Janta–Emilsson, Henrik (2019): Introduction to the Special Issue: European youth migration: human capital outcomes, skills and competences. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 47(8): 1725–1739.

Mikecz, Dániel (2020): *Semmit rólunk nélkülünk*. Budapest: Napvilág Kiadó.

Oross, Dániel (2013): Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: *Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet*, Budapest 2013 Kutatópont. 283–313.

Oross, Dániel–Szabó, Andrea (2019a): Aktív és fiatal = magyar egyetemista? In: Szabó, Andrea; Susánszky, Pál; Oross, Dániel (szerk.) *Mások vagy ugyanolyanok? A hallgatók politikai aktivitása, politikai orientációja Magyarországon*, Szeged, Magyarország, Budapest, Belvedere Meridionale, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet 302 p. pp. 35–66., 32 p.

Oross, Dániel–Szabó, Andrea (2019b): *A politika és a magyar fiatalok*. Budapest, Kosuth Kiadó.

Patkós, Veronika (2019): *Szekértáborharc – Eredmények a politikai megosztottság okairól és következményeiről*. Budapest, MTA TK Politikatudományi Intézet; Napvilág Kiadó

Patkós, Veronika–Farkas, Eszter (2020): Boldogok a kormánypártiak. A kormánypárthoz kötődés és a boldogság összefüggése Európában [Blessed are the incumbents. Happiness and party attachments in Europe], in *Társadalomtudományi Szemle* 10 (4): 1–22.

Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Szabó, Andrea–Déri, András (2021): Generációs kihívás a poszt-covid időszakban. *Szociológiai Szemle* 2021/4.

Szabó, Andrea–Kern, Tamás (2011): A magyar fiatalok politikai aktivitása In: Bauer, Béla; Szabó, Andrea (szerk.) *Arctalan (?) nemzedék: Ifjúság 2000–2010* Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet (NCSSZI) (2011) 391 p. pp. 37–80.

Szabó, Andrea–Oross, Dániel (2018): A politikai érdeklődésre ható tényezők európai perspektívában – a magyar eset, SOCIO.HU: *Társadalomtudományi Szemle*: 2 pp. 72–94., 23 p.

Szabó, Andrea–Oross, Dániel (2021): „Változó világ – állandó értékek” A politikai érdeklődés és a politikai értékrend változása a Magyar Ifjúság 2020 kutatás adatainak tükrében. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar Ifjúság 2020 tanulmánykötet*. Budapest: Kutatópont. Megjelenés alatt.

Szabó, Andrea (2018): A magyar fiatalok politikához való viszonya. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Budapest: Kutatópont.

Szabó, Andrea (2019): *Political integration of Hungarian students, 2019*. Prague, Heinrich Böll Stiftung.

Szabó, Andrea (2020): Koronavírus hatása a generációk fejlődésére. *Ellensúly: Közéleti folyóirat* 3: 3–4 pp. 54–62., 9 p.

Szabó, Andrea (2021): „Gyerek vagy ám még...” Egy történelmi COVID-generáció születésének feltételei. In: Körösenyi A. – Szabó A. – Böcskei B. (szerk.): *Vírusba oltott politika. Világjárvány és politikatudomány*.

Szegedi, Eszter (2016) (szerk.): *Az európai oktatási szakpolitika prioritásai az Oktatás és képzés 2020 szakértői munkacsoportok tevékenységének tükrében* Budapest, Tempus Közalapítvány. 98 p.

Székely, Levente – Domokos, Tamás – Kántor, Zoltán – Pillók, Péter (2021): *A Magyar Fiatalok 2020. Kérdések és válaszok – Fiatalokról, fiataloktól* Budapest, Erzsébet Ifjúsági Alap.

Theocharis, Y. – van Deth, J. W. (2017): *Political Participation in a Changing World. Conceptual and Empirical Challenges in the Study of Citizen Engagement*. New York, Routledge.

Váradi, Mónika Mária – Virág, Tünde (2014): A térbeli kirekesztés változó mintái vidéki terekben. *Szociológiai Szemle* 25(1): 89–113.

Virág, Tünde (2006): The Regional Ghetto. *Review of Sociology* 12(1): 1–15.

12.

ÁBRA ÉS TÁBLÁZAT- JEGYZÉK

1. táblázat:	A SZÜLŐK LEGMAGASABB, BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉGE (SZÁZALÉK)	14
2. táblázat:	INTÉZMÉNYI BIZALOM VÁLTOZÓK KORRELÁCIÓS TÁBLÁJA	64
3. táblázat:	ÉRTÉKCÍMKÉK ELFOGADOTTSÁGA A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (MENNYIRE LÁTJA MAGÁT MAGYARORSZÁG POLGÁRAKÉNT EURÓPAINAK, SAJÁT TELEPÜLÉSE POLGÁRÁNAK?) (1-TŐL 5-IG TERJEDŐ SKÁLA ÁTLAGAI)	73
1. ábra:	A HÁZTARTÁS ANYAGI HELYZETÉNEK MEGÍTÉLÉSE A VIZSGÁLT V4-ES ORSZÁGOKBAN (AZ ALÁBBI ÁLLÍTÁSOK KÖZÜL MELYIK ÍRJA LE A LEGJOBBAN A HÁZTARTÁSA PÉNZÜGYI HELYZETÉT?) (1–5 SKÁLA MEGOSZLÁSAI ÉS ÁTLAGOK)	15
2. ábra:	LEGMAGASABB, BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG MAGYARORSZÁGON AZ ISCED BESOROLÁS ALAPJÁN (MI A LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉGE?) (SZÁZALÉK)	20
3. ábra:	AZ OKTATÁS SZÍNVONALÁNAK MEGÍTÉLÉSE A VIZSGÁLT V4-ES ORSZÁGOKBAN (ÁLTALÁBAN MENNYIRE ELÉGEDETT AZ OKTATÁS MINŐSÉGÉVEL?) (1–5 SKÁLA MEGOSZLÁSAI ÉS ÁTLAGOK)	21
4. ábra:	GYAKORLATI KÉPZÉS A VIZSGÁLT V4-ES ORSZÁGOKBAN (A TANULMÁNYAI SORÁN RÉSZT VETT GYAKORNOKI PROGRAMBAN?) (SZÁZALÉK)	25
5. ábra:	ONLINE AKTIVITÁSSAL TÖLTÖTT IDŐ A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (KÖRÜLBELÜL MENNYI IDŐT TÖLT AZ ALÁBBI ONLINE TEVÉKENYSÉGEKKEL EGY ÁTLAGOS MUNKANAPON?) (SZÁZALÉK)	25
6. ábra:	A FIATALOK FOGLALKOZTATÁSI FORMÁI A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN (SZÁZALÉK)	29
7. ábra:	PÁLYAEHAGYÓK ÉS TÚLKÉPZETTEK ARÁNYA (AZOK KÖRÉBEN, AKIKNEK VAN MUNKÁJA, SZÁZALÉK)	31
8. ábra:	AZ IRODAI MUNKA ÉS A TÁVMUNKA NÉPSZERŰSÉGE (VAN, AKI AZ IRODAI MUNKÁT RÉSZESÍTI ELŐNYBEN, MÍG MÁSOK INKÁBB A TÁVMUNKA FELÉ HAJLANAK. HOVÁ HELYEZNÉ MAGÁT EZEN A SKÁLÁN?) (SZÁZALÉK)	32
9. ábra:	A MUNKAKERESÉSNEEL FONTOS TÉNYEZŐK A FIATALOK SZERINT (VÉLEMÉNYE SZERINT MENNYIRE FONTOSAK AZ ALÁBBI SZEMÉLYEK, CSOPORTOK, TÉNYEZŐK, AMIKOR EGY FIATAL MUNKÁT KERES MAGYARORSZÁGON?) (SZÁZALÉK)	33
10. ábra:	KIVÁNDORLÁSI HAJLANDÓSÁG A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN (AZOKNAK AZ ARÁNYA, AKIKNEK ERŐS VAGY NAGYON ERŐS KÉSZTETÉSE VAN ARRÁ, HOGY TÖBB MINT 6 HÓNAPRA EGY MÁSIK ORSZÁGBA KÖLTÖZZÖN [EMIGRÁLJON]) (SZÁZALÉK)	36
11. ábra:	A V4-ES ORSZÁGOK FIATALJAINAK TIPIKUS CSALÁDI ÉLETKÖRÜLMÉNYEI (KIVEL ÉL EGY HÁZTARTÁSBAN?) (VALAMELYIK ORSZÁGBAN LEGALÁBB 2 SZÁZALÉKOS EMLÍTETTSÉG, SZÁZALÉK)	40
12. ábra:	AZ ÖNÁLLÓ DÖNTÉSEK 50% FELÉ NÖVEKEDÉSE KORÉVENKÉNT (A SZÜLEI HATÁSSAL VANNAK AZ ÉLETÉRE VONATKOZÓ FONTOS DÖNTÉSEKRE? ÖNÁLLÓAN DÖNTÖK) (% , 4 FOKÚ POLINOMIÁLIS TRENDVONAL)	42
13. ábra:	JÖVŐBENI CSALÁDALAPÍTÁSI TERVEK BAL–JOBB ORIENTÁCIÓ ÉS KORMÁNY–ELLENZÉK VISZONYLATÁBAN (SZÁZALÉK)	43

14. ábra:	TERVEZETT GYERMEKSZÁM LIBERÁLIS–KONZERVATÍV ORIENTÁCIÓ ÉS KORMÁNY–ELLENZÉK VISZONYLATÁBAN (SZÁZALÉK)	45
15. ábra:	A MAGYAR FIATALOK SZÁMÁRA FONTOS ÉRTÉKEK (MENNYIRE FONTOSAK ÖNNEK A KÖVETKEZŐK?) (SZÁZALÉK)	49
16. ábra:	AZ ÉLETTEL VALÓ ELÉGEDETTSÉG ÉS A JÖVŐRE VONATKOZÓ VÁRAKOZÁSOK A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN (SZÁZALÉK)	50
17. ábra:	FÉLELMEK A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (MILYEN MÉRTÉKBEN FÉL VAGY AGGÓDIK A KÖVETKEZŐ TÉMÁKKAL KAPCSOLATOSAN?) („NAGYMÉRTÉKBEN”, SZÁZALÉK)	51
18. ábra:	HOGYAN ÉREZNÉ MAGÁT, HA A KÖVETKEZŐ CSALÁDOK VAGY SZEMÉLYEK KÖLTÖZNÉNEK A SZOMSZÉDSÁGÁBA? (SZÁZALÉK)	53
19. ábra:	KÜLÖNBÖZŐ MAGATARTÁSFORMÁK ELFOGADOTTSÁGA A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (KÉRJÜK, JELEZZE, HOGY VÉLEMÉNYE SZERINT A KÖVETKEZŐ MAGATARTÁSOK MINDEN ESETBEN INDOKOLHATÓK, SOHA NEM INDOKOLHATÓK, VAGY A KETTŐ KÖZÖTT.) (SZÁZALÉK)	54
20. ábra:	A POLITIKAI ÉRDEKLŐDÉS ALAKULÁSA A MAGYAR IFJÚSÁG KUTATÁSOK ÉS A FES YOUTH STUDIES ALAPJÁN (MENNYIRE ÉRDEKLI ÖNT A POLITIKA?) (1–5 FOKÚ SKÁLA ÁTLAGAI)	57
21. ábra:	POLITIKAI KONFORMITÁS A V4-ES ORSZÁGOK FIATALJAI KÖRÉBEN (MILYEN MÉRTÉKBEN ÁLLNAK ÖSSZHANGBAN AZ ÖN POLITIKAI NÉZETEI ÉS MEGGYŐZŐDÉSEI A SZÜLEI NÉZETEIVEL?) (1–5 SKÁLA MEGOSZLÁSAI ÉS ÁTLAGOK)	59
22. ábra:	VÁLASZTÁSI RÉSZVÉTELI HAJLANDÓSÁG A V4-ES ORSZÁGOK FIATALJAI KÖRÉBEN (HA ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOKRA KERÜLNE SOR, ÉS ÖN JOGOSULT LENNE SZAVAZNI, AKKOR SZAVAZNA?) (SZÁZALÉK)	61
23. ábra:	POLITIKAI RÉSZVÉTEL HIÁNYA A V4-ES ORSZÁGOK FIATALJAI KÖRÉBEN (A POLITIKAI SZEREPVÁLLALÁSNAK KÜLÖNFÉLE MÓDJAI VANNAK. VÉGZETT VAGY VÉGEZNÉ A KÖVETKEZŐ TEVÉKENYSÉGEK BÁRMELYIKÉT?) („NEM VETT RÉSZT” KATEGÓRIA MEGOSZLÁSA, SZÁZALÉK)	63
24. ábra:	INTÉZMÉNYI BIZALOM A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (AZOK ARÁNYA, AKIK KELLŐEN VAGY TELJESEN BÍZNAK AZ ADOTT INTÉZMÉNYEKBEN, SZÁZALÉK)	64
25. ábra:	A DEMOKRÁCIA FOGALMÁNAK ÉS MAGYARORSZÁGI ÁLLAPOTÁNAK MEGÍTÉLÉSE	66
26. ábra:	A KÖVETKEZŐ ÉVTIZED LEGFONTOSABB KIHÍVÁSAI A MAGYAR FIATALOK SZERINT (ÖN SZERINT AZ ALÁBBIK KÖZÜL MELYEK LESZNEK A LEGNAGYOBB PROBLÉMÁK, AMELYEKSEL ORSZÁGA SZEMBESÜL A KÖVETKEZŐ ÉVTIZEDBEN? (VÁLASSZON HÁROM ELEMET, SZÁZALÉK)	67
27. ábra:	ÚJRAELOSZTÁSI SZAKPOLITIKÁK TÁMOGATOTTSÁGA A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN (AZOK ARÁNYA, AKIK INKÁBB VAGY TELJES MÉRTÉKBEN EGYETÉRTENEK, SZÁZALÉK)	68
28. ábra:	AZ ALAPJÖVEDELEM TÁMOGATOTTSÁGA A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN (EGYETÉRT-E AZZAL, HOGY MINDEN POLGÁRNAK, BELEÉRTVE A DOLGOZÓKAT IS, GARANTÁLT JÖVEDELMET KELL KAPNIA AZ ÁLLAMTÓL ANÉLKÜL, HOGY MUNKAIGÉNYRE LENNE SZÜKSÉG [ÁLTALÁNOS ALAPJÖVEDELEM]?)	69

29. ábra:	IDEOLÓGIAI HOVATARTOZÁS A V4-ES FIATALOK KÖRÉBEN (AMIKOR AZ EMBEREK POLITIKAI MEGGYŐZŐDÉSÜKRŐL BESZÉLNEK, TÖBBNYIRE A BAL- ÉS A JOBBOLDALRÓL BESZÉLNEK. EGY ILYEN SKÁLÁN HOL HELYEZNÉ EL SAJÁT NÉZETEIT, ÁLTALÁNOSÁGBAN VÉVE?) (SZÁZALÉK)	70
30. ábra:	ÉRTÉKCÍMKÉK ELFOGADOTTSÁGA A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (AZ ALÁBBIAKBAN POLITIKAI MEGGYŐZŐDÉSEK TALÁLHATÓK. KÉRJÜK, VÁLASSZA KI AZT, AMELYIK A LEGINKÁBB TÜKRÖZI POLITIKAI MEGGYŐZŐDÉSÉT!) (SZÁZALÉK)	72
31. ábra:	NACIONALISTA ÉS NATIVISTA ATTITÜDÖK A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN	74
32. ábra:	KÜLÖNBÖZŐ ÉRTÉKEK MAGYARORSZÁGI ÉS EU-S HELYZETÉNEK ÉRTÉKELÉSE A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN (AZOK ARÁNYA, AKIK „JÓ” ÉS „NAGYON JÓ” ÉRTÉKELÉST ADTAK, SZÁZALÉK)	75
33. ábra:	AZOK ARÁNYA, AKIK TÁMOGATNÁK AZ ORSZÁGUK EU-BÓL VALÓ KILÉPÉSÉT (SZÁZALÉK)	75

13.

A SZERZŐKRŐL

Bíró-Nagy András, PhD, politikatudós, nemzetközi kapcsolatok szakértő. A Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet tudományos főmunkatársa. A Policy Solutions elemző intézet igazgatója és tulajdonosa. A Magyar Politikatudományi Társaság elnökségi tagja, az MTA IX. Osztály Politikatudományi Bizottság tagja. 2013–2014-ben Andor László uniós biztos politikai tanácsadójaként dolgozott az Európai Bizottságban. 2014 óta a FES és a Policy Solutions magyar politikáról szóló angol nyelvű évkönyv sorozatának szerkesztője. 2018–2021 között az MTA Bolyai ösztöndíjasa, 2020 óta a Magyarország európai integrációjáról szóló OTKA kutatási projekt vezetője. A Budapesti Corvinus Egyetemen szerzett politikatudományi doktori fokozatot, korábban a London School of Economics Public Policy and Administration szakán végzett. Főbb szakterületei az európai integráció, a magyar társadalom értékrendje, a radikális jobboldali pártok és a kortárs szociáldemokrácia.

Szabó Andrea, PhD, szociológus, politikatudós. Az ELTE-n szerezte diplomáit és a doktori címét. 1994 óta foglalkozik az ifjúság különböző társadalmi csoportjaival. Az *Ifjúság* elnevezésű nagymintás vizsgálat-sorozat egyik kezdeményezője és vezető kutatója. Az Aktív Fiatalok Kutatócsoport vezetője. Több OTKA, NKFIH és Norvég Alap kutatási projekt vezetője. A Magyar Politikatudományi Társaság főtárgya, az MTA IX. Osztály Politikatudományi Bizottság titkára, az Országos Statisztikai Tanács tagja. A Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet tudományos főmunkatársa és igazgató helyettese, az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet egyetemi adjunktusa. Főszerkesztője a magyar politikatudomány egyetlen 'anonim double-blind peer review' rendszerű tudományos folyóiratának, a Politikatudományi Szemlének. Több könyvet írt és szerkesztett a magyar fiatalok politikai gondolkodásáról és részvételéről.

